S. FREUD

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΖΩΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α-Β

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

S. FREUD

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΖΩΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
ΣΤΑΘΗ ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΖΩΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

1. ΛΗΘΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Τὸ 1898 ἐδημοσίευσα εἰς τὸ περιοδικὸν «Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie» ἓν ἀρθρίδιον ὑπὸ τὸν τίτλον : «Περὶ τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ τῆς τάσεως πρὸς λήθην». Τὸ περιεχόμενόν του, τὸ ὁποῖον θὰ συγκεφαλαιώσω ἐνταῦθα, θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία τῶν μεταγενεστέρων μου ἀναλύσεων. Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὑπέβαλα εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν, ἐπὶ τῇ βάσει χαρακτηριστικοῦ παραδείγματος τὸ ὁποῖον παρετήρησα ἐπ' ἐμοῦ, τὸ τόσον σύνηθες γεγονὸς τῆς παροδικῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων. Καὶ κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸ τόσον κοινὸν καὶ ἐστερημένον μεγαλυτέρας πρακτικῆς σημασίας, καὶ τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν ἀναστολὴν τῆς λειτουργίας μιᾶς ψυχικῆς ἱκανότητος, τῆς ἱκανότητος τῆς μνήμης, δέχεται μίαν ἐξήγησιν τῆς ὁποίας ἡ σημασία ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ ἐκείνην ἥτις συνήθως ἀποδίδεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον.

Ἐὰν ἐζήτει τις ἀπὸ ἕνα ψυχολόγον νὰ ἐξηγήσῃ πῶς συμβαίνει ὥστε τόσον συχνὰ εὑρίσκεταί τις ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ ἐνθυμηθῇ ἓν ὄνομα, τὸ ὁποῖον φαντάζεται ἐν τούτοις ὅτι γνωρίζει, νομίζω ὅτι θὰ ἠρκεῖτο νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι τὰ κύρια ὀνόματα περιπίπτουν εἰς λήθην εὐκολώτερον ἢ ὅ,τι τὸ ὑπόλοιπον περιεχόμενον τῆς μνήμης. Καὶ θὰ ἀνέφερε λόγους κατὰ τὸ

μᾶλλον ἢ ἧττον πειστικούς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν γνώμην του, θὰ ἐξήγουν τὴν ἰδιότητα αὐτὴν τῶν κυρίων ὀνομάτων, χωρὶς νὰ φαντάζεται ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς ἄλλας συνθήκας, γενικωτέρας φύσεως.

Εἰς τὴν ἐπιμονωτέραν ἐνασχόλησιν μὲ τὸ φαινόμενον τῆς παροδικῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων μὲ ὡδήγησεν ἡ παρατήρησις μερικῶν λεπτομερειῶν αἵτινες ἐλλείπουν μὲν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, ἀλλ' ἐκδηλοῦνται εἰς ἄλλας μετ' ἐπαρκοῦς ἐναργείας. Εἶναι αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας πρόκειται ὄχι μόνον περὶ **λήθης** ἀλλὰ καὶ περὶ **ψευδοῦς ἀναμνήσεως**. Ὁ προσπαθῶν νὰ ἐνθυμηθῇ ὄνομα τὸ ὁποῖον τοῦ διαφεύγει, εὑρίσκει εἰς τὴν συνείδησίν του ἄλλα ὀνόματα, **ὑποκαταστάτας** τοῦ πρώτου. Καὶ ἀναγνωρίζει μὲν ἀμέσως ὅτι δὲν εἶναι ὀρθά, ἀλλ' ἐν τούτοις τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τῷ ἐπιβάλλωνται ἐπιμόνως. Εἶναι ὡς ἐὰν ἡ σειρὰ ἐξεργασιῶν ἥτις ὤφειλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀναζητουμένου ὀνόματος, ὑπέστη **μετατόπισιν**, εἰσῆλθεν εἰς ἐσφαλμένην ὁδόν, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ ὑποκαταστάτης τοῦ ὀνόματος, τὸ ἐσφαλμένον ὄνομα. Τὴν μετατόπισιν αὐτὴν δὲν θεωρῶ ὡς ἀποτέλεσμα ψυχικῆς αὐθαιρεσίας, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι τελεῖται ἐπὶ προκαθωρισμένων ὁδῶν, αἵτινες δύνανται νὰ προβλεφθῶσιν. Μὲ ἄλλας λέξεις φρονῶ ὅτι μεταξὺ τοῦ ὑποκαταστάτου ὀνόματος ἢ τῶν ὑποκαταστατῶν ὀνομάτων καὶ τοῦ ζητουμένου ὀνόματος ὑπάρχει σχέσις τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ εὕρῃ, καὶ ἐλπίζω ὅτι ἐὰν δυνηθῶ νὰ ἐξακριβώσω τὴν σχέσιν αὐτήν, θὰ ἔχω διευκρινίσει τὸ φαινόμενον τῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων.

Εἰς τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον ἀνέλυσα τὸ 1898, τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ματαίως ἐπεχείρουν νὰ ἐνθυμηθῶ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ 'Ορβιέτο ὀφείλει τὰς ὑπερό-

χους τοιχογραφίας του τὰς παριστώσας σκηνὰς τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Ἀντὶ τοῦ ζητουμένου ὀνόματος Signorelli, δύο ἄλλα ὀνόματα ζωγράφων, τοῦ Botticelli καὶ τοῦ Boltraffio μοῦ ἤρχοντο κατὰ νοῦν, ἀλλ' ἀμέσως καὶ ἄνευ δισταγμοῦ τὰ ἀνεγνώρισα ὡς ἐσφαλμένα. Ὅτε ὅμως τὸ ὀρθὸν ὄνομα ἐλέχθη ὑπ' ἄλλου ἐνώπιόν μου, τὸ ἀνεγνώρισα χωρὶς νὰ διστάσω οὐδὲ ἐπὶ λεπτόν. Ἡ ἐξέτασις τῶν ἐπιδράσεων καὶ τῶν ὁδῶν τὰς ὁποίας ἠκολούθησαν οἱ συνδυασμοὶ ἰδεῶν διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῶν ὀνομάτων Botticelli καὶ Boltraffio ἀντὶ τοῦ Signorelli μοῦ ἔδωσε τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα :

α) Ὁ λόγος τῆς λήθης τοῦ ὀνόματος Signorelli δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθῇ οὔτε εἰς ἰδιομορφίαν τινὰ τοῦ ὀνόματος, οὔτε εἰς τὸν ψυχολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ συνόλου εἰς τὸ ὁποῖον περιελαμβάνετο. Τὸ λησμονηθὲν ὄνομα μοῦ ἦτο τόσον γνωστὸν ὅσον καὶ τὸ ἓν ἐκ τῶν ὑποκαταστησάντων αὐτὸ ὀνομάτων, τὸ ὄνομα τοῦ Botticelli, καὶ πολὺ γνωστότερον ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Boltraffio, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζα παρὰ μόνον ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μιλάνου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ λήθη, μοῦ φαίνονται ἀσήμαντοι καὶ ἀνίκανοι νὰ δώσουν μίαν ἐξήγησιν τῆς λήθης αὐτῆς : Ἐταξείδευα δι' ἁμάξης μετά τινος ξένου ἀπὸ τὴν Ραγοῦσαν τῆς Δαλματίας εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἑρζεγοβίνης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου ἡ συζήτησις ἐστράφη περὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἠρώτησα τὸν συνταξειδιώτην μου ἐὰν ἐπεσκέφθη τὸ Ὀρβιέτο καὶ ἐὰν εἶδε τὰς διασήμους τοιχογραφίας τοῦ...

β) Ἡ λήθη τοῦ ὀνόματος ἐξηγεῖται ὅταν ἐνθυμοῦμαι τὸ θέμα τὸ ὁποῖον προηγήθη ἀμέσως τῆς περὶ Ἰταλίας συνομιλίας μας καὶ φαίνεται τότε ὡς ἀποτέλεσμα ***διαταραχῆς τοῦ νέου θέματος ὀφειλομένης εἰς τὸ προηγούμενον θέμα.*** Ὀλίγον προτοῦ ἐ-

ρωτήσω τὸν συνταξειδιώτην μου ἐὰν μετέβη εἰς τὸ Ὀρβιέτο συνωμιλούσαμεν περὶ τῶν ἐθίμων τῶν κατοικούντων τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην Τούρκων. Εἶχον ἀναφέρει εἰς τὸν συνομιλητήν μου ὅ,τι μοῦ εἶχε διηγηθῆ συνάδελφος ἐργαζόμενος εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς, ὅστις μοῦ εἶπεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης εἶναι πλήρεις ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸν ἰατρόν των καὶ καρτερικοὶ εἰς τὰ πλήγματα τῆς μοίρας. Ὅταν ὁ ἰατρὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τοὺς ἀνακοινώσῃ ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς συγγενοῦς των εἶναι ἀπελπιστική, αὐτοὶ ἀπαντοῦν :

—Κύριε (Herr), ἂς μὴ μιλοῦμε πιὰ γι' αὐτό. Ξέρω πὼς ἂν σωζόταν ὁ ἄρρωστος θὰ τὸν ἔσωζες.

Ἐδῶ εἴχομεν δύο κύρια ὀνόματα : Bosnien (Βοσνία) καὶ Herzegowina (Ἑρζεγοβίνη) καὶ ἓν προσηγορικόν : Herr (Κύριος, ἰταλιστί : signore), ἅτινα δύνανται νὰ παρεμβληθῶσι καὶ τὰ τρία εἰς ἅλυσσιν συνδυασμῶν μεταξὺ τοῦ Signorelli, τοῦ Botticelli καὶ τοῦ Boltraffio.

γ) Φρονῶ ὅτι ἐὰν ἡ ἀλληλουχία ἰδεῶν ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰ ἔθιμα τῶν Τούρκων τῆς Βοσνίας ἠδυνήθη νὰ διαταράξῃ μίαν ἐπακόλουθον ἰδέαν, τοῦτο ἐγένετο διότι ἀπέσυρα ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσοχήν μου, προτοῦ τὴν συμπληρώσω. Ἐνθυμοῦμαι ἰδίως ὅτι ἐσκεπτόμην νὰ διηγηθῶ ἓν ἄλλο ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς τὴν μνήμην μου παρὰ τὸ πρῶτον. Οἱ Τοῦρκοι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἀποδίδουν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὰς γενετησίους ἀπολαύσεις, καὶ ὅταν προσβληθοῦν ὑπὸ γενετησίου παθήσεως καταλαμβάνονται ἀπὸ ἀπελπισίαν εὑρισκομένην εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐγκαρτέρησιν μὲ τὴν ὁποίαν δέχονται τὸν θάνατον. Εἷς ἐκ τῶν ἀσθενῶν τοῦ συναδέλφου μου, τοῦ εἶπε κάποτε :

—Ξέρεις, ἀφεντικό, ὅταν αὐτὸ δὲν εἶναι καλά, τί νὰ τὴν κάνῃς τὴ ζωή ;

'Απέφυγα παντως νὰ ἀναφέρω τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ γεγονός, προτιμήσας νὰ μὴ ἀναμίξω ἕνα σόκιν θέμα εἰς συνομιλίαν μὲ ξένον. 'Επὶ πλέον ἀπεμάκρυνα ἀπὸ τὴν σκέψιν μου τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας θὰ ἠδυνάμην νὰ συνδέσω κατὰ νοῦν πρὸς τὸ θέμα : «Θάνατος καὶ σεξουαλισμός». Εὑρισκόμην τότε ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἑνὸς γεγονότος, τὸ ὁποῖον ἐπληροφορήθην πρό τινων ἑβδομάδων κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς βραχείας παραμονῆς μου εἰς τὸ Τραφόϊ."Ενας ἀσθενής, τὸν ὁποῖον εἶχον περιποιηθῆ, εἶχεν αὐτοκτονήσει διότι ἔπασχεν ἐξ ἀνιάτου γενετησίου διαταραχῆς. Γνωρίζω ἄριστα ὅτι τὸ θλιβερὸν τοῦτο γεγονὸς καὶ πᾶσαι αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸ λεπτομέρειαι δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὴν κατάστασιν ἐνσυνειδήτου ἀναμνήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου μου εἰς 'Ερζεγοβίνην. 'Αλλ' ἡ ὁμοιότης τῶν ὀνομάτων Τραφόϊ καὶ Boltraffio μὲ ἀναγκάζει νὰ δεχθῶ ὅτι παρὰ τὴν ἐκ προθέσεως ἀπομάκρυνσιν τῆς σκέψεώς μου, ὑφιστάμην τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀναμνήσεως αὐτῆς.

δ) Τὴν λήθην τοῦ ὀνόματος Signorelli δὲν δύναμαι πλέον νὰ τὴν θεωρήσω ὡς τυχαῖον γεγονός. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ διακρίνω εἰς αὐτὴν ψυχικὰ ἐλατήρια. Ψυχολογικοὶ λόγοι μὲ ὤθησαν νὰ διακόψω τὴν διήγησίν μου (περὶ τῶν ἐθίμων τῶν Τούρκων κλπ.) καὶ διὰ παρομοίους λόγους ἀπέκλεισα ἀπὸ τὴν συνείδησίν μου τὰς σχετικὰς πρὸς αὐτὰ ἰδέας, αἵτινες θὰ ὡδήγουν τὴν διήγησίν μου μέχρι τῆς εἰδήσεως τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἐν Τραφόϊ. "Ηθελα λοιπὸν κάτι νὰ λησμονήσω. Κάτι ***ἀπώθησα.*** Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἤθελα νὰ λησμονήσω τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου τοῦ 'Ορβιέτο, ἀλλὰ κάτι ἄλλο. Μεταξὺ ὅμως τοῦ ὀνόματος τὸ ὁποῖον ἀνεζήτουν καὶ τοῦ «ἄλλου» αὐτοῦ ἐδημιουργήθη συνεκτικὸς δεσμός, εἰς τρόπον ὥστε ἡ προσπάθεια τῆς θελήσεώς μου ἀπέτυχε, καὶ ***παρὰ τὴν θέλησίν μου*** ἐλησμόνησα τὸ

ὄνομα, ἐνῶ *ἐκ προθέσεως* ἤθελα νὰ λησμονήσω τὸ ἄλλο. Ἡ ἔφεσις πρὸς λήθην εἶχεν ἓν περιεχόμενον· ἡ ἀδυναμία ἀναμνήσεως ἐξεδηλώθη μὲ ἄλλο περιεχόμενον. Ἡ περίπτωσις θὰ ἦτο ἀσφαλῶς ἁπλουστάτη ἐὰν ἡ ἔφεσις πρὸς λήθην καὶ ἡ ἀδυναμία ἀναμνήσεως ἀνεφέροντο εἰς τὸ αὐτὸ περιεχόμενον.

Κατόπιν τούτου οἱ ὑποκατασταταὶ τοῦ ὀνόματος δὲν μοῦ φαίνονται τόσον ἀδικαιολόγητοι ὅσον πρὸ τῆς ἐξηγήσεως. Μὲ εἰδοποιοῦν (κατόπιν ἑνὸς εἴδους συμβιβασμοῦ) τόσον περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐλησμόνησα, ὅσον καὶ περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἤθελα νὰ ἐνθυμηθῶ, καὶ μοῦ ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ προσπάθειά μου πρὸς λήθην οὔτε ἐπέτυχε πλήρως ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπέτυχε πλήρως.

ε) Ἡ συνοχὴ ἥτις ἐδημιουργήθη μεταξὺ τοῦ ζητουμένου ὀνόματος καὶ τοῦ ἀπωθηθέντος θέματος (τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν γενετήσιον ζωὴν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται αἱ λέξεις Βοσνία, Ἑρζεγοβίνη, Τραφόϊ) εἶναι περιεργοτάτη.

Τὸ ὄνομα Signorelli διεσπάσθη εἰς δύο μέρη. Αἱ δύο τελευταῖαι συλλαβαί του ἀνευρίσκονται αὐτούσιαι εἰς ἓν ἐκ τῶν ὑποκαταστησάντων αὐτὸ ὀνομάτων (elli), αἱ δὲ δύο πρῶται συνῆψαν κατόπιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Signor εἰς Herr (κύριος) πολυαρίθμους σχέσεις πρὸς τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ ἀπωθηθὲν θέμα ὀνόματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατέστησεν ἀδύνατον τὴν ἀναπαράστασίν των. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὀνόματος τοῦ Signorelli ἐγένετο διὰ μιᾶς μετατοπίσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συνδυασμοῦ τῶν λέξεων Ἑρζεγοβίνη - Βοσνία ἀδιαφόρως πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν ἀκουστικὸν ἀποχωρισμὸν τῶν συλλαβῶν. Κατὰ τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην τὰ ὀνόματα ὑπέστησαν τὴν ἐξεργασίαν τὴν ὁποίαν ὑφίστανται αἱ λέξεις μιᾶς προτάσεως προκειμένου νὰ μετατραπῇ αὕτη εἰς γρῖφον. Ἐξ ὅλης αὐτῆς τῆς ἐξεργασίας, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα τοῦ Signorelli ἀντε-

κατεστάθη ὑπ' ἄλλων, οὐδὲν ἔφθασε μέχρι τῆς συνειδήσεως. Καὶ *ἐκ πρώτης ὄψεως* δὲν διακρίνεται μεταξὺ τοῦ θέματος τῆς συζητήσεως εἰς τὸ ὁποῖον περιελαμβάνετο τὸ ὄνομα τοῦ Signorelli καὶ τοῦ προηγηθέντος αὐτοῦ καὶ ἀπωθηθέντος ἀμέσως θέματος ἄλλη σχέσις ἀπὸ τὴν συνισταμένην εἰς τὴν ὁμοιότητα συλλαβῶν (ἢ μᾶλλον σειρῶν ψηφίων) εἰς τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο.

Δὲν εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ ὅτι οὐδεμία ἀντίθεσις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἐξηγήσεως τὴν ὁποίαν προτείνομεν καὶ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ψυχολόγων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ὡρισμένας σχέσεις μεταξὺ τῶν λέξεων ὡς αἰτίας τῆς ἀναπαραστάσεως καὶ τῆς λήθης των. Ἀρκούμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι οἱ παράγοντες οἵτινες ἀπὸ καιροῦ ἀναγνωρίζονται ὡς προκαλοῦντες τὴν λήθην ἑνὸς ὀνόματος, περιπλέκονται εἴς τινας περιπτώσεις ἀπὸ ἕνα ἀκόμη παράγοντα καὶ συγχρόνως δίδομεν τὴν ἐξήγησιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐσφαλμένης ἀναμνήσεως. Εἰς τὴν περίπτωσίν μας οἱ παράγοντες οὗτοι ἐπέδρασαν κατ' ἀνάγκην, διὰ νὰ δυνηθῇ τὸ ἀπωθηθὲν στοιχεῖον νὰ καταλάβῃ διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ συνδυασμοῦ τὸ ζητούμενον ὄνομα καὶ νὰ τὸ παρασύρῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπώθησιν. Ἐὰν ἀντὶ τοῦ ὀνόματος Signorelli, ὑπῆρχεν ἄλλο ὄνομα ἀναπαραγόμενον μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν, τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινε. Φαίνεται πάντως ὅτι ἓν ἀπωθηθὲν στοιχεῖον ἐπιζητεῖ πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν νὰ ἐκδηλωθῇ ἐξωτερικῶς κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνει εἰμὴ μόνον ὅταν ὑπάρχουν κατάλληλοι συνθῆκαι. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ ἀπώθησις γίνεται χωρὶς λειτουργικὴν διαταραχὴν ἤ, ὡς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, χωρὶς *συμπτώματα*.

Ἐν ὀλίγοις, οἱ ἀπαραίτητοι ὅροι διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς λήθης ἑνὸς ὀνόματος μετὰ ψευδοῦς ἀναμνήσεως εἶναι οἱ ἑξῆς: 1ον) κάποια τάσις πρὸς λή-

θην τοῦ ὀνόματος·2ον)μία ἀπώθησις ἡ ὁποία συνέβη ὀλίγον προηγουμένως· 3ον) ἡ δυνατότης ἀνευρέσεως *ἐξωτερικῆς* ἀλληλουχίας μεταξὺ τοῦ ἐν λόγῳ ὀνόματος καὶ τοῦ ἀπωθηθέντος στοιχείου. Δὲν ὑπάρχει λόγος ἐξάρσεως τῆς σημασίας τοῦ τελευταίου τούτου ὅρου, διότι λόγῳ τῆς εὐκολίας μὲ τὴν ὁποίαν γίνονται οἱ συνδυασμοὶ ἰδεῶν, ὁ ὅρος οὗτος ἐκπληροῦται εἰς τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεων. Πολὺ σημαντικώτερον εἶναι τὸ κατὰ πόσον παρομοία ἐξωτερικὴ ἀλληλουχία ἀποτελεῖ πράγματι ἀπαραίτητον ὅρον διὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὸ ἀπωθηθὲν στοιχεῖον τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ζητουμένου ὀνόματος καὶ ἐὰν διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο δὲν ἀπαιτεῖται στενώτερός τις δεσμὸς μεταξὺ τῶν δύο θεμάτων. Ἐκ πρώτης ὄψεως τείνει τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀνάγκην καὶ νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐπαρκῆ τὴν καθαρῶς παροδικὴν συνάντησιν δύο τελείως διαφόρων στοιχείων. Καλυτέρα ὅμως ἐξέτασις τοῦ πράγματος ἀποδεικνύει εἰς ὁλονὲν περισσοτέρας περιπτώσεις, ὅτι τὰ δύο στοιχεῖα (τὸ ἀπωθηθὲν καὶ τὸ νέον), τὰ ὁποῖα συνδέονται δι' ἐξωτερικῆς ἀλληλουχίας, παρουσιάζουν ἐπὶ πλέον καὶ στενὰς σχέσεις, προσεγγίζουν δηλαδὴ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενόν των. Καὶ τοῦτο πράγματι συνέβαινεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παραδείγματος Signorelli.

Ἡ ἀξία τοῦ συμπεράσματος εἰς τὸ ὁποῖον ὡδηγήθημεν διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ παραδείγματος τοῦ Signorelli ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἂν ἡ περίπτωσις αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς χαρακτηριστικὴ ἢ ἂν ἀποτελῇ μεμονωμένον γεγονός. Νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἡ λήθη των κυρίων ὀνομάτων μετὰ ψευδοῦς ἀναμνήσεως συμβαίνει συνήθως ὅπως εἰς τὴν περιγραφεῖσαν περίπτωσιν. Εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἠδυνήθην νὰ παρατηρήσω τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου ἠδυνήθην νὰ τὸ ἐξηγήσω ὡς εἰς τὴν

περίπτωσιν τοῦ Signorelli, νὰ τὸ θεωρήσω δηλαδὴ ὡς ὀφειλόμενον εἰς ἀπώθησιν.

Ἐξ ἄλλου δύναμαι νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλο ἐπιχείρημα εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἀπόψεών μου ἐπὶ τῆς τυπικότητος τῆς περιπτώσεως Signorelli. Φρονῶ δηλαδὴ ὅτι τίποτε δὲν δικαιολογεῖ τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν περιπτώσεων λήθης ὀνομάτων μετὰ ψευδοῦς ἀναμνήσεως καὶ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων καθ' ἃς δὲν ἐμφανίζονται ἐσφαλμένα ὀνόματα ἐξ ὑποκαταστάσεως. Εἴς τινας περιπτώσεις τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως αὐτὰ ὀνόματα ἐμφανίζονται ἀφ' ἑαυτῶν. Εἰς ἄλλας δύνανται νὰ ἐμφανισθοῦν, ἐὰν καταβληθῇ μία δύναμις προσοχῆς καὶ ἅπαξ ἐμφανισθέντα, παρουσιάζυον, μὲ τὸ ἀπωθηθὲν στοιχεῖον καὶ τὸ ζητούμενον ὄνομα, τὰς αὐτὰς σχέσεις τὰς ὁποίας θὰ ἐπαρουσίαζον καὶ ἐὰν εἶχον ἐμφανισθῆ ἀφ' ἑαυτῶν. Διὰ νὰ γίνῃ ἐνσυνείδητον τὸ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὄνομα χρειάζεται ἐν πρώτοις μία προσπάθεια προσοχῆς καὶ πρὸς τούτοις ἡ παρουσία ὅρου σχετικοῦ πρὸς τὸ ψυχικὸν περιεχόμενον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὅρος πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ ἀναγκαία ἐξωτερικὴ σύνδεσις δύο στοιχείων. Διὰ τοῦτο πολλαὶ περιπτώσεις λήθης κυρίων ὀνομάτων ἄνευ ψευδοῦς ἀναμνήσεως σχετίζονται πρὸς τὰς περιπτώσεις λήθης μετὰ σχηματισμοῦ ὀνομάτων ἐξ ὑποκαταστάσεως, τὰς περιπτώσεις δηλαδὴ ἐκείνας δι' ἃς ἰσχύει ὁ μηχανισμὸς τὸν ὁποῖον ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ἡ περίπτωσις τοῦ Signorelli. Δὲν λέγω ἐν τούτοις ὅτι ὅλαι αἱ περιπτώσεις λήθης ὀνομάτων δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτήν. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς περιπτώσεις λήθης ὀνομάτων πολὺ ἁπλούστεραι. Ἂς μὴ ὑπερβαίνωμεν λοιπὸν τὰ ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τῆς φρονήσεως ὅρια καὶ ἂς συνοψίσωμεν τὴν κατάστασιν ὡς ἑξῆς: ***πλὴν τῆς ἁπλῆς λήθης***

κυρίου ὀνόματος ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ λήθη ὀφείλεται εἰς ἀπώθησιν.

ΙΙ ΛΗΘΗ ΤΩΝ ΞΕΝΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Τὸ ἐν χρήσει λεξιλόγιον τῆς ἰδιαιτέρας μας γλώσσης φαίνεται προστατευόμενον ἀπὸ τῆς λήθης ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον αἱ διανοητικαί μας ἱκανότητες λειτουργοῦν καλῶς. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον προκειμένου περὶ λέξεων αἵτινες ἀνήκουν εἰς ξένας γλώσσας. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ἡ τάσις πρὸς λήθην ὑφίσταται δι' ὅλα τὰ μέρη τοῦ λόγου καὶ ὁ πρῶτος βαθμὸς λειτουργικῆς διαταραχῆς συνίσταται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν μίαν ξένην γλῶσσαν ποικίλλει ἀναλόγως τῆς γενικῆς μας καταστάσεως καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς κοπώσεώς μας. Εἴς τινας περιπτώσεις ἡ λήθη τῶν ξενικῶν λέξεων ὑπακούει εἰς τὸν μηχανισμὸν τὸν ὁποῖον περιεγράψαμεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς περιπτώσεως τοῦ Signorelli. Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς θὰ ἀναφέρω μίαν μόνον ἀνάλυσιν, πλήρη ὅμως πολυτίμων λεπτομερειῶν, σχετικὴν μὲ τὴν λήθην μιᾶς λέξεως (μὴ οὐσιαστικοῦ) ἀνηκούσης εἰς λατινικὴν περικοπήν. Ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω τὸ μικρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον ἐν πάσει λεπτομερείᾳ καὶ κατὰ τρόπον συγκεκριμμένον.

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς ταξειδίου ἀναψυχῆς, συνήντησα ἕνα νέον, τὸν ὁποῖον καὶ ἄλλοτε εἶχον γνωρίσει. Εἶχε λάβει πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν, καί, ὡς δὲν ἐβράδυνα νὰ διαπιστώσω, ἦτο ἐν γνώσει τῶν ψυχολογικῶν μου

δημοσιεύσεων. Δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς, ἡ συζήτησίς μας περιεστράφη πέριξ τῆς κοινωνικῆς μας καταστάσεως καὶ αὐτὸς παρεπονέθη διὰ τὴν ὑποδεεστέραν μοίραν εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο καταδικασμένη ἡ γενεά του, στερουμένη τῆς δυνατότητος ἐξελίξεως τῶν χαρισμάτων της καὶ ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν της. Καὶ ἐτελείωσε τοὺς πλήρεις πάθους λόγους του ἀναφέρων τὸν διάσημον στίχον τοῦ Βιργιλίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ δυστυχὴς Διδὼ ἀναθέτει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν ἐκδίκησιν τῆς προσβολῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκ μέρους τοῦ Αἰνείου: Exoriare..., ἤθελε νὰ εἴπῃ, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ χωρίον, ἐπεχείρησε νὰ ἀποκρύψῃ τὸ ὑπάρχον εἰς τὴν μνήμην του κενόν, ἀναστρέφων τὴν σειρὰν τῶν λέξεων: Exoriar(e) ex nostris ossibus ultor! Τέλος στενοχωρημένος μοῦ εἶπε:

—Σᾶς παρακαλῶ, μὴ παίρνετε τὴν εἰρωνικὴν αὐτὴν ἔκφρασιν, σὰν νὰ εὐχαριστῆσθε βλέπων τὴν στενοχωρίαν μου. Βοηθῆστε με καλύτερα. Κάτι λείπει ἀπὸ αὐτὸν τὸν στίχον. Θέλετε νὰ μὲ βοηθήσετε νὰ τὸν συμπληρώσω;

—Εὐχαρίστως, ἀπήντησα, καὶ ἀνέφερα τὸν πλήρη στίχον:

Exoriar(e) aliquis nostris ex ossibus ultor.

—Πῶς μπόρεσα νὰ ξεχάσω παρομοίαν λέξιν! Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν γνώμην σας τίποτε δὲν λησμονεῖται ἄνευ αἰτίας. Καὶ θὰ εἶχα τὴν περιέργειαν νὰ μάθω πῶς κατώρθωσα νὰ λησμονήσω μίαν ἀόριστον ἀντωνυμίαν, τὸ aliquis.

Ἐδέχθην προθύμως τὴν πρόκλησιν, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πλουτίσω τὴν συλλογήν μου μὲ ἕνα νέον παράδειγμα.

—Θὰ τὸ ἰδοῦμε τοῦ εἶπα. Σᾶς παρακαλῶ μόνον νὰ μοῦ ἀναφέρετε ***εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ κριτικῆς*** πᾶν ὅ,τι θὰ σᾶς ἔλθῃ κατὰ νοῦν ὅταν ἐπιστήσετε τὴν

προσοχήν σας χωρὶς καθωρισμένον σκοπόν, ἐπὶ τῆς λησμονηθείσης λέξεως ([1]).

—Πολὺ καλά! Μοῦ ἔρχεται ἡ ἀστεία ἰδέα νὰ χωρίσω τὴν λέξιν εἰς a καὶ liquis.

—Τί σημαίνει liquis;

—Δὲν ξεύρω.

—Πόσαι ἄλλαι ἰδέαι σᾶς ἔρχονται σχετικῶς κατὰ νοῦν;

—Reliquien (λείψανα). Liquefactio (ὑγροποίησις). Liquidum (ὑγρόν). Fluidum (ρευστόν). Σᾶς λέγουν τίποτε αὐτά;

—Ὄχι, τίποτε. Ἀλλὰ συνεχίσατε.

—Συλλογίζομαι εἶπε μὲ σαρκαστικὸν μειδίαμα τὸν Σίμωνα τοῦ Τρέντου, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα εἶδον πρὸ διετίας εἰς μίαν ἐκκλησίαν τοῦ Τρέντου. Συλλογίζομαι τὰς κατηγορίας αἵτινες πάλιν ἐκτοξεύονται κατὰ τῶν Ἑβραίων διὰ τοὺς ὁποίους λέγουν ὅτι κλέβουν καὶ σκοτώνουν παιδιά, καὶ συλλογίζομαι ἀκόμη τὸ ἔργον τοῦ Kleinpaoul, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὰ δῆθεν θύματα αὐτὰ τῶν Ἑβραίων ὡς ἐνσαρκώσεις δευτέρας τρόπον τινὰ ἐκδόσεως τοῦ Σωτῆρος.

—Ἡ τελευταία αὐτὴ ἰδέα δὲν εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὸ θέμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνδιελεγόμεθα προτοῦ σᾶς διαφύγει ἡ λατινικὴ λέξις.

—Ἀκριβῶς, συλλογίζομαι ἀκόμη ἓν ἄρθρον τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσα τελευταίως εἰς μίαν ἰταλικὴν ἐφημερίδα. Νομίζω ὅτι εἶχεν ὡς τίτλον: «Ἡ γνώμη τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου διὰ τὴν γυναῖκα». Τί συμπεράσματα ἐξάγετε ἐξ ὅλων αὐτῶν;

—Ἀκόμη. Περιμένω.

([1]). Εἶναι ἡ γενικὴ μέθοδος ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀποκρυπτομένων παραστάσεων. Πρβλ. τὸ ἔργον μου «Ἡ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου». (Ἑλλ. μετάφρασις Στάθη Φερεντίνου. Ἐκδόσεις Γκοβόστη).

—Καὶ τώρα μοῦ ἔρχεται μιὰ ἰδέα, ποὺ ὁπωσδήποτε εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸ θέμα μας.

—Σᾶς παρακαλῶ, ἀποφεύγετε κάθε κριτικήν.

—Συλλογίζομαι ἕνα ὑπέροχον γέροντα, τὸν ὁποῖον συνήντησα τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου μου. Ἕνας πρωτότυπος ἄνθρωπος (originell). Μοιάζει μὲ ἁρπακτικὸν πτηνόν. Καὶ ἂν σᾶς ἐνδιαφέρει λέγεται ***Βενέδικτος***.

—Ἕως τώρα μοῦ ἀνεφέρατε, τόσους ἁγίους καὶ πατέρας τῆς ἐκκλησίας, τὸν ἅγιον Σίμωνα, τὸν ἅγιον Αὐγουστῖνον, τὸν ἅγιον Βενέδικτον. Ἕνας ἄλλος ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ ἐλέγετο νομίζω Ὠριγένης. Ἐξ ἄλλου τρία ἀπὸ τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι καὶ βαπτιστικὰ ὀνόματα συγχρόνων ὅπως τὸ Paul (Παῦλος) τοῦ Kleinpaul.

—Καὶ τώρα συλλογίζομαι τὸν ***ἅγιον Ἰανουάριον*** καὶ τὸ θαῦμα τοῦ αἵματός του. Ἀλλ' ὅλα αὐτὰ ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην μου μηχανικῶς.

—Ἀφίστε αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Ο ἅγιος Ἰανουάριος καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος θυμίζουν τὸ ἡμερολόγιον. Μοῦ ὑπενθυμίζετε τὸ θαῦμα τοῦ αἵματος;

—Εὐχαρίστως. Εἰς μίαν ἐκκλησίαν τῆς Νεαπόλεως, διατηροῦν ἐντὸς φιαλιδίου τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου, μὲ τὸ ὁποῖον συμβαίνει τὸ ἑξῆς θαῦμα. Μίαν φορὰν κατ' ἔτος, κάποιαν ἑορτήν, τὸ αἷμα τοῦ ἁγίου ***ὑγροποιεῖται***. Ὁ λαὸς ἔχει περὶ πολλοῦ αὐτὸ τὸ θαῦμα καὶ δυσαρεστεῖται ὅταν ἐπιβραδύνεται, ὡς συνέβη κάποτε, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γαλλικῆς κατοχῆς. Ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς—ὁ Γαριβάλδης νομίζω—ἔλαβε τότε κατ' ἰδίαν τὸν ἐφημέριον, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τοὺς παρατεταγμένους ἔξω στρατιώτας καὶ τοῦ εἶπεν ὅτι ***ἤλπιζεν*** ὅτι τὸ θαῦμα δὲν θὰ ἐβράδυνε νὰ συντελεσθῇ. Καὶ συνετελέσθη πράγματι.

—Ἔπειτα; Ἐξακολουθῆστε. Διατί διστάζετε;

—Τώρα συλλογίζομαι κάτι... Ἀλλὰ εἶναι μιὰ ὑ-

πόθεσις πολὺ ἀτομική, καὶ δὲν μπορῶ νὰ σᾶς τὴν ἀναφέρω... Ἐξ ἄλλου δὲν βλέπω τὶ σχέσιν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ μὲ ὅ,τι μᾶς ἐνδιαφέρει, καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς τὴν διηγηθῶ...

—Ὅσον ἀφορᾶ τὴν σχέσιν, μὴ σᾶς ἀπασχολεῖ. Δὲν ἠμπορῶ βεβαίως νὰ σᾶς ἐξαναγκάσω νὰ μοῦ διηγηθῆτε ὅ,τι σᾶς δυσαρεστεῖ. Ἀλλὰ μὴ μοῦ ζητεῖτε τότε νὰ σᾶς ἐξηγήσω πῶς κατορθώσατε νὰ λησμονήσετε τὴν λέξιν aliquis.

—Ἀλήθεια; Τὸ πιστεύετε; Νὰ σᾶς πῶ. Ἐσυλλογίσθην ἀποτόμως μίαν κυρίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει φόβος νὰ λάβω μίαν εἴδησιν δυσάρεστον δι' αὐτὴν ὅσον καὶ δι' ἐμέ.

—Τὴν εἴδησιν ὅτι διεκόπη ἡ ἔμμηνος ρύσις της;

—Πῶς τὸ καταλάβατε;

—Ἦτο εὐκολώτατον. Ἄλλωστε μὲ εἴχατε προετοιμάσει. Θυμηθῆτε ***ὅλους τοὺς ἁγίους τοῦ ἑορτολογίου***, διὰ τοὺς ὁποίους μοῦ ὡμιλήσατε, ***τὴν διήγησιν περὶ τῆς ὑγροποιήσεως τοῦ αἵματος ποὺ γίνεται εἰς ὡρισμένην ἡμέραν, τὴν συγκίνησιν ποὺ καταλαμβάνει τὸν λαὸν ὅταν ἡ ὑγροποίησις αὐτὴ δὲν γίνῃ, τὴν μόλις συγκεκαλυμμένην ἀπειλὴν ὅτι ἐὰν τὸ θαῦμα δὲν συντελεσθῇ, θὰ συμβῇ κάτι κακόν.*** Τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου τὸ ἐχρησιμοποιήσατε κατὰ χαρακτηριστικὸν ἀλληγορικὸν τρόπον, ὡς μίαν ἀλληγορικὴν παράστασιν τοῦ ζητήματος ποὺ σᾶς ἐνδιαφέρει, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔμμηνον ρῦσιν τῆς ἐν λόγῳ κυρίας.

—Αὐτὸ ἔγινε χωρὶς νὰ τὸ θέλω. Πιστεύετε πράγματι ὅτι ἡ ἐναγώνιος αὐτὴ προσμονὴ ὑπῆρξεν ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν κατώρθωσα νὰ ἀναπαραγάγω τὴν λέξιν aliquis;

—Νομίζω ὅτι δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία. Ἐνθυμηθῆτε μόνον τὸν χωρισμὸν τῆς λέξεως εἰς a καὶ liquis καὶ τοὺς συνδυασμοὺς Reliquien, liquefactio, liquidum. Νὰ συσχετίσω μὲ αὐτὸ καὶ τὸν ἅγιον Σίμωνα, ποὺ

ἐθυσιάσθη ὅτε ἦτο ἀκόμη παιδί, καὶ τὸν ὁποῖον εἴχατε κατὰ νοῦν, ὅταν ὡμιλήσατε περὶ λειψάνων;

—Ἂς μὴ τὸν συσχετίσετε καλύτερα. Ἐλπίζω ὅτι καὶ ἐὰν πράγματι εἶχα τὰς ἰδέας αὐτάς, δὲν θὰ τὰς πάρετε στὰ σοβαρά. Ἀντιθέτως θὰ σᾶς ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἐν λόγῳ κυρία εἶναι Ἰταλὶς καὶ ὅτι ἐπεσκέφθην μαζί της τὴν Νεάπολιν. Μήπως ὅμως πρόκειται περὶ τυχαίων μόνον συμπτώσεων;

—Σεῖς εἶσθε ἁρμόδιος νὰ κρίνετε ἐὰν ὅλαι αὐταὶ αἱ συμπτώσεις εἶναι καθαρῶς τυχαῖαι. Θέλω ὅμως νὰ σᾶς πῶ ὅτι ὅποτε θελήσετε νὰ ἀναλύσετε παρομοίας περιπτώσεις, θὰ φθάσετε ἀπαραιτήτως εἰς «τυχαῖα», τόσον χαρακτηριστικὰ ὅσον καὶ περίεργα.

Διὰ πολλοὺς λόγους ἀποδίδω μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν ἀνάλυσιν, διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλω χάριτας εἰς τὴν εὐγενῆ συνδρομὴν τοῦ συνταξειδιώτου μου. Ἐν πρώτοις εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἠδυνήθην νὰ ἀντλήσω εἰς μίαν πηγὴν ἡ ὁποῖα σπανίως μοῦ παρέχεται. Πράγματι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ πορισθῶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἑαυτοῦ μου τὰ παραδείγματα τῶν ψυχικῶν λειτουργικῶν διαταραχῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τὰ ὁποῖα ζητῶ νὰ συγκεντρώσω ἐδῶ. Ὅσον ἀφορᾶ τὰ πολὺ ἀφθονώτερα ὑλικά, τὰ ὁποῖα μοῦ παρέχουν οἱ πάσχοντες ἐκ νευρώσεων ἀσθενεῖς μου, προσπαθῶ νὰ τὰ ἀποφύγω, διὰ νὰ μὴ λεχθῇ ὅτι τὰ περιγραφόμενα φαινόμενα δὲν εἶναι ἢ ἀποτελέσματα καὶ ἐκδηλώσεις τῆς νευρώσεως. Διὰ τοῦτο θεωρῶ ἑαυτὸν εὐτυχῆ, ὅταν εὑρίσκομαι πρὸ ἀτόμου χαίροντος ἄκρας νευρικῆς ὑγείας καὶ προθύμου νὰ ὑποβληθῇ εἰς παρομοίαν ἀνάλυσιν. Τὴν ἀνάλυσιν ταύτην θεωρῶ σημαντικὴν καὶ δι' ἕνα ἄλλον λόγον, διότι ἀφορᾶ μίαν περίπτωσιν λήθης λέξεως ἄνευ ἀναπληρωματικῆς ἀναμνήσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιοῖ τὴν γνώμην τὴν ὁποίαν διετύπωσα προ-

ηγουμένως ὅτι δηλαδὴ ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία ἀναπληρωματικῶν ἀναμνήσεων δὲν ἀποτελεῖ οὐσιώδη διάκρισιν μεταξὺ τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν περιπτώσεων [1].

---

[1] Λεπτοτέρα παρατήρησις ἐπιτρέπει τὸν μετριασμὸν τῆς ἀντιθέσεως ἡ ὁποία φαίνεται ὑφισταμένη ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐξ ὑποκαταστάσεως λέξεις, μεταξὺ τῶν περιπτώσεων τοῦ Signorelli καὶ τοῦ aliquis. Φαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ λήθη συνωδεύετο ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν λέξεων ἐξ ὑποκαταστάσεως. Ὅτε βραδύτερον ἠρώτησα τὸν συνομιλητήν μου ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσπαθειῶν του πρὸς ἀνάμνησιν τῆς λησμονηθείσης λέξεως δὲν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν μνήμην του λέξις ἐξ ὑποκαταστάσεως, μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν στῖχον τὴν συλλαβὴν ab: nostris ab ossibus (ἀντὶ nostris ex ossibus). Καὶ ὅτι ἡ λέξις exoriare τῷ ἐπεβλήθη κατὰ τρόπον ἰδιαιτέρως σαφῆ καὶ ἐπίμονον. Μὲ κάποιον σκεπτικισμὸν προσέθεσεν ἀμέσως ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἀναμφιβόλως ἐπειδὴ ἦτο ἡ πρώτη λέξις τοῦ στίχου. Ὅταν τὸν παρεκάλεσα νὰ ἀναζητήσῃ τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο εἰς τὴν σκέψιν του πρὸς τὸ exoriare, μοῦ ἀνέφερε τὴν λέξιν «ἐξορκισμός». Νομίζω λοιπὸν ὡς πιθανὸν ὅτι ἡ ἐπιμονὴ μὲ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἀναπαράστασις τῆς λέξεως exoriare δὲν ἦτο κυρίως εἰπεῖν παρὰ ἡ ἔκφρασις ὑποκαταστάσεως σχετικῶς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων. Πρόκειται πάντως περὶ λεπτολογιῶν, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποδίδεται ἰδιαιτέρα σημασία. Τίποτε ὅμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ σχηματισμὸς ἀναμνήσεως ἐξ ὑποκαταστάσεως, οἱασδήποτε φύσεως καὶ ἂν εἶναι αὕτη, ἀποτελεῖ σταθερὸν χαρακτηριστικὸν πάσης λήθης ὀφειλομένης εἰς ἀπώθησιν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐξ ὑποκαταστάσεως ἀνάμνησις συμβαίνει καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἀκόμη ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας ἐλλείπουν τὰ ἐσφαλμένα ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ τονισμοῦ ἑνὸς στοιχείου, συνδεομένου ἀμέσως πρὸς τὸ λησμονηθὲν στοιχεῖον. Οὕτω εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Signorelli, ἡ ὀπτικὴ ἀνάμνησις τῶν τοιχογραφιῶν του, καὶ τῆς προσωπογραφίας του, ποὺ εὑρίσκεται εἰς τὴν γωνίαν ἑνὸς ἐκ τῶν πινάκων του ἦτο ἐξαιρετικῶς ἐναργής, εἰς βαθμὸν τὸν ὁποῖον οὐδέποτε φθάνουν αἱ ὀπτικαὶ μου ἀναμνήσεις, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ἠδυνάτουν νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου. Εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἀνέφερα εἰς τὸ ἄρθρον μου τοῦ 1898, εἶ-

Τὸ κυριώτερον ἐνδιαφέρον τῆς περιπτώσεως aliquis συνίσταται εἰς μίαν ἄλλην διαφορὰν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς περιπτώσεως Signorelli. Εἰς τὴν τελευταίαν πράγματι περίπτωσιν ἡ ἀναπαράστασις τοῦ ὀνόματος διαταράσσεται λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως σειρᾶς ἰδεῶν ἀρξαμένης καὶ διακοπείσης πρὸ ὀλίγου, τῆς ὁποίας ὅμως τὸ περιεχόμενον δὲν εἶχε καμμίαν καταφανῆ σχέσιν πρὸς τὸ ἑπόμενον θέμα συζητήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ Signorelli. Μεταξὺ τοῦ ἀπωθηθέντος θέματος, καὶ τοῦ θέματος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε τὸ λησμονηθὲν ὄνομα δὲν ὑφίστατο ἄλλη σχέσις ἀπὸ τὴν ἁπλὴν σχέσιν τῆς χρονικῆς συνεχείας. Ἀλλ' ἡ σχέσις αὕτη ἤρκεσε διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δύο θεμάτων δι' ἐξωτερικοῦ δεσμοῦ (¹) Ἀντιθέτως εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ aliquis δὲν ὑπάρχει ἴχνος ἀνεξαρτήτου καὶ ἀπωθηθέντος θέματος τὸ ὁποῖον νὰ κατεῖχε πρὸ ὀλίγου τὴν ἐνσυνείδητον σκέψιν, καὶ νὰ ἔδρασε κατόπιν ὡς αἴτιον διαταραχῆς. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ διαταραχὴ τῆς ἀναπαραστάσεως προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ θέμα, κατόπιν μιᾶς ὑποσυνειδήτου ἀντιθέσεως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἐκφραζομένην εἰς τὸν ἀναφερθέντα στῖχον. Ἰδοῦ πῶς ἐξηγεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς λήθης τῆς λέξεως aliquis : ὁ συνομιλητής μου παραπονεῖται διότι ἡ σημερινὴ γενεὰ τοῦ

χον λησμονήσει τελείως τὸ ὄνομα τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ὤφειλον εἰς κάποιαν πόλιν νὰ κάμω μίαν δυσάρεστον ἐπίσκεψιν, ἐνῶ συνεκράτησα ἄριστα τὸν ἀριθμὸν τῆς οἰκίας. Τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς ἀπὸ ὅ,τι μοῦ συμβαίνει συνήθως, διότι ἡ ἀριθμητική μου μνήμη εἶναι ἀπελπιστικῶς ἀσθενής,

(¹) Ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἔλλειψιν ἐσωτερικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν ἰδεῶν τῆς περιπτώσεως Signorelli, δὲν δύναμαι νὰ τὴν θεωρήσω ὡς ἀπολύτως ἀσφαλῆ. Πράγματι, ἐὰν παρακολουθήσω ὅσον τὸ δυνατὸν μακρύτερον τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀπωθηθείσης ἰδέας πέραν τοῦ θέματος «θάνατος καὶ γενετήσιος ζωὴ» καταλήγω εἰς μίαν ἰδέαν ἡ ὁποία προσεγγίζει πρὸς τὸ θέμα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ὀρβιέτο.

λαοῦ του, δὲν ἔχει τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἀξιοῖ, καὶ ὅπως ἡ Διδώ, προβλέπει ὅτι νέα γενεὰ θὰ ἐκδικήσῃ τοὺς καταπιεζομένους τῆς σήμερον. Λέγων αὐτά, ἀπευθύνεται κατὰ νοῦν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀλλὰ συγχρόνως μία ἰδέα ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν του, προβάλλει εἰς τὴν σκέψιν του: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπιθυμεῖς ζωηρῶς νὰ ἔχῃς ἀπογόνους;Δὲν εἶναι ἀλήθεια.Εἰς πόσον δύσκολον θέσιν θὰ εὑρεθῇς, ἐὰν ἀπὸ στιγμῆς εἰς ἄλλην λάβῃς ἀπὸ γνωστόν σου πρόσωπον τὴν εἴδησιν ὅτι ἐλπίζει νὰ σοῦ δώσῃ ἀπογόνους! Ὄχι, δὲν θέλεις ἀπογόνους ὅσον ἰσχυρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ δίψα τῆς ἐκδικήσεως ποὺ τρέφεις. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐκδηλοῦται, ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν Signorelli δι' ἐξωτερικῆς συνδέσεως ἑνὸς τῶν στοιχείων ἀναπαραστάσεως τοῦ συνομιλητοῦ μου καὶ ἑνὸς τῶν στοιχείων τῆς ἐπιθυμίας ἡ ὁποῖα ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλην. Μία ἄλλη οὐσιώδης ἀναλογία πρὸς τὴν περίπτωσιν Signorelli συνίσταται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀντίθεσις προέρχεται ἐξ ἀπωθηθεισῶν πηγῶν καὶ προκαλεῖται ἐξ ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι κατ' ἀνάγκην ἀποσποῦν τὴν προσοχήν.

Αὐτὰ εἶχα νὰ εἴπω ἐπὶ τῶν διαφορῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὁμοιοτήτων τῶν δύο αὐτῶν παραδειγμάτων λήθης λέξεων. Διαπιστοῦμεν τὴν ὕπαρξιν δευτέρου μηχανισμοῦ τῆς λήθης συνισταμένου εἰς τὴν διαταραχὴν μιᾶς ἰδέας ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἀντιθέσεως προερχομένης ἐξ ἀπωθηθείσης πηγῆς. Τὸν μηχανισμὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος μᾶς φαίνεται ὡς ὁ πλέον εὐνόητος, θὰ μᾶς δοθῇ ἐπανειλημμένως ἡ εὐκαιρία νὰ τὸν ἀνεύρωμεν κατὰ τὰς ἐρεύνας μας.

III. ΛΗΘΗ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΕΙΡΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Ὅσα ἐγνωρίσαμεν περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς λήθης λέξεως ἀνηκούσης εἰς φράσιν ξένης γλώσσης μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διερωτηθῶμεν ἐὰν ἡ λήθη φράσεων τῆς μητρικῆς γλώσσης ἐπιδέχεται τὴν ἰδίαν ἐξήγησιν. Συνήθως δὲν ἐκπληττώμεθα βλέποντες ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν πιστῶς καὶ ἄνευ ἐλλείψεων μίαν περικοπὴν ἢ ἓν ποίημα τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου ἀπεστηθήσαμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λήθη δὲν ἀφορᾶ τὸ σύνολον τοῦ ἀποστηθισθέντος, ἀλλὰ μερικὰ μόνον στοιχεῖα του, δὲν θὰ εἶναι ἴσως ἀδιάφορον νὰ ὑποβάλλωμεν εἰς τὴν ἀναλυτικὴν ἐξέτασιν μερικὰ παραδείγματα τοιούτων ἐσφαλμένων ἀναπαραστάσεων.

Νεαρὸς συνάδελφός μου ὁ ὁποῖος κατά τινα συνομιλίαν τὴν ὁποίαν εἶχον μὲ αὐτόν, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ἡ λήθη ποιημάτων τῆς μητρικῆς γλώσσης ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὰ αὐτὰ αἴτια μὲ τὴν λήθην λέξεων ἀνηκουσῶν εἰς ξένην γλῶσσαν προσεφέρθη νὰ πειραματισθῇ ἐπ' αὐτοῦ διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διαλεύκανσιν αὐτοῦ τοῦ ζητήματος. Ὅταν τὸν ἠρώτησα ποῖον ποίημα ἤθελε νὰ απαγγείλῃ, μοῦ ἀνέφερε τὴν «***Νύμφην τῆς Κορίνθου***», τοῦ Γκαῖτε. Τοῦ ἤρεσε πολὺ αὐτὸ τὸ ποίημα, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἐγνώριζεν ἀπταίστως μερικὰς τουλάχιστον στροφάς. Ἀπὸ τὸν πρῶτον ὅμως στῖχον περιῆλθεν εἰς ἐκπληκτικὴν ἀμηχανίαν.

—Πῶς εἶναι ; μὲ ἐρωτᾶ. ***Ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἀθήνας, ἢ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Κόρινθον.***

Πρὸς στιγμὴν ἐδίστασα καὶ ἐγώ, ἐν τέλει ὅμως παρετήρησα γελῶν ὅτι ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος : Ἡ «Νύμφη τῆς Κορίνθου» δὲν ἀφίνει καμμίαν ἀμφιβολίαν, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ νέος. Ἡ ἀναπαράστασις τῆς πρώτης στρο-

φῆς ἐγένετο ἀρκετὰ καλῶς, ἤ τουλάχιστον χωρὶς καταφανῆ παραμόρφωσιν. Μετὰ τὸν πρῶτον στῖχον τῆς δευτέρας στροφῆς, ὁ συνάδελφός μου ἐφάνη διστάζων πρὸς στιγμὴν. Ταχέως ὅμως ἐσκέφθη καὶ ἀπήγγειλε.

Aber wird er auch willkommen scheinen
Jetzt, wo jeder Tag was Neues bringt ?
Denn er ist noch Heide mit den Seinen
Und sie sind Christen und—getauft.

(Ἀλλὰ θὰ τὸν καλοσωρίσουν—τώρα ποὺ κάθε μέρα κάτι καινούργιο φέρνει ;—Γιατὶ αὐτὸς κ' οἱ δικοί του εἶναι ἀκόμα ἐθνικοί,—ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι χριστιανοὶ καὶ βαφτισμένοι).

Ἀπό τινος τὸν ἤκουα μὲ κάποιαν ἔκπληξιν. Ὅταν ὅμως συνεπλήρωσε τὸν τελευταῖον στῖχον, ἀνεγνωρίσαμεν καὶ οἱ δύο ὅτι κάποια ἀλλοίωσις εἶχεν ἐπέλθει εἰς αὐτὸ τὸ τετράστιχον. Ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὴν διορθώσω, ἀνεζητήσαμεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τὸν τόμον τῶν ποιημάτων τοῦ Γκαῖτε, καὶ ἐξεπλάγημεν βλέποντες ὅτι ὁ δεύτερος στῖχος τῆς στροφῆς αὐτῆς εἶχεν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ φράσεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπινοηθῆ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὑπὸ τοῦ συναδέλφου μου. Ἰδοὺ τὸ ὀρθὸν κείμενον τοῦ στίχου·

Aber wird auch willkommen scheinen,
wenn er teuer nicht die Gunst erkauft ?

(Ἀλλὰ θὰ τὸν καλωσωρίσουν ***ἂν δὲν πληρώση ἀκριβὰ τὴν εὔνοια αὐτή***;)

Ἐξ ἄλλου ἡ λέξις erkauft (τοῦ δευτέρου αὐθεντικοῦ στίχου) ὁμοιοκαταληκτεῖ μὲ τὸ getauft (τοῦ τετάρτου στίχου) καὶ μοῦ ἐφάνη περίεργον πῶς τὸ σύνολον τῶν λέξεων ***ἐθνικοί***, ***Χριστιανοὶ*** καὶ ***βαφτισμένοι*** δὲν τὸν διευκόλυνεν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κειμένου.

—Μπορεῖτε νὰ μοῦ ἐξηγήσετε, ἠρώτησα τὸν συνάδελφόν μου, πῶς κατορθώσατε νὰ λησμονήσετε τόσον τελείως αὐτὸν τὸν στῖχον ποὺ ἀνήκει εἰς ἕνα ποίημα, ποὺ ὅπως εἴπατε, σᾶς εἶναι τόσον γνωστόν, καὶ γνωρίζετε τίποτε διὰ τὴν πηγὴν τῆς φράσεως μὲ τὴν ὁποίαν ἀντικατεστήσατε τὸν λησμονηθέντα στῖχον;

Ἠδυνήθη νὰ μοῦ δώσῃ τὴν ζητηθεῖσαν ἐξήγησιν, ἀλλ' ἦτο φανερὸν ὅτι δὲν τὴν ἔδωσε προθύμως.

—Ἡ φράσις: ***τώρα ποὺ κάθε μέρα κάτι καινούργιο φέρνει***, δὲν μοῦ εἶναι ἄγνωστος. Νομίζω ὅτι τὴν ἐχρησιμοποίησα τελευταίως ὁμιλῶν διὰ τὴν πελατείαν μου, τῆς ὁποίας ἡ αὔξησις, τὸ γνωρίζετε, εἶναι τελευταίως δι' ἐμὲ πηγὴ μεγάλης εὐχαριστήσεως. Διατί ὅμως παρενέβαλλα αὐτὴν τὴν φράσιν εἰς τὸ ἀπαγγελθὲν τετράστιχον; Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχῃ κάποιος λόγος. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ φρᾶσις: ***ἂν δὲν πληρώσει ἀκριβὰ τὴν εὔνοια αὐτή***, δὲν μοῦ ἦτο εὐχάριστος. Σχετίζεται μὲ μίαν αἴτησιν γάμου, ἡ ὁποία ἀπεκρούσθη ἄλλοτε, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν σκέπτομαι νὰ ἐπαναλάβω, δεδομένου ὅτι ἡ οἰκονομική μου κατάστασις ἐβελτιώθη. Δὲν δύναμαι νὰ σᾶς εἴπω περισσότερα, ἀλλ' ἀσφαλῶς δὲν μοῦ εἶναι εὐχάριστος ἡ ἰδέα ὅτι ἐὰν ἡ αἴτησις μοῦ γίνει δεκτὴ τὴν φορὰν αὐτήν, αὐτὸ θὰ γίνῃ ἐκ συμφέροντος ὅπως ἐκ συμφέροντος ἀπεκρούσθη τὴν πρώτην φοράν.

Ἡ ἐξήγησις μοῦ ἐφάνη ἐπαρκής, καὶ ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἠδυνάμην νὰ μὴ ζητήσω περισσοτέρας λεπτομερείας. Ἐν τούτοις ἐπέμεινα.

—Πῶς ὅμως συνέβη νὰ παρεμβάλετε τὸ ἄτομόν σας καὶ τὰς ἰδιωτικάς σας ὑποθέσεις εἰς τὸ κείμενον τῆς «***Νύμφης τῆς Κορίνθου***;» Μήπως εἰς τὴν ἰδικήν σας περίπτωσιν ὑπάρχει διαφορὰ θρησκείας, ὅπως μεταξὺ τῶν μνηστήρων τοῦ ποιήματος τοῦ Γκαῖτε;

Kommt ein Glaube neu
wird oft Lieb' und' Treu
wie ein böses Kraut ausgerauft·

("Αν ἔρθῃ καινούργια θρησκεία—συχνὰ ἡ ἀγάπη κι' ἡ πίστις—ξερριζώνονται σὰν παληόχορτα).

Δὲν ἐμάντευσα ὀρθῶς, ἀλλ' ἠδυνήθην νὰ διαπιστώσω μέχρι ποίου βαθμοῦ μία εὔστοχος ἐρώτησις δύναται νὰ διαφωτίσῃ ἕναν ἄνθρωπον ἐπὶ πραγμάτων τῶν ὁποίων δὲν εἶχε προηγουμένως συνείδησιν. Ὁ συνομιλητής μου μὲ ἐκύτταξε μὲ μίαν ἔκφρασιν πόνου καὶ δυσαρεσκείας, καὶ ἀπήγγειλε χαμηλοφώνως, ὡς ἐὰν ὡμίλει εἰς τὸν ἑαυτόν του, μίαν ἄλλην περικοπὴν τοῦ ποιήματος.

Sieh sie an genau (1) !
Morgen ist sie grau.

(Κύττα την καλά ! Αὔριο θ' ἀσπρίσῃ).

Καὶ προσέθεσεν:

—Εἶναι ὀλίγον μεγαλυτέρα ἀπὸ ἐμέ.

Ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησα νὰ τὸν στενοχωρήσω περισσότερον, διέκοψα τὴν ἀνάλυσιν. Εἶχον λάβει ἀρκετὰ στοιχεῖα. Τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ὅτι ἐνῶ προσεπάθουν νὰ ἀνα-

---

(1) Σημειωτέον ὅτι ὁ συνάδελφός μου μετέβαλλεν ὀλίγον τὴν ὡραίαν αὐτὴν περικοπὴν τοῦ ποιήματος, τόσον εἰς τὸ κείμενον, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐφαρμογήν της. Ἡ κόρη-φάντασμα, λέγει εἰς τὸν μνηστῆρα της.

Meine Kette hab' ich dir gegeben,
Deine Locke nehm' ich mit mir fort.
Sich sie an genau !
Morgen bist du grau
Und nur braun erscheinst du wieder dort.

(Τὴν ἀλυσσίδα μου σοῦ ἔδωσα·—τὴν μποῦκλα σου παίρνω.—Κύττα την καλά !—Αὔριο θ' ἀσπρίσῃς,—καὶ μόνο κεῖ πάνω θὰ ξαναμαυρίσῃς).

τρέξῳ εἰς τὰ αἴτια μιᾶς φαινομενικῶς ἀσημάντου διακοπῆς τῆς μνήμης, εὑρέθην πρὸ βαθυτέρων αἰτίων, συνδεδυασμένων μὲ δυσάρεστα συναισθήματα τοῦ συνομιλητοῦ μου.

Ἰδοὺ τώρα μία ἄλλη περίπτωσις λήθης φράσεως ἀνηκούσης εἰς γνωστὸν ποίημα. Ἡ περίπτωσις αὕτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Γιοὺγκ [1] καὶ τὴν ἀναφέρω ἐπὶ λέξει.

Ἕνας κύριος θέλει νὰ ἀπαγγείλῃ τὸ διάσημον ποίημα (τοῦ Ἐρρίκου Χάϊνε) «Μονάχο στέκεται τὸ πεῦκο κτλ.» Ὅταν φθάσει εἰς τὴν φρᾶσιν ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν λέξιν, «νυστάζει», σταματᾶ, ἀνίκανος νὰ συνεχίσῃ. Ἔχει λησμονήσει τελείως τὰς λέξεις: «μ' ἄσπρο σεντόνι»· Παρομοία λήθη μὲ τόσον γνωστὸν στῖχον μὲ ἐξέπληξε, καὶ παρεκάλεσα τὸν ἐν λόγῳ κύριον νὰ μοῦ ἀναφέρῃ, χωρὶς καμμίαν κριτικήν, ὅ,τι τοῦ ἤρχετο κατὰ νοῦν ἐν σχέσει πρὸς τὰς λέξεις: «μὲ ἄσπρο σεντόνι». Μοῦ ἀνέφερε τὴν ἑξῆς σειρὰν σκέψεων:

—Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄσπρο σεντόνι, συλλογίζομαι τὸ σάββανο—τὸ πανὶ μὲ τὸ ὁποῖον σκεπάζουν τὸν νεκρὸν—(μικρὰ διακοπὴ)—καὶ τώρα συλλογίζομαι ἕναν ἀγαπητὸν φίλον—ὁ ἀδελφός του ἀπέθανεν αἰφνιδίως—φαίνεται ὅτι ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας—ἐξ ἄλλου ***καὶ αὐτὸς*** εἶχεν πολυσαρκίαν—ὁ φίλος μου ἔχει τὴν ἰδίαν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἐσκέφθην ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποθάνῃ ***κατὰ τὸν ἴδιον*** τρόπον—δὲν κινεῖται ἐπαρκῶς—ὅταν ἐπληροφορήθην τὸν θάνατον, ἀνησύχησα ἀποτόμως, φοβοῦμαι ὅτι ἔτσι θὰ ἀποθάνω καὶ ἐγώ, διότι ὅλη ἡ οἰκογένειά μας ἔχει τάσιν πρὸς παχυσαρκίαν, καὶ ὁ παπποῦς μου ἀπέθανε ***καὶ αὐτὸς*** ἐξ ἀποπληξίας. Βλέπω ὅτι εἶμαι ἀρκετὰ παχὺς καὶ τελευταίως κάμνω κοῦρα διὰ ν' ἀδυνατίσῳ.

---

[1] C. G. Jung—Über die Psychologie der Dementia praecox. 1907 σελ. 64.

Ὁ ἐν λόγῳ κύριος προσθέτει ὁ Γιούγκ, εἶχε ταυτίσει ἔτσι τὸν ἑαυτόν του πρὸς τὸ πεῦκον ποὺ περιεβάλλετο ἀπὸ λευκὸν σάββανον.

Τὸ ἑπόμενον παράδειγμα τὸ ὀφείλω εἰς τὸν φίλον μου Φέρεντσι, ἐκ Βουδαπέστης καὶ δὲν ἀναφέρεται, ὅπως τὰ προηγούμενα εἰς δανείους φράσεις εἰλημμένας ἐκ τῶν ποιητῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἐξεταζομένου ἀτόμου. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μᾶς φέρει πρὸ μιᾶς περιπτώσεως ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι πολὺ συχναὶ καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ λήθη ἐξυπηρετεῖ τὴν φρόνησίν μας, ὅτε κινδυνεύομεν νὰ ὑποκύψωμεν εἰς ἐπιτακτικὴν ἐπιθυμίαν. Ἡ διαφυγοῦσα πρᾶξις ἀποκτᾶ τότε ἀξίαν ὠφελίμου λειτουργίας. Ὅταν συνέλθωμεν,ἐγκρίνομεν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία, ἐνῶ εὑρισκόμεθα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἐπιθυμίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδηλωθῇ εἰμὴ διὰ παραδρομῆς, λήθης ἢ ψυχικῆς ἀδυναμίας.

«Εἰς μίαν συγκέντρωσιν λέγεται ἡ φρᾶσις : «Ὅλα πρέπει κανεὶς νὰ τὰ ἀντιλαμβάνεται διὰ νὰ τὰ συγχωρῇ ὅλα». Παρατηρῶ σχετικῶς ὅτι τὸ πρῶτον μέρος τῆς φράσεως ἀρκεῖ. Εἶναι πολὺ νὰ ζητῇ κανεὶς νὰ «συγχωρῇ», διότι ἡ συγνώμη, ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ὑπηρέτας του. Εἷς ἐκ τῶν παρευρισκομένων ἐπαινεῖ τὴν παρατήρησίν μου. Ἐνθαρρύνομαι, καὶ θέλων νὰ δικαιολογήσω τὴν καλὴν γνώμην τοῦ ἐπιεικοῦς κριτικοῦ, λέγω ὅτι τελευταίως εἶχον μίαν πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρουσαν ἰδέαν. Θέλω νὰ ἐκφράσω αὐτὴν τὴν ἰδέαν, ἀλλὰ δὲν κατορθώνω νὰ τὴν ἐνθυμηθῶ. Ἀποσύρωμαι ἀμέσως καὶ ἀρχίζω νὰ γράφω τὰς σκέψεις αἱ ὁποῖαι μοῦ ἔρχονται κατὰ νοῦν. Αἱ σκέψεις αὐταὶ εἶναι : πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ φίλου ὁ ὁποῖος παρίστατο ὅταν ἐξέφρασα κατὰ πρῶτον τὴν ἐν λόγῳ ἰδέαν, καὶ τὸ ὄνομα τῆς ὁδοῦ ὅπου εὑρισκόμην τότε. Ἔπειτα μοῦ ἔρχεται κατὰ

νοῦν τὸ ὄνομα ἑνὸς ἄλλου φίλου. Λέγεται Μάξ, ἀλλὰ συνήθως τὸν ἀποκαλοῦμεν Μάξι. Αὐτὸ μοῦ θυμίζει τὴν λέξιν Maxim (γνωμικόν), καὶ σχετικῶς ἐνθυμοῦμαι ὅτι τότε, ὅπως καὶ τώρα, ἐπρόκειτο περὶ μετατροπῆς γνωστοῦ γνωμικοῦ. Ἀλλά, περιέργως, ἡ ἀνάμνησις αὕτη μοῦ φέρει κατὰ νοῦν, ὄχι ἓν γνωμικόν, ἀλλὰ τὴν φράσιν: «**Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν**» καὶ τὴν μετατροπήν της: «**Ὁ ἄνθρωπος ἔπλασε τὸν Θεὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν**». Κατόπιν τούτου, ἐπανευρίσκω ἀμέσως εἰς τὴν μνήμην μου ὅ,τι ἐζήτουν:

»Ὁ φίλος μου μοῦ εἶχεν εἰπεῖ τότε εἰς τὴν ὁδὸν Ἄντρασυ: «Τίποτε ἀνθρώπινον δὲν μοῦ εἶναι ξένον». Καὶ ἐγὼ τοῦ ἀπήντησα, ἔχων κατὰ νοῦν τὰ ψυχαναλυτικὰ πειράματα: «Θὰ ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃς καὶ νὰ ὁμολογήσῃς ὅτι τίποτε τὸ κτηνῶδες δὲν σοῦ εἶναι ξένον».

»Ὅτε τέλος ἐπανεῦρον τὴν ἀνάμνησίν μου, παρετήρησα ὅτι δὲν μοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν παρουσιάσω εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον εὑρισκόμην. Ἡ νεαρὰ σύζυγος τοῦ φίλου εἰς τὸν ὁποῖον ὑπενθύμησα τὸ κτηνῶδες τοῦ ὑποσυνειδήτου μας, ἦτο μεταξὺ τῶν παρευρισκομένων, καὶ ἐγνώριζα καλῶς ὅτι δὲν ἦτο διόλου παρασκευασμένη διὰ τὸ ἄκουσμα πραγμάτων κάθε ἄλλο παρὰ εὐχαρίστων. Ἡ λήθη μὲ προεφύλαξεν ἀπὸ σειρὰν δυσαρέστων ἐρωτήσεων, τὰς ὁποίας θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μοῦ ὑποβάλῃ καὶ ἀπὸ μίαν ἀτέρμονα συζήτησιν. Αὐτὴ ἀσφαλῶς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς παροδικῆς μου ἀμνησίας.

»Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐξ ὑποκαταστάσεως ἰδέα ἐξεφράσθη εἰς μίαν πρότασιν εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς κατήρχετο εἰς τὸ ἐπίπεδον ἀνθρωπίνου ἐπινοήματος, ἐνῶ ἡ ἀναζητουμένη πρότασις ἐπέμενεν ἐπὶ τοῦ κτηνώδους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἐπρόκειτο περὶ μειώσεως. Προφανῶς ὅλα αὐτὰ ἦσαν συνέπεια συν-

δυασμοῦ ἰδεῶν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ «ἀντιλαμβάνομαι καὶ συγχωρῶ» τὸ ὁποῖον εἶχε λεχθεῖ κατὰ τὴν συζήτησιν.

»Σημειωτέον ὅτι ἐὰν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω ταχέως τὴν ἀναζητουμένην φρᾶσιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἔσχον νὰ ἀποσυρθῶ ἀπὸ τὸ περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλεν ἐπὶ τῆς φράσεως αὐτῆς ἓν εἶδος λογοκρισίας, καὶ νὰ ἀπομονωθῶ εἰς κενὸν δωμάτιον».

Ἔκτοτε ἀνέλυσα πολυαρίθμους περιπτώσεις λήθης ἢ ἐσφαλμένης ἀναπαραστάσεως σειρῶν λέξεων καὶ ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσω ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῆς λήθης, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν παραδειγμάτων τοῦ aliquis καὶ τῆς «*Νύμφης τῆς Κορίνθου*» ἐφαρμόζεται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς περιπτώσεις. Δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ἀνακοινωθοῦν αἱ ἀναλύσεις αὐταὶ διότι εὑρίσκεταί τις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως εἰς τὰς προηγουμένας ἀναλύσεις, νὰ θίξῃ ζητήματα ἀτομικὰ καὶ συχνάκις δυσάρεστα εἰς τὸν ἐξεταζόμενον. Δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἀναφέρω πολλὰ παραδείγματα. Ὅλαι αἱ περιπτώσεις παρὰ τὰς διαφορὰς αἵτινες ὑπάρχουν μεταξὺ τοῦ περιεχομένου των, ἔχουν τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι αἱ λησμονούμεναι ἢ παραμορφονώμεναι λέξεις σχετίζονται, καθ' οἱονδήποτε τρόπον, πρὸς ὑποσυνείδητον ἰδέαν, τῆς ὁποίας τὸ καταφανὲς ἀποτέλεσμα ἐκδηλοῦται διὰ τῆς λήθης.

Ἐπανέρχομαι λοιπὸν εἰς τὴν λήθην τῶν κυρίων ὀνομάτων, τῆς ὁποίας τὰς περιπτώσεις καὶ τὰ αἴτια δὲν ἐξηντλήσαμεν ἀκόμη. Καθὼς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρατηρῶ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου τὴν λήθην αὐτήν, δὲν ἐλλείπουν τὰ σχετικὰ παραδείγματα. Αἱ ἐλαφραὶ προσβολαὶ κεφαλαλγίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ σήμερον ἀκόμη ὑποφέρω, προαγγέλλονται ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς των, διὰ λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ὅταν ἡ κεφαλαλγία φθάσει

εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν, ἐνῶ εἶμαι ἀπολύτως ἱκανὸς νὰ συνεχίσῳ τὴν ἐργασίαν μου, χάνω συχνάκις τὴν μνήμην ὅλων τῶν κυρίων ὀνομάτων. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐπικαλεσθῇ μερικὰς περιπτώσεις ὡς ἡ ἰδική μου, διὰ νὰ προβάλῃ μίαν ριζικὴν ἀντίρρησιν εἰς πάσας τὰς ἀναλυτικάς μας προσπαθείας. Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπῃ ὅτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ εἴδους αὐτοῦ προκύπτει ὅτι τὸ αἴτιον τῆς τάσεως πρὸς λήθην, καὶ συγκεκριμένως τῆς τάσεως πρὸς λήθην τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἔγκειται εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἢ τὰς γενικὰς λειτουργικὰς διαταραχὰς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐγκαταλείψωμεν πᾶσαν προσπάθειαν ψυχολογικῆς ἑρμηνείας τῶν ἐν λόγῳ φαινομένων. Δὲν τὸ νομίζω. Μία τοιαύτη σκέψις θὰ ἀπετέλει σύσχυσιν μεταξὺ τοῦ μηχανισμοῦ ἑνὸς φαινομένου, ὁμοίου εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις,πρὸς τὰς ποικιλλούσας καὶ ὄχι πάντοτε ἀπαραιτήτους συνθήκας αἱ ὁποῖαι τὸ διευκολύνουν. Προτοῦ ὅμως ἐξετάσῳ ἐν λεπτομερείᾳ τὸ ζήτημα τοῦτο, θὰ δοκιμάσῳ νὰ ἀντικρούσῳ τὴν ἀντίρρησιν αὐτὴν δι' ἑνὸς παραδείγματος.

Ἂς ὑποθέσῳ ὅτι εἶχα τὴν ἀπρονοησίαν νὰ περιπλανηθῶ κατὰ τὰς μεταμεσονυκτίους ὥρας εἰς ἔρημον συνοικίαν τῆς πόλεως καὶ ὅτι ὑπέστην τὴν ἐπίθεσιν κακοποιῶν, οἱ ὁποῖοι μοῦ ἀφήρεσαν τὸ ὡρολόγιον καὶ τὸ πορτοφόλιόν μου. Μεταβαίνω τότε εἰς τὸ πλησιέστερον ἀστυνομικὸν τμῆμα καὶ καταγγέλω τὰ ἑξῆς : ἐνῶ εὑρισκόμην εἰς τὴν τάδε ἢ τὴν δεῖνα ὁδόν, ἡ ἐρημία καὶ τὸ σκότος μοῦ ἀφήρεσαν τὸ ὡρολόγιον καὶ τὸ πορτοφόλιόν μου. Αὐτὸ δὲν λέγει τίποτε τὸ σαφὲς καὶ κινδυνεύω νὰ θεωρηθῶ ὡς ἄνθρωπος ὄχι τελείως ὑγιὴς τὰς φρένας. Διὰ νὰ περιγράψῳ ὀρθῶς τὴν κατάστασιν πρέπει νὰ εἴπῳ ὅτι ἐπωφελούμενοι τῆς ἐρημίας καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ἄγνωστοι κακοποιοὶ μοῦ ἀφήρεσαν τὰ πολύτιμά μου ἀντικείμενα. Αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει

καὶ κατὰ τὴν λήθην : ἐπωφελουμένη τῆς κοπώσεώς μου, τῶν κυκλοφοριακῶν μου διαταραχῶν καὶ τῆς τοξινώσεως, ἄγνωστος δύναμις μοῦ ἀφήρεσε τὴν ἱκανότητα ἀναμνήσεως τῶν ἀποθημένων εἰς τὴν μνήμην μου κυρίων ὀνομάτων, καὶ ἡ ἰδία δύναμις, εἰς ἄλλας περιπτώσεις δύναται νὰ παραγάγῃ τὰς αὐτὰς διαταραχὰς τῆς μνήμης, παρὰ τὴν ἀρίστην κατάστασιν τῆς ὑγείας καὶ τὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου.

Ὅτε ἀναλύσω τὰς περιπτώσεις τῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων, τὰς ὁποίας παρετήρησα ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, παρατηρῶ κανονικῶς σχεδὸν ὅτι τὸ λησμονηθὲν ὄνομα σχετίζεται πρὸς θέμα ἔχον στενὴν σχέσιν μὲ ἐμὲ καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ μοῦ προκαλέσῃ ζωηρὰ καὶ συχνὰ ὀδυνηρὰ συναισθήματα. Κατὰ τὴν πρακτικὴν καὶ συχνάκις ἀξιοσύστατον συνήθειαν τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ἡ ἑλβετικὴ σχολὴ (Bleuler, Jung, Riklin), δύναμαι νὰ ἐκφράσω τὰ ἀνωτέρω ὡς ἑξῆς : Τὸ λησμονηθεν κύριον ὄνομα θίγει προσωπικὸν σύμπλεγμά μου. Ἡ δημιουργουμένη μεταξὺ τοῦ ὀνόματος καὶ ἐμοῦ σχέσις εἶναι σχέσις ἀπροσδόκητος, ὀφειλομένη συνήθως εἰς ἐπιπόλαιον συνδυασμὸν (διπλὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως,ὁμοιότητα προφορᾶς). Δυνάμεθα νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν γενικῶς ὡς πλαγίαν σχέσιν. Διὰ νὰ γίνῃ σαφῶς ἀντιληπτὴ ἡ φύσις θὰ ἀναφέρω μερικὰ ἁπλούστατα παραδείγματα.

α) Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς μου μὲ παρακαλεῖ νὰ τοῦ ὑποδείξω μίαν λουτρόπολιν τῆς Ριβιέρας. Γνωρίζω μίαν παρομοίαν λουτρόπολιν, παρὰ τὴν Γένουαν, ἐνθυμοῦμαι μάλιστα τὸ ὄνομα τοῦ Γερμανοῦ συναδέλφου μου ὁ ὁποῖος ἐργάζεται ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τῆς λουτροπόλεως, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις νομίζω ὅτι γνωρίζω καλῶς. Κατ' ἀνάγκην παρακαλῶ τὸν ἀ-

σθενῆ νὰ ἀναμένῃ ὀλίγον ἕως ὅτου μάθω τὸ ὄνομα ἀπὸ μέλος τῆς οἰκογενείας μου.

—Πῶς λέγεται, ἠρώτησα, αὐτὸ τὸ μέρος, κοντὰ εἰς τὴν Γένουαν, ὅπου ὁ δόκτωρ Ν. ἔχει μίαν κλινικὴν ὅπου ἔμεινες τόσον καιρὸν πρὸς θεραπείαν ἐσὺ καὶ ἡ τάδε ἄλλη κυρία ;

—Ἐσὺ λησμονεῖς αὐτὸ τὸ ὄνομα ; Λέγεται *Νέρβι*.

Νέρβι ὁμοιάζει μὲ τὴν λέξιν Nerven (νεῦρα) καὶ τὰ νεῦρα εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς διαρκοῦς μου ἐνασχολήσεως.

β) Εἷς ἄλλος ἀσθενής μου ὁμιλεῖ περὶ γειτονικοῦ τόπου παραθερισμοῦ καὶ βεβαιοῖ ὅτι ἐκτὸς δύο γνωστῶν πανδοχείων ὑπάρχει καὶ τρίτον πρὸς τὸ ὁποῖον συνδέεται κάποια ἀνάμνησίς του, καὶ τοῦ ὁποίου θὰ μοῦ ἀναφέρῃ μετ' ὀλίγον τὸ ὄνομα. Ἀμφισβητῶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ τρίτου αὐτοῦ πανδοχείου καὶ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν λόγων μου ἀναφέρω ὅτι εἰς τὸ ἐν λόγῳ μέρος παρεθέρισα ἐπὶ ἑπτὰ συναπτὰ ἔτη, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν τὸ γνωρίζω καλύτερον ἀπὸ τὸν συνομιλητήν μου. Ἐρεθισθεὶς ἐκ τῆς ἀντιλογίας μου, αὐτὸς ἐνθυμεῖται ἐν τέλει τὸ ὄνομα. Τὸ πανδοχεῖον ἐλέγετο Ντὲρ Χοχβάρτνερ. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποχωρήσω καὶ νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐπὶ ἑπτὰ συναπτὰ ἔτη παρεθέρισα πλησιέστατα εἰς τὸ πανδοχεῖον αὐτό, τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν ἠρνούμην μέχρι πρὸ ὀλίγου. Διατὶ ὅμως νὰ λησμονήσω καὶ τὸ πανδοχεῖον καὶ τὸ ὄνομά του ; Νομίζω ὅτι τοῦτο συνέβη ἐπειδὴ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ ὄνομα ἑνὸς συναδέλφου μου διαμένοντος ἐν Βιέννῃ. Σχετίζεται εἰς τὸν νοῦν μου πρὸς «ἐπαγγελματικὸν» σύμπλεγμα.

γ) Μίαν ἄλλην φοράν, ἐνῶ ἤθελον νὰ πάρω ἓν εἰσιτήριον εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ράϊχενχαλ, δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ πλησιεστέρου μεγάλου σταθμοῦ, ἂν καὶ πολλάκις διῆλθον δι' αὐ-

τοῦ. Ἠναγκάσθην νὰ τὸν ἀναζητήσω εἰς τὸν χάρτην. Ὁ σταθμὸς οὗτος ὠνομάζετο Ροζενχάϊμ. Βλέπω ἀμέσως κατὰ τίνα τρόπον μοῦ διέφυγεν ἡ λέξις αὐτή. Πρὸ μιᾶς ὥρας ἐπεσκέφθην τὴν ἀδελφήν μου, ἡ ὁποία παρεθέριζε παρὰ τὸ Ράϊχενχαλ. Ἡ ἀδελφή μου λέγεται Ρόζα. Τὸ μέρος ὅπου διαμένει ἦτο δι' ἐμὲ «*Ρόζενχάϊμ*» (ἡ λέξις αὐτὴ σημαίνει «σπίτι τῶν ρόδων» καὶ «σπίτι τῆς Ρόζας»). Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ λήθη ὠφείλετο εἰς οἰκογενειακὸν σύμπλεγμα.

δ) Τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν δρᾶσιν τοῦ «οἰκογενειακοῦ συμπλέγματος», δύναμαι νὰ τὴν ἀποδείξω διὰ σειρᾶς παραδειγμάτων.

Μίαν ἡμέραν προσέρχεται εἰς τὸ ἰατρεῖον μου εἷς νέος. Εἶναι ὁ νεώτερος ἀδελφὸς μιᾶς ἀσθενοῦς μου. Τὸν εἶδα ἐπανειλημμένως μέχρι τοῦδε, καὶ ἐσυνήθισα νὰ τὸν ἀποκαλῶ διὰ τοῦ βαπτιστικοῦ του ὀνόματος. Ὅτε βραδύτερον ἠθέλησα νὰ ὁμιλήσω διὰ τὴν ἐπίσκεψίν του, εὑρέθην ἐν πλήρει ἀδυναμίᾳ, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τὰς ὁποίας κατέβαλα, νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομά του, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις —τὸ ἐγνώριζα ἄριστα—δὲν εἶχε τίποτε τὸ περίεργον. Ἐξῆλθον τότε εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἤρχισα νὰ ἀναγιγνώσκω τὰς ἐπιγραφὰς τῶν καταστημάτων. Μόλις συνήντησα τὸ ὄνομά του, τὸ ἐνεθυμήθην, χωρὶς τὸν παραμικρὸν δισταγμόν. Ἡ ἀνάλυσις μοῦ ἀπέδειξεν ὅτι μεταξὺ τοῦ νεαροῦ μου ἐπισκέπτου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶχον δημιουργήσει μίαν σύγκρισιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεισείρχετο ἡ ἑξῆς ἀπωθηθεῖσα ἐρώτησις: εἰς ἀνάλογον περίπτωσιν ὁ ἀδελφός μου θὰ ἐφέρετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ καλύτερα; Ἡ ἐξωτερικὴ συσχέτισις μεταξὺ τῆς ἰδέας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν οἰκογένειάν μου καὶ τῆς ἀναφερομένης εἰς μίαν ξένην οἰκογένειαν διευκολύνετο ὑπὸ τοῦ ὅλως τυχαίου γεγονότος ὅτι αἱ δύο μητέρες εἶχον τὸ αὐτὸ ὄνομα: Ἀμαλία. Βραδύτερον μόνον

ἀντελήφθην τὰ ἐξ ὑποκαστάσεως ὀνόματα, Δανιὴλ καὶ Φραγκῖσκος, τὰ ὁποῖα μου ἦλθον κατὰ νοῦν. Τὰ δύο αὐτὰ ὀνόματα, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα Ἀμαλία εἶναι ὀνόματα προσώπων τῶν «Ληστῶν» τοῦ Σίλλερ, πρὸς τὰ ὁποῖα συνδέεται κάποια εὐφυολογία τοῦ βιεννέζου βουλεβαρδιέρου Δανιὴλ Σπίτσερ.

ε) Μίαν ἄλλην φορὰν εὑρέθην εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀσθενοῦς μου, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζα ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας. Ἡ ἀνάλυσις μὲ ἠνάγκασε νὰ λοξοδρομήσω πολὺ προτοῦ ἀνεύρω τὸ ὄνομα. Ὁ ἀσθενὴς εἶχεν ἐκδηλώσει τὸν φόβον ὅτι θὰ ἐτυφλοῦτο. Τοῦτο ἐπανέφερεν εἰς τὸν νοῦν μου τὴν ἀνάμνησιν ἑνὸς νέου, ὁ ὁποῖος ἐτυφλώθη τραυματισθεὶς διὰ πυροβόλου ὅπλου. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη, μοῦ ἔφερε πάλιν κατὰ νοῦν τὴν εἰκόνα ἑνὸς ἄλλου νέου, ὁ ὁποῖος ηὐτοκτόνησε διὰ περιστρόφου καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ ἴδιον ὄνομα μὲ τὸν πρῶτον ἀσθενῆ, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξ ἄλλου δὲν ἦτο συγγενής. Δὲν ἐπανεῦρον ὅμως τὸ ὄνομα παρὰ μόνον ἀφοῦ ἀντελήφθην ὅτι ἀσυνειδήτως εἶχον μεταφέρει ἐπὶ μέλους τῆς οἰκογενείας μου τὴν ἐναγώνιον προσμονὴν τῆς συμφορᾶς, ἡ ὁποία εἶχε πλήξει τοὺς δύο προαναφερθέντας νέους.

Οὕτω ἡ σκέψις μου διαρρέεται ὑπὸ συνεχοῦς ρεύματος «προσωπικῶν σχέσεων», τοῦ ὁποίου δὲν ἔχω κατ' ἀρχὴν συναίσθησιν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἐκδηλοῦται διὰ λήθης κυρίων ὀνομάτων. Εἶναι ὡς ἐὰν κάτι μὲ ἐξώθει νὰ μεταφέρω ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου πᾶν ὅ,τι ἀκούω νὰ λέγουν ἢ νὰ διηγοῦνται περὶ τρίτων, ὡς ἐὰν πᾶσα πληροφορία ἀναφερομένη εἰς τρίτους θίγει τὰ προσωπικά μου συμπλέγματα. Ἀσφαλῶς δὲ δὲν πρόκειται περὶ ἀτομικῆς ἰδιορρυθμίας, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ἐνδείξεως περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅ,τι εἶναι «ἄλλο» ὅ,τι δὲν εἶναι δηλαδὴ ὁ ἑαυτός μας.

Ἔχω ἐξ ἄλλου λόγους νὰ νομίζω ὅτι καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἄτομα συμβαίνει τὸ αὐτὸ ὡς καὶ εἰς ἐμέ.

Τὸ ὡραιότερον παράδειγμα ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου τὸ ἤκουσα ἀπὸ ἕνα κύριον Λέντερερ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου τῶν γάμων του συνήντησεν ἕνα κύριον τὸν ὁποῖον μόλις ἐγνώριζε, καὶ τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν νεαρὰν σύζυγόν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐλησμόνησε τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἀπέφυγε τὸν σκόπελον ψιθυρίσας κάτι δυσδιάκριτον. Βραδύτερον ἀπαντήσας διὰ δευτέραν φορὰν τὸν αὐτὸν κύριον (καὶ εἰς τὴν Βενετίαν αἱ συναντήσεις μεταξὺ ταξειδιωτῶν εἶναι ἀναπόφευκτοι), τὸν ἔλαβε κατὰ μέρος καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ ὑπενθυμίσῃ τὸ λησμονηθὲν ὄνομά του. Ἡ ἀπάντησις τοῦ ξένου ἀποδεικνύει ὅτι οὗτος ἦτο βαθὺς ψυχολόγος: «Ἀντιλαμβάνομαι θαυμάσια πῶς δὲν συνεκρατήσατε τὸ ὄνομά μου. Ὀνομάζομαι ὅπως καὶ σεῖς: Λέντερερ». Δὲν δύναταί τις νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἓν συναίσθημα ἐλαφρῶς δυσάρεστον ὅταν βλέπει ἕνα ξένον νὰ ἔχῃ τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ αὐτόν. Τελευταίως ᾐσθάνθην σαφέστατα παρόμοιον συναίσθημα, ὅταν εἶδα νὰ ἔρχεται εἰς τὸ ἰατρεῖον μου ἕνας κύριος, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶπεν ὅτι ἐλέγετο Σ. Φρόϋντ. Σημειῶ πάντως τὴν διαβεβαίωσιν ἑνὸς ἐκ τῶν κριτικῶν μου, ὁ ὁποῖος βεβαιοῖ ὅτι εἰς παρομοίας περιπτώσεις φέρεται κατὰ τρόπον ἄντικρυς ἀντίθετον πρὸς τὸν ἰδικόν μου.

ϛ) Τὰ ἀποτελέσματα τῆς «προσωπικῆς σχέσεως» ἀνευρίσκονται εἰς τὴν ἑξῆς περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνεκοίνωσεν ὁ Γιούγκ: (1)

Ἕνας κ. Ψ. ἀγαπᾶ ἄνευ ἀνταποδώσεως μίαν κόρην ἡ ὁποία δὲν ἐβράδυνε νὰ νυμφευθῇ ἕνα κ. Χ. Ἀλλ' ἂν καὶ ὁ Ψ. γνωρίζει ἀπὸ καιροῦ τὸν Χ. καὶ εὑρίσκεται μάλιστα εἰς ἐμπορικὰς μετ' αὐτοῦ σχέ-

---

(1) Dementia praecox σελ. 52.

σεις, λησμονεῖ διαρκῶς τὸ ὄνομά του, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε προκειμένου νὰ γράψῃ εἰς τὸν Χ. εἶναι συχνὰ ἠναγκασμένος νὰ ἐρωτᾷ τρίτους διὰ τὸ ὄνομά του».

Εἰς τὴν περίπτωσιν ἐν τούτοις αὐτὴν τὰ αἴτια εἶναι σαφέστερα ἢ εἰς τὰς προηγουμένας καὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς «προσωπικῆς σχέσεως». Ἡ λήθη φαίνεται ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιπαθείας τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο ὁ Ψ. ἔναντι τοῦ εὐτυχοῦς του ἀντιζήλου. Δὲν θέλει νὰ ξεύρῃ τίποτε δι' αὐτόν. Νὰ μὴ γίνεται δι' αὐτὸν λόγος.

ζ) Τὸ αἴτιον τῆς λήθης ἑνὸς ὀνόματος δύναται νὰ εἶναι λεπτότερον καὶ νὰ συνίσταται εἰς ἕνα θυμὸν ἐξαϋλωμένον τρόπον τινα, Οὕτω μία δεσποινὶς Γ. ντὲ Κ. εἰς Βουδαπέστην γράφει :

«Διετύπωσα μίαν μικρὰν θεωρίαν. Παρετήρησα ὅτι ἄνθρωποι ἔχοντες κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν δὲν καταλαβαίνουν τίποτε ἀπὸ μουσικήν, καὶ τανάπαλιν. Πρό τινος συνωμίλουν σχετικῶς μετά τινος εἰς τὸν ὁποῖον εἶπον: «Ἕως τώρα ἡ διαπίστωσίς μου ἐπηλήθευσε πάντοτε, ἐξαιρέσει μιᾶς μόνον περιπτώσεως». Ἀλλ' ὅταν ἠθέλησα νὰ ἀναφέρω τὸ ὄνομα τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἀτόμου ποὺ ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος, δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸ ἐνθυμηθῶ, ἂν καὶ ἐγνώριζα ὅτι ὁ φέρων τὸ ζητούμενον ὄνομα ἦτο φίλος μου ἐκ τῶν στενωτέρων. Μετά τινας ἡμέρας ἀκούουσα κατὰ τύχην τὸ ὄνομα αὐτό, τὸ ἀνεγνώρισα ἀμέσως ὡς ἀνῆκον εἰς τὸν διαψεύδοντα τὴν θεωρίαν μου. Ὁ θυμός, τὸν ὁποῖον ἔτρεφα ἐναντίον του χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῶ ἐξεδηλώθη διὰ τῆς λήθης τοῦ ὀνόματός του, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις μοῦ ἦτο τόσον γνωστόν.

η) Εἰς τὴν ἑπομένην περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνακοινοῖ ὁ Φέρεντσι, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀνάλυσις ἔχει ἐνδιαφέρον, διότι ἐξηγεῖ τὰς ὑποκαταστάσεις (ὅπως τὸ Botticelli—Boltraffio ἀντὶ τοῦ Signorelli),

ἡ «προσωπικὴ σχέσις» προεκάλεσε τὴν λήθην ἑνὸς ὀνόματος κατὰ τρόπον ὀλίγον διαφορετικόν.

«Μία κυρία, ἀκούσασα νὰ γίνεται λόγος περὶ ψυχαναλύσεως, δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ ὄνομα τοῦ ψυχιάτρου Γιούγκ.

»Ἀντὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐμφανίζονται τὰ ἑξῆς ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα: *Κλ.* (κάποιο ὄνομα)—*Οὐάϊλδ—Νίτσε—Χάουπτμαν.*

»Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Κλ. συλλογίζεται ἀμέσως τὴν κυρίαν Κλ. μίαν γυναῖκα προσποιημένην, ἀλλ' ἡ ὁποία φαίνεται *νεωτέρα* ἀπὸ τὴν πραγματικήν της ἡλικίαν (1). *Δὲν γηράσκει.* Ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ Οὐάϊλδ και τοῦ Νίτσε ἀναφέρει: «ψυχικὴ πάθησις».. Κατόπιν λέγει εἰρωνικῶς: «Σεῖς οἱ φροῦντισταὶ ἀναζητᾶτε τὰ αἴτια τῶν ψυχικῶν νόσων ἕως ὅτου *νοσήσετε ψυχικῶς* οἱ ἴδιοι». Καὶ κατόπιν: «Δὲν ὑποφέρω τὸν Οὐάϊλδ καὶ τὸν Νίτσε. Δὲν τοὺς ἀντιλαμβάνομαι. Ἤκουσα ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι ὁμοφυλόφιλοι. Ὁ Οὐάϊλδ εἶχε κλίσιν πρὸς τοὺς νέους». (Ἂν καὶ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν φρᾶσιν ἀναφέρει τὴν ὀρθὴν λέξιν, εἰς τὴν οὐγγρικὴν ἐν τούτοις,δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ ζητούμενον ὄνομα).

»Ἐν σχέσει πρὸς τὸν *Χάουπτμαν*, ἐνθυμεῖται τὸν *Χάλμπε* (2), καὶ κατόπιν τὴν «Νεότητα»(3) καὶ τότε μόνον, ἀφοῦ ἐπροσανατόλισε τὴν προσοχήν της ἐπὶ τῆς λέξεως «νεότης» ἐνθυμεῖται ὅτι ἀνεζήτει τὸ ὄνομα Γιούγκ.

»Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν λόγῳ κυρία εἶχε χηρεύσει εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν καὶ εἶχε χάσει κάθε ἐλπίδα δευτέρου γάμου. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε σοβαροὺς λόγους νὰ

---

(1) Σ.τ.Μ. τὸ ὄνομα τοῦ ψυχολόγου Γιούγκ, σημαίνει εἰς τὴν γερμανικὴν «νέος».

(2) Σ.τ.Μ. Γερμανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, ὡς ὁ Χάουπτμαν.

(3) Σ.τ.Μ. Τίτλος ἔργου τοῦ Χάλμπε.

ἀποφεύγῃ πᾶσαν ἀνάμνησιν σχετικὴν μὲ τὴν ἡλικίαν. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ καθαρῶς ἐσωτερικὸς συσχετισμὸς (συσχετισμὸς περιεχομένου) μεταξὺ τῶν ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνομάτων καὶ τοῦ ζητουμένου ὀνόματος καὶ ἡ ἔλλειψις συσχετισμῶν στηριζομένων εἰς προφορικὴν ὁμοιότητα.

θ) Ἰδοὺ ἄλλο παράδειγμα λήθης λέξεως, μὲ λεπτὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα κατώρθωσε νὰ διευκρινίσῃ αὐτὸς οὗτος ὁ ἐνδιαφερόμενος.

«Εἶχον ἐκλέξει ὡς ἔκτακτον ἐξέτασιν τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁ ἐξεταστής μου μὲ ἠρώτησε περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐπικούρου καὶ μοῦ ἐζήτησε νὰ τοῦ εἴπω τὰ ὀνόματα τῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μεταγενεστέρως μὲ τὴν θεωρίαν ταύτην. Ἀνέφερα τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου Γκασσέντι, διὰ τὸν ὁποῖον εἶχον ἀκούσει πρὸ διημέρου εἰς τὸ καφφενεῖον νὰ λέγεται ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ἐπικούρου. Ἔκπληκτος ὁ ἐξεταστής μου μὲ ἠρώτησε: «Πῶς τὸ γνωρίζετε;» Τῷ ἀπήντησα ἀδιστάκτως ὅτι ἀπὸ καιροῦ ἠσχολήθην μὲ τὸν φιλόσοφον αὐτόν. Κατόπιν τούτου ἐγενόμην δεκτὸς μετ' ἐπαίνων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐνεφανίσθη εἰς ἐμὲ κατόπιν μία τάσις πρὸς λήθην τοῦ ὀνόματος τοῦ Γκασσέντι. Νομίζω ὅτι ἐὰν τώρα, παρὰ τὰς προσπαθείας μου, δὲν δύναμαι νὰ συγκρατήσω αὐτὸ τὸ ὄνομα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι γνωρίζω ὅτι κακῶς ἐπέτυχα εἰς τὰς ἐξετάσεις. Θὰ ἦτο δι' ἐμὲ προτιμότερον νὰ μὴ ἐγνώριζα τότε τὸν Γκασσέντι».

Διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ ἀποστροφὴ τὴν ὁποίαν ὁ γράφων τὰ ἀνωτέρω ἠσθάνετο, προκειμένου νὰ ἀναμνησθῇ τῆς περιόδου ἐκείνης τῶν ἐξετάσεών του, πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τὸν ὁποῖον εἶχεν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀνάμνησις αὕτη ἐμείωνε τὴν ἀξίαν τοῦ τίτλου του.

ι) Ἐνταῦθα παρεμβάλλω ἓν παράδειγμα λήθης

τοῦ ὀνόματος πόλεως. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον ἁπλοῦν ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀλλ' οἱ ἐξοικειωμένοι πρὸς τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ τὸ ἀναγνωρίσουν ὡς ἀληθοφανὲς καὶ χαρακτηριστικόν. Ἡ λήθη ἀφορᾷ τὸ ὄνομα μιᾶς ἰταλικῆς πόλεως καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην ὁμοιότητα τοῦ ὀνόματος τούτου πρὸς ἓν γυναικεῖον ὄνομα, πρὸς τὸ ὁποῖον συνδέονται πολυάριθμοι συναισθηματικαὶ ἀναμνήσεις, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν δίδει πλήρη ἀπαρίθμησιν ἢ ἀνακοίνωσις. Ὁ Σ. Φέρεντσι, ἐκ Βουδαπέστης, ὁ ὁποῖος παρετήρησε τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, τὴν ἀνέλυσε, καὶ δικαίως, ὅπως ἀναλύεται ἓν ὄνειρον ἢ μία νευρωτικὴ ἰδέα.

«Σήμερον εὑρισκόμην εἰς μίαν φιλικὴν οἰκογένειαν ὅπου μεταξὺ ἄλλων, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν πόλεων τῆς ἄνω Ἰταλίας. Κάποιος παρετήρησε σχετικῶς ὅτι εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνευρίσκονται ἀκόμη ἴχνη τῆς αὐστριακῆς ἐπιρροῆς. Ἀναφέρουν μερικὰς ἐκ τῶν πόλεων αὐτῶν. Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ ἀναφέρω μίαν, ἀλλὰ τὸ ὄνομά της δὲν ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην μου, ἂν καὶ γνωρίζω ὅτι διῆλθον ἐκεῖ δύο πολὺ εὐχαρίστους ἡμέρας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι κάπως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν θεωρίαν περὶ λήθης τὴν διατυπωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φρόϋντ. Ἀντὶ τοῦ ζητουμένου ὀνόματος ἐμφανίζονται εἰς τὴν μνήμην μου τὰ ἑξῆς ὀνόματα καὶ λέξεις : ***Κάπουα —Βρέσκια.—Ὁ λέων τῆς Βρέσκιας***.

»Βλέπω τὸν λέοντα αὐτὸν ὡς ἐὰν ἵστατο ἐμπρός μου, ὑπὸ μορφὴν ***μαρμαρίνου ἀγάλματος*** ἀλλ' ἀμέσως παρατηρῶ ὅτι ὁμοιάζει ὄχι τόσον πρὸς τὸν λέοντα τοῦ μνημείου τῆς ἐλευθερίας τῆς Βρέσκιας (τοῦ ὁποίου εἶδον μίαν ἀναπαράστασιν), ὅσον πρὸς τὸν μαρμάρινον λέοντα τὸν ὁποῖον εἶδον εἰς τὴν ***Λουκέρνην***, εἰς τὸ ***μνημεῖον τῶν πεσόντων εἰς τὸν Κεραμεικὸν Ἑλβετῶν φρουρῶν***, καὶ τοῦ ὁποίου μία

μικρὰ ἀναπαράστασις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης μου. Τέλος ἀνευρίσκω τὸ ζητούμενον ὄνομα: ***Βερώνα.***

»Ἀναγνωρίζω ἀδιστάκτως ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀμνησία αὐτή. Ὁ ἔνοχος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ μίαν παλαιὰν ὑπηρέτριαν τῆς οἰκίας ὅπου ἐφιλοξενούμην τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ἐλέγετο ***Βερόνικα*** (οὐγγριστὶ ***Βερώνα***), καὶ μοῦ ἦτο πολὺ ἀντιπαθὴς λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῶς ἀποκρουστικῆς φυσιογνωμίας της, ***τῆς τραχείας καὶ διαπεραστικῆς φωνῆς της*** καὶ τῆς ἀφορήτου οἰκειότητός της (τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὅτι ἐδικαιολόγει ἡ πολυετὴς ὑπηρεσία της εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν). Ἐξ ἴσου ἀφόρητος μοῦ ἦτο ὁ ***τυραννικὸς*** τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐφέρετο τότε εἰς τὰ παιδιὰ τῆς οἰκογενείας. Τώρα ἐγνώριζα τὶ ἐσήμαινον τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα.

»Τὴν ***Κάπουαν*** συνεσχέτισα πρὸς τό caput mortuum (νεκροκεφαλή) : πράγματι συχνάκις παρέβαλα τὴν κεφαλὴν τῆς Βερόνικας πρὸς νεκροκεφαλήν. Εἰς τὴν μετατόπισιν αὐτὴν συνετέλεσε καὶ ἡ οὐγγρικὴ λέξις Kapczi (φιλοχρηματία). Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἀνευρίσκω καὶ τὰς ἀμεσωτέρας συνδέσεις αἵτινες ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν λέξεων Κάπουα καὶ Βερώνα, λόγω τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως καὶ τοῦ φωνητικοῦ των χαρακτῆρος ὡς Ἰταλικῶν λέξεων.

»Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Βρέσκιαν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκονται συνδυασμοὶ ἰδεῶν γενόμενοι διὰ πολυπλόκων πλαγίων ὁδῶν.

»Εἰς ὡρισμένην στιγμὴν ἡ ἀντιπάθειά μου ἦτο τόσον ἰσχυρὰ ὥστε εὕρισκα τὴν Βερόνικαν κυριολεκτικῶς ἀποκρουστικήν, καὶ ἐπανειλημμένως διηρωτήθην πῶς παρόμοιον πλᾶσμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐρωτικὴν ζωὴν καὶ νὰ ἀγαπηθῇ. Ἡ ἰδέα ὅτι εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν φιλήσῃ, φέρει ναυτίαν. Εἶναι πρὸς τούτοις βέβαιον ὅτι κάποια σχέσις ὑπῆρχε με-

ταξὺ τῆς ἰδέας τῆς Βερόνικας καὶ τῆς ἰδέας τῆς *πεσούσης* Ἑλβετικῆς φρουρᾶς.

»Τὸ ὄνομα τῆς Βρέσκιας συνδέεται συχνάκις ἐν Οὐγγαρίᾳ τοὐλάχιστον, ὄχι πρὸς τὸν λέοντα ἀλλὰ πρὸς ἓν ἄλλο ἄγριον ζῶον. Τὸ μισητότερον διὰ τὴν χώραν αὐτὴν ὄνομα ὅπως καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν ἄνω Ἰταλίαν εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ *Χαϊνάου*, ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖται συνήθως *ὕαινα τῆς Βρέσκιας*. Ἔτσι ἀπὸ τὸν μισητὸν στρατηγὸν Χαϊνάου ἓν ρεῦμα ἰδεῶν καταλήγει μέσῳ τῆς Βρέσκιας εἰς τὴν Βερώναν, ἐνῶ ἄλλο ρεῦμα καταλήγει, μέσῳ *τοῦ ζώου μὲ τὴν τραχεῖαν φωνήν, τοῦ ἐκθάπτοντος τοὺς νεκροὺς* (τῆς ὑαίνης)—ἰδέα ἔχουσα ὡς ἐπακόλουθον τὴν παράστασιν *ἐπιτυμβίου μνημείου*·—εἰς τὴν νεκροκεφαλὴν καὶ εἰς τὸν δυσάρεστον λάρυγγα τῆς Βερόνικσς τὴν ὁποίαν τόσον ἀντεπάθουν ὑποσυνειδήτως, τῆς Βερόνικα ἡ ὁποία κάποτε εἶχεν ἀσκήσει εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν τυραννίαν τόσον ἀφόρητον ὅσον καὶ ἡ τυραννία τοῦ αὐστριακοῦ στρατηγοῦ, μετὰ τοὺς ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας.

»Πρὸς τὴν *Λουκέρνην* συνδέεται ἡ ἰδέα τοῦ θέρους τὸ ὁποῖον ἡ Βερόνικα διῆλθε μετὰ τῶν κυρίων της εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῶν τεσσάρων Καντωνίων παρὰ τὴν πόλιν ταύτην. Πρὸς τὴν *ἑλβετικὴν φρουρὰν* συνδέεται ἡ ἀνάμνησις τῆς τυραννίας τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων μελῶν τῆς οἰκογενείας, προσποιουμένη τὴν «ντὰμ ντὲ κομπανί».

»Σημειῶ ὅτι διὰ τὴν συνείδησίν μου ἡ ἀντιπάθεια αὐτὴ πρὸς τὴν Βερόνικαν ἀνήκει εἰς τὰ πρὸ πολλοῦ ἐξαφανισθέντα πράγματα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλῶ ἡ γυναῖκα αὐτὴ μετεβλήθη πολὺ πρὸς τὸ καλύτερον, τόσον εἰς τὴν ἐμφάνισιν, ὅσον καὶ εἰς τοὺς τρόπους της, καὶ κατὰ τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἔχω τὴν εὐκαιρίαν

νὰ τὴν συναντήσω, τῆς φέρομαι φιλικώτατα.Ὅπως ὅμως συμβαίνει πάντοτε, τὸ ὑποσυνείδητόν μου διατηρεῖ ἐπιμονώτερον τὰς παλαιάς του ἐντυπώσεις. Εἶναι καθυστερημένον καὶ μνησίκακον.

»Ὁ Κεραμεικὸς συνδέεται πρὸς ἄλλο πρόσωπον μίαν ἡλικιωμένην Γαλλίδα, ἡ ὁποῖα εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ «ντὰμ ντὲ κομπανὶ» τῶν κυριῶν τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ὁποίαν ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, ἐσέβοντο καὶ μάλιστα ἐφοβοῦντο ὀλίγον. Ἐπί τινα χρόνον ὑπῆρξα καὶ ἐγὼ «μαθητής» της. Μοῦ ἔδωσε μαθήματα γαλλικῆς προφορᾶς. Σχετικῶς μὲ τὴν λέξιν «μαθητὴς» ἐνθυμοῦμαι, ὅτι κατὰ τὴν διαμονήν μου εἰς τὴν Βόρειον Βοημίαν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ κυρίου ὁ ὁποῖος μὲ φιλοξενεῖ σήμερον, ἐγέλασα πολὺ ἀκούων τοὺς χωρικοὺς νὰ ἀποκαλοῦν τοὺς μαθητὰς (γερμανιστὶ Eleven) τῆς ἐκεῖ δασικῆς ἀκαδημίας, «λέοντας» (γερμανιστὶ Löwen).Ἴσως ἡ φαιδρὰ αὐτὴ ἀνάμνησις συνετέλεσεν, εἰς τὴν μετατόπισιν τῶν ἰδεῶν μου ἀπὸ τῆς ὑαίνης εἰς τὸν λέοντα».

ια)Τὸ ἑπόμενον παράδειγμα(¹)ἀποδεικνύει ἐπίσης πῶς προσωπικὸν σύμπλεγμα ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ὁποίου εὑρέθη τις εἰς ὡρισμένην στιγμὴν δύναται νὰ προκαλέσῃ μετὰ πάροδον χρόνου ἀρκετὰ μακροῦ λήθην ὀνόματος.

»Δύο ἄνδρες, ὁ εἷς νεώτερος τοῦ ἄλλου, οἱ ὁποῖοι πρὸ ἑξαμήνου εἶχον ταξειδεύσει μαζὶ εἰς τὴν Σικελίαν, ἀνταλλάσουν τὰς ἀναμνήσεις των ἐπὶ τῶν ὡραίων ἡμερῶν τὰς ὁποίας διῆλθον ἐκεῖ.

»—Πῶς λέγεται τὸ μέρος,ἐρωτᾶ ὁ νεώτερος,ὅπου διήλθομεν τὴν νύκτα, προτοῦ ἀναχωρήσωμεν διὰ τὴν Σελινοῦντα; Μήπως εἶναι τὸ Καλαταφίμι ;

»—Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ μεγαλύτερος,ἀσφαλῶς ὄχι, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐλησμόνησα τὸ ὄνομα, ἂν καὶ ἐνθυ-

---

(¹) Zentralblatt für Psychoanalyse, A, 9 1911.

μοῦμαι ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μας. Μοῦ ἀρκεῖ νὰ ἀντιληφθῶ ὅτι κάποιος ἐλησμόνησεν ἓν γνωστόν μου ὄνομα διὰ νὰ μεταδοθῇ ἡ λήθη καὶ εἰς ἐμὲ καὶ νὰ λησμονήσω μὲ τὴν σειράν μου τὸ ἐν λόγῳ ὄνομα. Ἀλλὰ ἂς ἀναζητήσωμεν τὸ ὄνομα αὐτό. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον μοῦ ἔρχεται κατὰ νοῦν εἶναι ἡ Καλτανιζέττα, ἀλλ' ἀσφαλῶς δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ζητούμενον ὄνομα.

»—Ὄχι,εἶπεν ὁ νεώτερος, τὸ ὄνομα ἀρχίζει ἀπὸ w ἢ τουλάχιστον ἔχει ἓν w.

»—Καὶ ὅμως ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει w, λέγει ὁ ἄλλος.

»—Ἔχω ὑπ'ὄψει μου τὸ v, ἀλλ' εἶπα w ἐκ συνηθείας ὑπὸ τήν ἐπίδρασιν τῆς μητρικῆς γλώσσης.

»—Ὁ μεγαλύτερος διαμαρτύρεται κατὰ τοῦ v.

»—Νομίζω λέγει,ὅτι ἐλησμόνησα ἀρκετὰ Σικελικὰ ὀνόματα. Ἂς δοκιμάσωμεν νὰ ἐνθυμηθῶμεν μερικά. Πῶς λέγεται ἡ ὀρεινὴ πόλις ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Ἔννα ; Ἄ, ναί, θυμοῦμαι : Καστροτζοβάνι.

»Ἀμέσως ὁ νεώτερος ἐνθυμεῖται τὸ λησμονηθὲν ὄνομα καὶ φωνάζει :

»—Καστελβετράνο !

»Καὶ θριαμβευτικῶς παρατηρεῖ εἰς τὸν συνομιλητὴν του ὅτι τὸ ὄνομα περιεῖχε πράγματι τὸ ψηφίον v.

»Ὁ μεγαλύτερος διστάζει ἀκόμη ὀλίγον. Ἀφοῦ ὅμως συνεφώνησεν ὅτι τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ἀνεῦρεν ὁ νεώτερος ἦτο πράγματι τὸ ὀρθόν, θέλει νὰ ἐξακριβώσῃ διὰ ποῖον λόγον τοῦ διέφυγε.

»—Ἀσφαλῶς αὐτὸ συνέβη,σκέπτεται,διότι τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ὀνόματος, τὸ «βετράνο» ὁμοιάζει μὲ τὸ *βετεράνος*. Ἀντιλαμβάνομαι ἄριστα ὅτι δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ σκέπτωμαι τὸ *γῆρας* καὶ ἀντιδρῶ κατὰ περίεργον τρόπον ὅταν κάποιος μοῦ ὁμιλεῖ δι' αὐτό. Ἔτσι τελευταίως ἔβαλα ἀρκετὰ ἀποτόμως

εἰς τὴν θέσιν του ἕνα φίλον τὸν ὁποῖον ἐκτιμῶ πολύ, λέγων εἰς αὐτὸν ὅτι πρὸ πολλοῦ ὑπερέβη τὴν ἡλικίαν τῆς νεότητος, διότι ὁμιλῶν κολακευτικῶς δι' ἐμέ, εἶπε μεταξὺ ἄλλων ὅτι δὲν ἤμην πλέον νέος. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλη ἡ ἀντίστασίς μου ἐστράφη κατὰ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς λέξεως Καστελβετράνο προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος ἀνευρίσκεται εἰς τὸ Καλτανιζέττα.

»—Καὶ τὸ Καλτανιζέττα πῶς σοῦ ἦλθε κατὰ νοῦν ; ἐρωτᾷ ὁ νεώτερος.

»—Ἔμοιαζε σὰν χαϊδευτικὸ ὄνομα γυναικός, ὁμολογεῖ ὁ μεγαλύτερος.

» Μετά τινας στιγμὰς προσθέτει :

» —Καὶ ἡ ὀνομασία Ἔννα εἶναι ὄνομα ἐξ ὑποκακαταστάσεως. Καὶ τώρα ἀντιλαμβάνομαι ὅτι τὸ ὄνομα Καστροτζοβάννι ὑπενθυμίζει τὴν νεότητα(giovane), ὅπως καὶ τὸ Καστελβετράνο ὑπενθυμίζει τὸ γῆρας (βετερᾶνος).

»Ὁ μεγαλύτερος ἐξηγεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν λήθην του. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν αὐτὴν λήθην εἰς τὸν νεώτερον δὲν ἀνεζητήθησαν».

Ὁ μηχανισμὸς τῆς λήθης κυρίων ὀνομάτων εἶναι ἐνδιαφέρων ὅπως καὶ τὰ αἴτιά του. Εἰς μεγάλον ἀριθμὸν περιπτώσεων ἕνα ὄνομα λησμονεῖται, ὄχι διότι διεγείρει τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἀναπαράστασίν του, ἀλλὰ διότι διὰ τῆς προφορᾶς του ἢ τῆς συνθέσεώς του ὑπενθυμίζει ἄλλην λέξιν, πρὸς τὴν ὁποίαν στρέφεται ἡ ἀντίστασίς μας. Ἀντιλαμβάνεταί τις ὅτι ἡ ποικιλία αὐτὴ συνθηκῶν διευκολύνει περιέργως τὴν ἐμφάνισιν τοῦ φαινομένου. Ἰδοὺ μερικὰ παραδείγματα.

ιβ) Ἐδ. Χίτσμαν («Δύο περιπτώσεις λήθης ὀνομάτων», Intern. Zeitschr. f. Psychoanalyse A, 1913).

Περίπτωσις Β': Ὁ Μ. Ν. θέλει νὰ συστήση εἰς

κάποιον τὸ βιβλιοπωλεῖον «*Γκιλχόφερ καὶ Ράνσμπουργκ*». Ἀλλ' ἂν καὶ τὸ κατάστημα τοῦ εἶναι γνωστότατον, δὲν ἐνθυμεῖται, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας του, παρὰ τὸ ὄνομα Ράνσμπουργκ. Κάπως δυσηρεστημένος ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸν στενοχωρεῖ τόσον ὥστε ἀποφασίζει νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἀδελφόν του ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο κοιμώμενος, διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ συνεταίρου τοῦ Ράνσμπουργκ. Ὁ ἀδελφός του τοῦ λέγει ἀδιστάκτως τὸ ὄνομα. Τὸ ὄνομα «Γκιλχόφερ» ἀνακαλεῖ ἀμέσως εἰς τὴν μνήμην τοῦ Μ. Ν. τὸ ὄνομα «Γκάλχοφ» ἕνα μέρος ὅπου πρό τινος ἔκαμε μετά τινος νέας περίπατον ἀπὸ τὸν ὁποῖον διατηρεῖ τὰς ἀρίστας ἀναμνήσεις. Ἡ νέα τοῦ ἐχάρισεν ἓν ἀντικείμενον μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὡραίων ἡμερῶν τοῦ Γκάλχοφ». Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς λήθης τοῦ ὀνόματος Γκιλχόφερ, ὁ Μ.Ν. κλείων ἀποτόμως τὸ συρτάριον ὅπου εἶχε φυλάξει τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τὸ κατέστρεψε πολύ. Ἀσφαλῶς ἐπρόκειτο περὶ τυχαίου γεγονότος ἀλλ' ὁ Μ. Ν. γνώστης ὢν τῆς σημασίας τῶν συμπτωματικῶν πράξεων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ ἓν αἴσθημα ἐνοχῆς. Ἔκτοτε εὑρίσκετο εἰς διττὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἔναντι τῆς νέας αὐτῆς τὴν ὁποίαν ἠγάπα βεβαίως ἀλλὰ τῆς ὁποίας αἱ περὶ γάμου προτάσεις συνήντων ἐκ μέρους του διστακτικὴν ἀντίθεσιν.

ιγ) Χάνς Ζάξ :

»Κατά τινα συζήτησιν περὶ τῆς Γενούης καὶ τῶν περιχώρων της, ἕνας νέος ἐπιθυμεῖ νὰ ὀνομάσῃ τὴν τοποθεσίαν Πέλι, ἀλλὰ μόνον μετὰ δυσκολίας καὶ μετὰ μεγάλην προσπάθειαν κατορθώνει νὰ ἀναμνησθῇ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἐνῶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του, συλλογίζεται τὴν λήθην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις τοῦ ἦτο τόσον γνωστόν. Ἀποτόμως ἐμφανίζεται εἰς τὴν σκέψιν του τὸ ὁμόηχον ὄνομα Πέλι μιᾶς νήσου τοῦ Εἰρηνικοῦ

τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι διετήρησαν μερικὰ παράδοξα ἔθιμα. Ἀνέγνωσε τὴν περιγραφὴν τῶν ἐθίμων αὐτῶν εἰς ἓν ἐθνολογικὸν σύγγραμμα καὶ ἔσχε τότε τὴν ἰδέαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς πληροφορίας αὐτάς, διὰ μίαν προσωπικήν του ὑπόθεσιν. Ἐνθυμεῖται τότε ὅτι ἡ νῆσος Πέλι εἶναι ἐπίσης ὁ τόπος ὅπου διεξάγεται ἡ δρᾶσις ἑνὸς μυθιστορήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέγνωσε μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ εὐχαριστήσεως. Τὸ μυθιστόρημα ἔφερε τὸν τίτλον: «Ἡ ὡραιοτέρα ἐποχὴ τοῦ Φὰν Ζάντεν», ὑπὸ Λάουριντς Μπρούν. Αἱ ἰδέαι αἵτινες τὸν εἶχον ἀπασχολήσει συνεχῶς σχεδὸν καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν συνεδέοντο πρὸς ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει τὴν πρωΐαν ἀπὸ μίαν κυρίαν τὴν ὁποίαν ἠγάπα πολύ. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἄφηνε νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ μιᾶς συμπεφωνημένης συναντήσεως. Ἀφοῦ διῆλθε τὴν ἡμέραν εἰς κατάστασιν μεγάλης καταπτώσεως, ἐξῆλθε τὴν ἑσπέραν μὲ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ λησμονήσῃ τὸ ἀτύχημά του καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ ὅσον ἠδύνατο περισσότερον, περνῶν τὴν ὥραν του μὲ μίαν συντροφιὰν τὴν ὁποίαν ἐξετίμα πολύ. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας Πέλι, λόγῳ τῆς προφορικῆς του ὁμοιότητος πρὸς τὸ ὄνομα τῆς νήσου Πέλι ἦτο δυνατὸν νὰ παρεμποδίσῃ σοβαρῶς τὸ σχέδιόν του, διότι ἡ τελευταία αὕτη λέξις δὲν παρουσιάζει εἰς αὐτὸν ἐθνολογικὸν μόνον ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του ἐκτὸς τῆς «ὡραιοτέρας ἐποχῆς» τῆς ζωῆς του (κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ προαναφερθὲν μυθιστόρημα), ὅλους τοὺς φόβους καὶ ὅλας τὰς φροντίδας τῆς ἡμέρας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ δὲν ἐπετεύχθη παρὰ μόνον ἀφοῦ δευτέρα ἐπιστολὴ ἦλθε νὰ μετατρέψῃ τὴν θλίψιν εἰς εὐχάριστον βεβαιότητα προσεχοῦς συναντήσεως».

Ἐὰν ἀναμνησθῇ τις ἐπ' εὐκαιρείᾳ τοῦ παραδείγ-

ματος αὐτοῦ, τῆς συγγενοῦς οὕτως εἰπεῖν περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρξεν ἀδύνατος ἡ ἀνάμνησις τῆς λέξεως Νέρβι, παρατηρεῖ ὅτι, ἡ διπλῆ ἔννοια μιᾶς λέξεως δύναται ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς προφορικῆς ὁμοιότητος δύο λέξεων.

ιδ) Τὸ 1915, ὅτε ἡ Ἰταλία εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον, ἠδυνήθην νὰ κάμω τὴν παρατήρησιν ὅτι μέγας ἀριθμὸς ὀνομάτων ἰταλικῶν τόπων, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις μοῦ ἦσαν πολὺ γνωστοί, ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν μνήμην μου. Ὅπως πολλοὶ ἄλλοι Γερμανοί, ἐσυνήθιζα νὰ διέρχωμαι μέρος τῶν διακοπῶν μου εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἤμην βέβαιος ὅτι ἡ ὁμαδικὴ αὕτη λήθη ὀνομάτων δὲν ἦτο ἢ ἡ ἔκφρασις εὐνοήτου ἐχθρότητος πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἐχθρότητος ἥτις εἶχεν ἀντικαταστήσει δι' ὅλους τοὺς Γερμανοὺς τὴν παλαιὰν φιλίαν. Πλὴν τῆς ἀμέσου αὐτῆς λήθης ὀνομάτων παρετήρησα καὶ μίαν ἄλλην ἔμμεσον, τὴν ὁποίαν ὅμως ἠδυνήθην νὰ θεωρήσω ὡς ὀφειλομένην εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Εἶχον δηλονότι μίαν τάσιν πρὸς λήθην καὶ ὀνομάτων μὴ ἰταλικῶν καὶ ἡ ἐξέτασις μοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀνόματα εἶχον μικρὰν ἢ μεγάλην προφορικὴν ὁμοιότητα πρὸς ὀνόματα ἰταλικά. Ἔτσι ἀνεζήτουν κάποτε νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τῆς μοραυϊκῆς πόλεως Μπίζεντς. Ὅτε τέλος τὸ κατώρθωσα μετὰ μεγάλης δυσκολίας, ἀντελήφθην ἀμέσως ὅτι ἡ λήθη μου ὀφείλετο ἀσφαλῶς εἰς τὸ μέγαρον Μπιζέντσι, εἰς τὸ Ὀρβιέτο. Εἰς τὸ μέγαρον αὐτὸ εὑρίσκεται τὸ ξενοδοχεῖον τῶν «Καλῶν Τεχνῶν», εἰς τὸ ὁποῖον διέμενον ὅτε μετέβαινον εἰς τὸ Ὀρβιέτο. Αἱ ἀπείρως εὐχάριστοι ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον ἀποκομίσει ἀπὸ τὴν διαμονήν μου αὐτὴν εἶχον ἀσφαλῶς καλυφθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς συντελεσθείσης εἰς τὴν ψυχικήν μου κατάστασιν μεταβολῆς.

Καὶ τώρα δὲν θὰ εἶναι ἴσως περιττὸν νὰ ἐξετάσω ἐπί τινων παραδειγμάτων τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ ἡ λήθη τῶν ὀνομάτων.

1. Λήθη ὀνομάτων διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς λήθης σχεδίου.

ιε) Α. Γ. Στόρφερ («Ἐπὶ τῆς ψυχοπαθολογίας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου», Internationale Zeitschrift für Psyhoanalyse Β' 1914»).

«Μία κυρία ἐκ Βασιλείας μανθάνει μίαν πρωΐαν ὅτι ἡ παιδική της φίλη Σέλμα Χ., ἐκ Βερολίνου, ἡ ὁποῖα ἔκαμνε τὸ ταξείδιον τῶν γάμων της, ἔφθασεν εἰς τὴν Βασιλείαν, ὅπου δὲν θὰ παραμείνῃ παρὰ ἐπὶ μίαν μόνον ἡμέραν. Ἀμέσως μεταβαίνει εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ξενοδοχείου αἱ φίλαι συμφωνοῦν νὰ συναντηθοῦν τὸ ἀπόγευμα καὶ νὰ μὴ χωρισθοῦν μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Βερολινέζας.

»Τὸ ἀπόγευμα ἡ κυρία ἀπὸ τὴν Βασιλείαν λησμονεῖ τὸ ραντεβοῦ. Τὰ αἴτια τῆς λήθης αὐτῆς δὲν μοῦ εἶναι γνωστά, ἀλλ' ἡ περίπτωσις τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν (συνάντησις πρὸς μόλις ὑπανδρευμένην παιδικὴν φίλην καθιστᾶ δυνατὰ διάφορα τυπικὰ συναισθήματα ἱκανὰ ν' ἀντιταχθοῦν εἰς νέαν συνάντησιν. Μία ἐνδιαφέρουσα ἰδιομορφία τῆς περιπτώσεως αὐτῆς συνίσταται εἰς μίαν μεταγενεστέραν λήθην, γενομένην μὲ τὴν ὑποσυνείδητον πρόθεσιν ὅπως ἐνισχυθῇ ἡ πρώτη λήθη. Καθ' ἣν ἀκριβῶς ὥραν ἐπρόκειτο νὰ συναντηθῇ μὲ τὴν φίλην της ἀπὸ τὸ Βερολῖνον, ἡ ἐν λόγῳ κυρία ἐπεσκέπτετο ἄλλους φίλους της. Εἴς τινα στιγμὴν ἐγένετο λόγος διὰ τὸν πρόσφατον γάμον τῆς ἀοιδοῦ Κούρτς τῆς Ὄπερας τῆς Βιέννης. Ἡ κυρία ἀπὸ τὴν Βασιλείαν κατέκρινε (!) τὸν γάμον, ὅτε ὅμως ἠθέλησε νὰ εἴπῃ τὸ ὄνομα τῆς ἀοιδοῦ δὲν κατώρθωσε πρὸς μεγάλην της ἀπογοήτευσιν νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ βαπτιστικόν της ὄνομα (ὡς γνωστὸν τὰ μονοσύλλαβα ἐπίθετα, ἐκφέρονται συνήθως μετὰ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος). Ἡ κυρία ἀπὸ τὴν Βασιλείαν ἐστενοχωρήθη διὰ τὴν

ἀδυναμίαν αὐτὴν τῆς μνήμης της, τόσον μᾶλλον ὅσον συχνάκις εἶχεν ἀκούσει τὴν Κούρτς καὶ τὸ ὀνοματεπώνυμόν της τῆς ἦτο γνωστότατον. Προτοῦ ὅμως προφθάσει κανεὶς νὰ τῆς ὑπενθυμίσῃ τὸ ὄνομα, ἡ συζήτησις εἶχεν ἀλλάξει θέμα.

»Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας ἡ αὐτὴ κυρία εὑρίσκεται εἰς συντροφιὰν ὁμοίαν σχεδὸν πρὸς τὴν συντροφιὰν τοῦ ἀπογεύματος. Κατὰ τύχην γίνεται πάλιν λόγος διὰ τὴν Βιεννέζαν ἀοιδόν, τὴν ὁποίαν ἡ κυρία ἀπὸ τὴν Βασιλείαν ὀνομάζει χωρὶς δυσκολίαν : «*Σέλμα* Κούρτς». Μόλις ἐπρόφερε τὸ ὄνομα αὐτὸ φωνάζει :

»—Τώρα θυμᾶμαι πῶς εἶχα λησμονήσει τελείως νὰ συναντήσω τὸ ἀπόγευμα τὴν φίλην μου Σέλμαν.

»Κυττάζει τὸ ὡρολόγιόν της καὶ βλέπει ὅτι ἡ φίλη της θὰ ἔχῃ ἤδη ἀναχωρήσει».

Εἴμεθα ἀκόμη σχετικῶς ἀπαράσκευοι ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην διὰ τὸ ὡραῖον αὐτὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἐνδιαφέρον ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Τὸ ἑπόμενον παράδειγμα εἶναι πολὺ ἁπλούστερον : δὲν πρόκειται περὶ λήθης ὀνόματος, ἀλλὰ περὶ λήθης ξένης λέξεως, διὰ λόγους σχετιζομένους πρὸς ὡρισμένην κατάστασιν. Σημειοῦμεν ὅμως ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὰ παρατηρούμενα φαινόμενα εἶναι παρόμοια, ἀδιάφορον ἐὰν πρόκειται περὶ λήθης κυρίων ὀνομάτων, τόπων ἢ ἀνθρώπων ἢ ξένων λέξεων ἢ σειρῶν λέξεων.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τὴν ὁποίαν θὰ ἀναφέρωμεν ἕνας νέος, διὰ νὰ εὕρῃ πρόφασιν ὅπως ἐκτελέσῃ μίαν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ, λησμονεῖ πῶς λέγεται ἀγγλιστὶ ὁ χρυσός, ἐνῶ τὸ ὄνομα τοῦ μετάλλου αὐτοῦ εἶναι ὅμοιον εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν (Gold).

ιϛ) Χὰνς Ζάξ :

«Εἰς ἓν οἰκογενειακὸν οἰκοτροφεῖον εἷς νέος

γνωρίζει μίαν Ἀγγλίδα ἡ ὁποία τοῦ ἀρέσει. Ὁμιλῶν μὲ αὐτὴν τὴν πρώτην ἑσπέραν εἰς τὴν μητρικήν της γλῶσσαν (τὴν ἀγγλικὴν) τὴν ὁποίαν κατέχει ἀρκετὰ καλῶς καὶ θέλων νὰ εἴπῃ ἀγγλιστὶ τὴν λέξιν «χρυσὸς» δὲν κατορθώνει παρὰ πάσας τὰς προσπαθείας του νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν λέξιν. Ἀντὶ τῆς ὀρθῆς λέξεως ἀνευρίσκει τὴν γαλλικὴν λέξιν or, τὴν λατινικὴν λέξιν aurum, τὴν ἑλληνικὴν λέξιν *χρυσὸς* αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς τὸν νοῦν του κατὰ τρόπον τόσον ἐπίμονον, ὥστε δυσκόλως κατορθώνει νὰ τὰς ἀπομακρύνῃ, ἐνῶ γνωρίζει ἄριστα ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὴν ζητουμένην λέξιν. Τέλος διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτός, ἀναγκάζεται νὰ ἐγγίσῃ τὸ χρυσοῦν δακτυλίδιον, τὸ ὁποῖον φέρει ἡ Ἀγγλίς. Καὶ πρὸς μεγάλην του κατάπληξιν ἀκούει ὅτι ἡ ἀγγλικὴ λέξις τὴν ὁποίαν ἐπὶ τόσην ὥραν ἀναζητεῖ εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία πρὸς τὴν γερμανικὴν ὀνομασίαν τοῦ ἰδίου πράγματος : gold. Ἡ μεγάλη σημασία τῆς ψαύσεως τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ λήθη πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ὅλων τῶν ἐρωτευμένων νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἀγαπημένον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῶν πιθανῶν σκέψεων τοῦ νέου νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἀγγλίδα. Τὸ ὑποσυνείδητον τῆς Ἀγγλίδος ἰδίως ἐὰν διάκειται συμπαθῶς πρὸς τὸν συνομιλητήν της, δυνατὸν νὰ ἐμάντευσε τὰς ἐρωτικὰς διαθέσεις αἵτινες ἐκρύπτοντο ὑπὸ τὸ ἀκίνδυνον προσωπεῖον τῆς λήθης. Καὶ ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖαν ἐδέχθη καὶ ἐξήγησε τὴν ἐπαφὴν δύναται νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς δύο συνομιλητὰς ἓν ὑποσυνείδητον ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατον μέσον προβλέψεως τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀρξαμένου φλέρτ !

2. Μία περίπτωσις λήθης λέξεως καὶ ψευδοῦς ἀναμνήσεως.

ιζ) Ἀναφέρω ἀκόμη κατὰ τὸν Στάρκε, μίαν ἐνδιαφέρουσαν παρατήρησιν λήθης μετ' ἀναμνήσεως ὀνόματος, χαρακτηριζομένην ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ λήθη τοῦ ὀνόματος περιπλέκεται ὑπὸ ἀλλοιώσεων μιᾶς φράσεως ποιήματος, ὡς εἰς τὸ παράδειγμα τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν «Νύμφην τῆς Κορίνθου». (Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐδανείσθην ἐκ τῆς ὀλλανδικῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἔργου, ὑπὸ τὸν τίτλον : «De invloed van ons onbewuste in ons dagelijksche leven». Ἄμστερνταμ 1926. Ἐδημοσιεύθη γερμανιστὶ ἐν Internat, Zeitschr. für arztliche Psychoanalyse, Δ', 1916).

«Ὁ γέρων νομικὸς καὶ γλωσσολόγος Ζ. διηγεῖται εἰς μίαν συντροφιὰν ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ἐγνώρισεν ἕνα φοιτητὴν ἐξαιρετικῶς ἀνόητον, καὶ εἶχε νὰ διηγηθῇ πολλὰ ἀνέκδοτα ἐπὶ τῆς ἀνοησίας τοῦ φοιτητοῦ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ ὄνομά του. Κατ' ἀρχὰς διατείνεται ὅτι τὸ ὄνομά του ἤρχιζεν ἀπὸ Β. βραδύτερον ὅμως ἀποσύρει τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν. Ἐνθυμεῖται μόνον ὅτι ὁ ἀνόητος αὐτὸς φοιτητὴς ἔγινε βραδύτερον οἰνοπώλης (Weinhändler). Διηγεῖται κατόπιν ἓν ἀνέκδοτον ἐπὶ τῆς ἀνοησίας τοῦ αὐτοῦ φοιτητοῦ, ἐκπλήσσεται ὅμως πάντοτε πῶς δὲν ἀνευρίσκει τὸ ὄνομά του. Τέλος λέγει :

—Ἦτο τόσον βλάξ, ὥστε ἀκόμη δὲν ἀντιλαμβάνομαι, πῶς, μὲ μεγάλην βεβαίως ἐπιμονήν, κατώρθωσα νὰ τοῦ μάθω μερικὰ λατινικά.

Μετά τινας στιγμὰς ἐνθυμεῖται ὅτι τὸ ζητούμενον ὄνομα ἔληγεν εἰς...*μάν*. Τὸν ἐρωτῶμεν τότε μήπως ἐνθυμεῖται ἄλλο ὄνομα μὲ τὴν αὐτὴν κατάληξιν.

—*Ἔρντμαν*, ἀπήντησε.

—Ποιὸς εἶναι αὐτός ;

—Ἄλλος συμφοιτητής μου.

Ἡ κόρη του παρατηρεῖ τότε ὅτι ὑπάρχει καὶ καθηγητὴς Ἔρντμαν. Ἀναπολῶν εἰς τὴν μνήμην του, ὁ Ζ. ἀνευρίσκει ὅτι ὁ καθηγητὴς οὗτος δὲν ἐδέχθη νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ περιοδικὸν τὸ ὁποῖον ἐκδίδει ἢ περίληψις μόνον μιᾶς ἐργασίας τοῦ Ζ., τοῦ ὁποίου δὲν συνεμερίζετο ὅλας τὰς ἰδέας καὶ ὅτι τοῦτο ἐλύπησε τὸν Ζ. (Ἐξ ἄλλου βραδύτερον ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ Ζ. ἐφιλοδόξησεν ἄλλοτε νὰ γίνῃ καθηγητὴς τῆς ἰδίας εἰδικότητος, τὴν ὁποίαν διδάσκει σήμερον ὁ καθηγητὴς Ἔρντμαν. Ἴσως λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ὄνομα Ἔρντμαν ἐγγίζει καὶ αὐτὸ εὐαίσθητον χορδήν).

»Ἀποτόμως ὅμως ὁ Ζ. ἐνθυμεῖται τὸ ὄνομα τοῦ ἀνοήτου φοιτητοῦ *Λίντεμαν*. Ἐφόσον δὲ εἶχεν ἤδη ἐνθυμηθεῖ ὅτι τὸ ὄνομα ἔληγεν εἰς ...μάν, ἡ λέξις Linde ὑπέστη μακροτέραν ἀπώθησιν. Ὅτε παρεκλήθη νὰ εἴπῃ τί τῷ ἤρχετο κατὰ νοῦν ἐν σχέσει πρὸς τὸ Linde ἀπήντησε κατ' ἀρχάς : τίποτε. Τῇ ἐπιμονῇ μου, καὶ ἐπειδὴ τῷ εἶπον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ τῷ ἐνθυμίζῃ τίποτε αὐτὴ ἡ λέξις, μοῦ εἶπε σηκώνων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διαγράφων μὲ τὴν χεῖρα μίαν κίνησιν εἰς τὸ κενόν :

—Νά, μία φιλύρα (Linde=φιλύρα) εἶναι ὡραῖον δένδρον.

Μόνον αὐτὸ εὑρίσκει νὰ εἴπῃ. Ὅλοι σιωποῦν, καὶ ἕκαστος συνεχίζει τὴν ἀνάγνωσίν του ἢ οἱανδήποτε ἄλλην ἀσχολίαν του, ὅτε μετά τινας στιγμὰς ἀκούομεν τὸν Ζ. νὰ ἀπαγγέλῃ μὲ ὕφος ὀνειροπόλον :

Steht er mit festen
Gefügigen Knochen

Auf der E r d e
So reicht er nicht auf
Nur mit die L i n d e
Oder die R e b e
Sich zu vergleichen

(Ὅταν στέκεται μὲ τὰ γερὰ καὶ εὐλύγιστα πόδια του στὴ γῆ, δὲν κατορθώνει νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν φιλύρα ἢ μὲ τὸ ἀμπέλι).

Ἄφησα μίαν κραυγὴν ἐνθουσιασμοῦ.

Ὥστε ἐδῶ εὑρίσκεται ὁ Ἔρντμαν σας, εἶπα. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ «στέκεται εἰς τὴν γῆν», ὥστε αὐτὸς ὁ *ἄνθρωπος τῆς γῆς* (Erdemann ἢ Erdmann) δὲν κατορθώνει νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν φιλύραν (Linde), ὥστε πρὸς τὸν Lindemann ἢ πρὸς τὴν ἄμπελον (Rebe), ὥστε πρὸς τὸν οἰνοπώλην (Weinhändler). Μὲ ἄλλην λέξιν αὐτὸς ὁ ἀνόητος φοιτητής, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἔγινεν οἰνοπώλης, ἦτο βεβαίως βλάξ, ἀλλὰ ὁ Ἔρντμαν εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερος βλάξ, καὶ οὔτε δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν Λίντεμαν.

Οἱ περιφρονητικοὶ ἢ εἰρωνικοὶ αὐτοὶ λόγοι, οἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ ὑποσυνειδήτου, εἶναι κοινότατοι. Δι' αὐτὸ ἐνόμισα ὅτι ἠδυνάμην νὰ βεβαιώσω ὅτι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς λήθης εἶχεν εὑρεθῆ.

Ἠρώτησα τότε ἀπὸ ποῖον ποίημα προήρχοντο οἱ ἀναφερθέντες στῖχοι. Ὁ Ζ. ἀπήντησεν ὅτι προήρχοντο ἀπὸ ποίημα τοῦ Γκαῖτε, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐνόμιζεν, ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς :

Edel sei der Mensch
Hilfreich und gut !

(Ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι εὐγενής, πρόθυμος καὶ καλός).

Καὶ προσέθεσεν ὅτι ἀνευρίσκοντο καὶ οἱ ἑξῆς στῖχοι

Und hebt er sich aufwärts
So spielen mit ihm die Winde

(Κι' ὅταν ὀρθώνεται οἱ ἄνεμοι παίζουν μ' αὐτόν).

Τὴν ἑπομένην ἀνεζήτησα τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Γκαῖτε καὶ ἠδυνήθην νὰ διαπιστώσῳ ὅτι ἡ περίπτωσις ἦτο πολὺ περισσότερον ἐνδιαφέρουσα (ἀλλὰ καὶ πολὺ πολυπλοκωτέρα) ἀπὸ ὅ,τι ἐφάνη κατ' ἀρχάς.

α) Οἱ δύο ἀναφερθέντες τὸ πρῶτον στῖχοι εἶχον ὡς ἑξῆς:

Steht er mit festen
Markigen (σφριγηλὰ καὶ ὄχι g e f ü g i g e n) Knochen

«*Εὐλύγιστα* πόδια» ἦτο συνδυασμὸς κάπως περίεργος. 'Αλλὰ δὲν θὰ ἐπιμείνω ἐπ' αὐτοῦ.

β) 'Αλλ' ἰδοῦ καὶ οἱ ἑπόμενοι στῖχοι τῆς στροφῆς:

Auf der wohlbegründeten
Dauernden Erde
Reicht er nicht auf
Nur mit der E i c h e
Oder der Rebe
Sich zu vergleichen.

(Στὴν ἀτράνταχτη καὶ παντοτεινὴ γῆ, δὲν κατορθώνει νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν δρῦ ἢ τὸ ἀμπέλι).

Ὥστε δὲν γίνεται λόγος περὶ φιλύρας (Linde) εἰς τὸ ποίημα αὐτό. Ἡ ἀντικατάστασις τῆς δρυὸς (Eiche) διὰ τῆς φιλύρας (Linde) ἐγένετο ὑποσυνειδήτως μόνον διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν τὸ λογοπαίγνιον: «Γῆ—Φιλύρα—"Αμπελος» (Erde—Linde—Rebe).

γ) Τὸ ποίημα αὐτὸ φέρει τὸν τίτλον: «Τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπότητος» καὶ περιέχει σύγκρισιν μεταξὺ τῆς παντοδυναμίας τῶν θεῶν καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ποίημα ὅμως τὸ ὁποῖον ἀρχίζει: «Edel sei der Mensch-Hilfreich und gut!» δὲν εἶναι ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Ζ. ἐδανείσθη τὴν στροφήν. Εὑρίσκεται ὀλίγας σελίδας μετὰ τὸ πρῶτον καὶ ἔχει τὸν τίτλον: «Τὸ θεῖον» καὶ περιέχει ἐπίσης σκέψεις

ἐπὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲν ἐνεβάθυνα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δύναμαι νὰ ὑποθέσω ὅτι αἱ ἰδέαι περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, περὶ παροδικοῦ καὶ αἰωνίου, περὶ τῆς προσωρινότητος τῆς ζωῆς τοῦ Ζ καὶ περὶ τοῦ θανάτου ἠδυνήθησαν νὰ παίξουν ἕνα ρόλον εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐμφανισθείσης λήθης».

Εἴς τινας ἐκ τῶν περιπτώσεων αὐτῶν πρέπει κανεὶς νὰ καταφύγῃ εἰς ὅλας τὰς μεθόδους τῆς ψυχαναλυτικῆς τεχνικῆς διὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ λήθη ἑνὸς ὀνόματος. Ὅσοι θέλουν περισσοτέρας λεπτομερείας ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐργασίας δύνανται ν' ἀνατρέξουν εἰς μίαν ἀνακοίνωσιν τοῦ Ε. Τζῶνς (ἐκ Λονδίνου), μεταφραθεῖσαν ἐκ τῆς ἀγγλικῆς εἰς τὴν γερμανικήν(1).

Ὁ Φέρεντσι παρετήρησεν ὅτι ἡ λήθη λέξεων δύναται ἐπίσης νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἐσωτερικὸν φαινόμενον. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ μηχανισμός της εἶναι τελείως διάφορος τοῦ μηχανισμοῦ τῶν παραδρομῶν. Ἡ κάτωθι ἀνακοίνωσις καταδεικνύει τὴν διαφορὰν αὐτήν.

«Θεραπεύω ἤδη μίαν ἀσθενῆ, ἥτις ἂν καὶ προικισμένη δι' ἰσχυρᾶς μνήμης δὲν δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ κύρια ὀνόματα, ἔστω καὶ τὰ κοινότερα, ἔστω καὶ τὰ γνωστότερα εἰς αὐτήν. Ἡ ἀνάλυσις ἀπέδειξεν ὅτι τὸ σύμπτωμα τοῦτο ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὴν πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἀμαθείας της. Ἡ ἐπιδεικτικὴ δὲ αὐτὴ ἐπιμονὴ ἐπὶ τῆς ἀμαθείας της ἦτο εἶδος μομφῆς τῆς ἀσθενοῦς ἔναντι τῶν γονέων της οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον θελήσει νὰ δώσουν εἰς αὐτὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν. Ἡ ἔμμονος τάσις πρὸς καθάρισμα τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῖ (ψύχωσις οἰκοκυρᾶς) προέρχεται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς. Φαίνεται ὡς νὰ λέγῃ εἰς τοὺς γονεῖς της : «μὲ ἐκάματε μίαν ἁπλῆν καμαριέραν».

(1) «Analyse eines Falls von Namenvergessen», Zentralbl. für Psychoanalyse, ἔτος Β' φύλλον 2, 1911.

Θὰ ἠδυνάμην νὰ πολλαπλασιάσω τὰ παραδείγματα λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ νὰ ἐμβαθύνω εἰς τὴν ἔρευνάν των. Προτιμῶ ὅμως νὰ μὴ θίξω, ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς καὶ μόνου θέματος, τὸ πλεῖστον τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν ἐν συνεχείᾳ, ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα ζητήματα. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ ἐν τούτοις νὰ συγκεφαλαιώσω ἐν ὀλίγοις τὰ συμπεράσματα τῶν ἀναλύσεων τὰς ὁποίας ἀνέφερα:

Ὁ μηχανισμὸς τῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων (ἢ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, τῆς παροδικῆς λήθης τῶν κυρίων ὀνομάτων) συνίσταται εἰς τὴν ἀντίστασιν τὴν ὁποίαν φέρει εἰς τὴν σκόπιμον ἀναπαράστασιν ἑνὸς ὀνόματος σειρὰ ἀλληλοδιαδόχων ὑποσυνειδήτων ἰδεῶν, ξένων πρὸς τὸ ὄνομα τοῦτο. Μεταξὺ τοῦ διαταρασσομένου ὀνόματος καὶ τοῦ διαταράσσοντος συμπλέγματος δυνατὸν νὰ προϋπάρχῃ σχέσις τις ἢ ἡ σχέσις αὕτη νὰ δημιουργῆται κατὰ μεθόδους φαινομενικῶς τεχνητὰς τῇ βοηθείᾳ ἐπιπολαίων (ἐξωτερικῶν) συνδυασμῶν.

Τὰ ἀποτελεσματικώτερα διαταράσσοντα συμπλέγματα εἶναι τὰ σχετιζόμενα πρὸς ζητήματα ἀτομικά, οἰκογενειακά, ἐπαγγελματικά.

Ὄνομα τὸ ὁποῖον, χάρις εἰς τὴν πολλαπλότητα τῶν ἐννοιῶν του, ἀνήκει εἰς πολλὰ σύνολα ἰδεῶν (συμπλέγματα), δὲν δύναται συχνάκις νὰ σχετισθῇ ἢ μετὰ δυσκολίας μόνον πρὸς δεδομένον σύνολον ἰδεῶν, διότι παρεμποδίζεται ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀνήκει εἰς ἄλλο ἰσχυρότερον σύμπλεγμα.

Μεταξὺ τῶν αἰτίων τῶν διαταραχῶν αὐτῶν προέχει ἡ ἐπιθυμία ἀπαλλαγῆς δυσαρέστου ἢ ὀδυνηροῦ αἰσθήματος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ προκαλέσῃ δεδομένην ἀνάμνησιν.

Γενικῶς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο κυρίως ποικιλίας λήθης κυρίων ὀνομάτων: ἓν ὄνομα λησμονεῖται διότι ὑπενθυμίζει δυσάρεστον πρᾶγμα, ἢ

διότι συνδέεται πρὸς ἄλλο, δυνάμενον νὰ προκαλέση δυσάρεστον αἴσθημα. Διὰ τοῦτο ἡ ἀναπαράστασις τῶν ὀνομάτων διαταράσσεται εἴτε ἕνεκα αὐτῶν τούτων εἴτε ἕνεκα τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπομεμακρυσμένων συνδέσεών των.

Ἓν βλέμμα ἐπὶ τῶν γενικῶν τούτων προτάσεων μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀντιληφθῶμεν διατὶ ἡ παροδικὴ λήθη τῶν κυρίων ὀνομάτων ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν κοινοτέρων παραδρομῶν μας.

Ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν σημειώσει ὅλα τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον. Θέλω ἀκόμη νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ λήθη τῶν κυρίων ὀνομάτων εἶναι κατ' ἐξοχὴν μεταδοτική. Εἰς συνομιλίαν μεταξὺ δύο ἀτόμων ἀρκεῖ τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχῃ λησμονήσῃ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ὄνομα, διὰ νὰ λησμονηθῇ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ἄτομον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἡ λήθη ἐξεδηλώθη ἐξ ἐπαγωγῆς θὰ ἐπανεύρῃ εὐκολώτερον τὸ λησμονηθὲν ὄνομα.

Ἡ «ὁμαδικὴ» αὐτὴ λήθη, ἡ ὁποῖα ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει εἶναι ἓν ἐκ τῶν φαινομένων ἐκείνων διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦται ἡ ψυχολογία τῶν μαζῶν, δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε ἀντικείμενον ψυχαναλυτικῶν ἀναζητήσεων. Ὁ Θ. Ράϊκ ἠδυνήθη νὰ δώσῃ καλὴν ἐξήγησιν τοῦ περιέργου τούτου φαινομένου ἐπ' εὐκαιρίᾳ μιᾶς μόνον, ἀλλ' ἰδιαιτέρως ὡραίας περιπτώσεως. (1)

Εἰς μικρὰν συντροφιὰν ἐκ φοιτητῶν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκοντο καὶ δύο φοιτήτριαι τῆς φιλοσοφικῆς, συνεζήτουν περὶ τῶν διαφόρων ζητημάτων τὰ ὁποῖα τίθενται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν θρησκειολογίαν ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ. Μία φοιτήτρια, ἡ ὁποία εἶχε λάβει

---

(1). Th. Reik.—Über kollektives Vergessen — Internat. Zeitschr. f. Psychoanalyse, ϛ' 1920.

μέρος εἰς τὴν συζήτησιν ἐνεθυμήθη ὅτι εἰς ἓν ἀγγλικὸν μυθιστόρημα τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναγνώσει ἐσχάτως, εἶδε μίαν ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν τῶν θρησκευτικῶν ρευμάτων τὰ ὁποῖα συνετάρασσον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Προσέθεσεν ὅτι ὅλος ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου του, περιεγράφετο εἰς τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν τίτλον (ἂν καὶ διετήρει σαφεστάτην ὀπτικὴν εἰκόνα τοῦ καλύμματος τοῦ βιβλίου καὶ τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων τοῦ τίτλου). Τρεῖς ἐκ τῶν παρισταμένων φοιτητῶν ἐδήλωσαν ὅτι καὶ αὐτοὶ γνωρίζουν τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, ἀλλὰ περιέργως ὅπως καὶ ἡ νεαρὰ φοιτήτρια, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ἐνθυμηθοῦν τὸν τίτλον.

Μόνον ἡ νέα ἐδέχθη νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀνάλυσιν, πρὸς ἐξήγησιν τῆς λήθης της. Ἂς εἴπομεν ἀμέσως ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο εἶχε τὸν τίτλον «*Μπὲν Χούρ*» (ὑπὸ Λούϊς Οὐώλλαις). Αἱ ἐξ ὑποκαταστάσεως ἀναμνήσεις ὑπῆρξαν ecce homo-homo sum-quo vadis? Ἡ νέα ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἐλησμόνησε τὸν τίτλον διότι περιέχει ἔκφρασιν τὴν ὁποίαν «οὔτε ἐγώ, οὔτε κανένα ἄλλο κορίτσι, θὰ ἐδέχετο νὰ χρησιμοποιήσῃ, ἰδίως ἐνώπιον νέων» (1). Ἡ ἀνάλυσις, ἥτις ὑπῆρξεν ἐνδιαφέρουσα, ἐπέτρεψε τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτήν. Ὅτε καθωρίσθη ἡ σχέσις, ἐφάνη ὅτι καὶ ἡ μετάφρασις τῆς λέξεως homo (ἄνθρωπος) παρουσιάζει ἐπίσης ἀμφίβολον ἔννοιαν. Ὁ Ράϊκ συμπεραίνει ὅτι ἡ νέα φέρεται πρὸς τὴν λησμονηθεῖσαν λέξιν, ὡς ἐὰν ἡ ἐκφώνησις τοῦ ὑπόπτου τίτλου ἀπετέλει ὁμολογίαν, ἐνώπιον τῶν νέων, τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς ἀναρμόστους πρὸς αὐτήν, καὶ τὰς ὁποίας ἀπωθεῖ ὡς ὀδυνηράς. Καί συντομώ-

---

(1) Σ. τ. Μ. Ὁ τίτλος τοῦ μυθιστορήματος «Μ π ὲ ν Χ ο ὺ ρ» περιέχει τὴν λέξιν Χ ο ὺ ρ ἡ ὁποία ὁμοιάζει πρὸς τὸ γερμανικὸν **Hure** (πόρνη).

τερον : Χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται θεωρεῖ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ τίτλου «*Μπὲν Χούρ*», ὡς ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς ἐρωτικὴν πρότασιν καὶ ἡ λήθη της ἀντιστοιχεῖ εἰς ἄμυναν κατὰ τοῦ τοιούτου ὑποσυνειδήτου πειρασμοῦ. Ἔχομεν λόγους νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἀνάλογα ὑποσυνείδητα φαινόμενα προεκάλεσαν τὴν λήθην τῶν νέων. Τὸ ὑποσυνειδητόν των ἀντελήφθη τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λήθης τῆς νέας...τὴν διηρμήνευσε τρόπον τινα. Ἡ λήθη τῶν νέων ἐκδηλοῖ σεβασμὸν πρὸς τὴν ἐπιφυλακτικὴν ταύτην στάσιν τῆς νέας. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι διὰ τῆς ἀποτόμου λήθης της, ἡ νέα ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς σαφῶς κάτι τὸ ὁποῖον τὸ ὑποσυνειδητόν των ἀντελήφθη ἀμέσως.

Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἓν εἶδος συνεχοῦς λήθης ὀνομάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν σειραὶ ὁλόκληροι ὀνομάτων διαφεύγουν τὴν μνήμην. Ἐὰν κανείς, διὰ ν' ἀνεύρῃ λησμονηθὲν ὄνομα,ζητήσει νὰ συγκρατηθῇ ἐξ ἄλλων πρὸς τὰ ὁποῖα τὸ λησμονηθὲν ὄνομα συνδέεται στενῶς, τὰ ἄλλα ταῦτα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμεῖ τις νὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς ἀφετηρίαν, λησμονοῦνται μὲ τὴν σειράν των. Οὕτω ἡ λήθη ἐπεκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀνόματος εἰς ἄλλο, ὡς ἐὰν νὰ ἤθελε νὰ καταδείξῃ τὴν ὕπαρξιν ἀνυπερβλήτου προσκόμματος.

IV. ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ "ΚΑΛΥΠΤΗΡΙΟΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ".

Εἰς ἄλλο ἄρθρον δημοσιευθὲν τὸ 1899 εἰς τὸ (Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie) ἠδηνήθην ν' ἀποδείξω τὴν σκοπιμότητα τῶν ἀναμνήσεων μας εἰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποιας οὐδόλως

τὴν ὑποπτεύεταί τις. Ἀνεχώρησα ἐκ τοῦ παραδόξου γεγονότος ὅτι αἱ πρῶται ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἑνὸς ἀτόμου ἀναφέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀδιάφορα πράγματα ἐνῶ ἀπὸ τὰς ζωηρᾶς ἐντυπώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδὲν ἴχνος μένει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐνηλίκου (ὁμιλῶ γενικῶς καὶ ὄχι ἀπολύτως). Ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μνήμη ἐνεργεῖ ἐπιλογήν, μεταξὺ τῶν προσφερομένων εἰς αὐτὴν ἐντυπώσεων, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ ἐπιλογὴ αὕτη γίνεται συμφώνως πρὸς κριτήρια διάφορα τῶν ἀκολουθουμένων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διανοητικῆς ὡριμότητος. Βαθυτέρα ὅμως ἐξέτασις ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ εἶναι περιττή. Αἱ ἀδιάφοροι παιδικαὶ ἀναμνήσεις ὀφείλουν τὴν ὕπαρξίν των εἰς φαινόμενον μετατοπίσεως. Ἀποτελοῦν τὴν ἐξ ὑποκαταστάσεως ἀναπαράστασιν ἄλλων ἐντυπώσεων, πράγματι σημαντικῶν, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν ἀποκαλύπτει ἡ ψυχικὴ ἀνάλυσις, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ ἄμεσος ἀναπαράστασις προσκρούει εἰς ἀντίστασιν. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείλουν τὴν διατήρησίν των ὄχι εἰς τὸ περιεχόμενόν των, ἀλλὰ εἰς τὸν συσχετισμόν τὸν ὑπάρχοντα μεταξὺ τοῦ περιεχομένου τούτου καὶ ἑνὸς ἄλλου, ἀπωθηθέντος, δικαιολογοῦν τὸ ὄνομα τῶν «καλυπτηρίων» ἀναμνήσεων διὰ τοῦ ὁποίου τὰς ἐχαρακτήρησα.

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον ἔθιξα ἁπλῶς χωρὶς νὰ ἐξαντλήσῳ τὴν πολλαπλότητα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐννοιῶν τὰς ὁποίας ἐμφανίζουν αἱ καλυπτήριοι αὗται ἀναμνήσεις. Εἰς ἓν λεπτομερῶς ἀναλελυμένον παράδειγμα ἐσημείωσα μίαν ἰδιορρυθμίαν τῶν ***χρονικῶν*** σχέσεων μεταξὺ τῶν καλυπτηρίων ἀναμνήσεων καὶ τοῦ περιεχομένου τὸ ὁποῖον καλύπτουν. Εἰς τὴν περίπτωσιν περὶ ἧς τότε ὁ λόγος, ἡ καλυπτήριος ἀνάμνησις ἀνῆκεν εἰς ἓν ἐκ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐνῶ ἡ ὑποσυνεί-

δητος σχεδὸν ἀνάμνησις τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευεν εἰς τὴν μνήμην ἀνεφέρετο εἰς μεταγενεστέραν περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μετατοπίσεως τὸ ἐχαρακτήρισα ὡς ***παλίνδρομον*** μετατόπισιν. Συχνότερον ἴσως παρατηρεῖται ἡ ἀντίθετος περίπτωσις, ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἀδιάφορος ἐντύπωσις μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἐγκαθίσταται εἰς τὴν μνήμην ὡς καλυπτήριος ἀνάμνησις, διότι συνδέεται πρὸς προγενέστερον γεγονός, τοῦ ὁποίου ἡ ἔμμεσος ἀναπαράστασις κωλύεται ὑπὸ ἀντιστάσεων. Εἶναι αἱ ***πρωθύστεροι*** καλυπτήριοι ἀναμνήσεις, ἀναμνήσεις ὑποστᾶσαι μετατόπισιν πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὸ οὐσιῶδες διὰ τὴν μνήμην εὑρίσκεται ἀπὸ χρονικῆς ἀπόψεως πρὸ τῆς καλυπτηρίου ἀναμνήσεως. Καὶ τρίτη περίπτωσις εἶναι δυνατή, ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ καλυπτήριος ἀνάμνησις συνδέεται πρὸς τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν καλύπτει ὄχι μόνον διὰ τοῦ περιεχομένου της, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς χρονικῆς συμπτώσεως τῶν δύο τούτων ἀναμνήσεων. Εἶναι ἡ ***σύγχρονος*** καλυπτήριος ἀνάμνησις.

Ποία εἶναι ἡ ἀναλογία τῶν ἀναμνήσεών μας ἐκείνων αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καλυπτηρίων ἀναμνήσεων ; Ποῖον ρόλον παίζουν αἱ τελευταῖαι αὗται εἰς τὰ διάφορα διανοητικὰ φαινόμενα εἰς τὰ ὁποῖα συνοδεύουν τὰς νευρώσεις ; Εἶναι προβλήματα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐμβαθύνω εἰς τὸ προαναφερθὲν ἄρθρον μου καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀνάπτυξιν δὲν θὰ ἐπιχειρήσω ἐδῶ. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον προτίθεμαι νὰ πράξω σήμερον εἶναι νὰ καταδείξω τὴν ὁμοιότητα ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς λήθης κυρίων ὀνομάτων μετὰ σχηματισμοῦ ψευδοῦς ἀναμνήσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ καλυπτηρίων ἀναμνήσεων.

Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων φαινομένων φαίνονται περισσότερον ἔκδηλοι ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας μεταξὺ αὐτῶν ἀναλογίας.

Εἰς τὴν μίαν περίπτωςιν πρόκειται περὶ κυρίων ὀνομάτων εἰς τὴν ἄλλην περὶ πλήρων ἀναμνήσεων γεγονότων τὰ ὁποῖα ὁ ἐνθυμούμενος ἔζησε πραγματικῶς ἢ κατὰ διάνοιαν. Ἐκεῖ πρόκειται περὶ ἐκδήλου ἀνακοπῆς τῆς λειτουργίας τῆς μνήμης, ἐδῶ περὶ λειτουργίας τῆς μνήμης ἐκπλησσούσης λόγῳ τῆς παραδοξότητός της. Ἐκεῖ πρόκειται περὶ παροδικῆς διαταραχῆς,διότι δυνατὸν τὸ λησμονηθὲν ὄνομα νὰ ἔχῃ προηγουμένως ἀναπολῃθῆ κατ' ἐπανάληψιν ὀρθῶς, καὶ ἴσως νὰ ἀνευρευθῇ τὴν ἐπομένην, ἐδῶ πρόκειται περὶ μονίμου καὶ συνεχοῦς ἀναμνήσεως, διότι ὡς φαίνεται αἱ ἀδιάφοροι παιδικαὶ ἀναμνήσεις δὲν μᾶς ἐγκαταλείπουν ἐπὶ ἱκανὸν διάστημα τοῦ βίου μας. Ὁ προσανατολισμὸς τοῦ προβλήματος φαίνεται εἰς ἑκάστην τῶν δύο τούτων περιπτώσεων διάφορος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ ἐπιστημονική μας περιέργεια διεγείρηται ἀπὸ τὴν λήθην. Εἰς τὴν δευτέραν ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς ἀναμνήσεως. Ἐὰν ὅμως τὸ ζήτημα ἐξετασθῇ κάπως βαθύτερον, διαπιστοῦται ὅτι παρὰ τὰς διαφορὰς αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν φαινομένων ἀπὸ ἀπόψεως ψυχικῶν ὑλικῶν καὶ διαρκείας ὑπάρχουν μεταξύ των ἀναλογίαι αἱ ὁποῖαι στεροῦν πάσης σημασίας τὰς διαφορὰς αὐτάς. Τόσον εἰς τὴν μίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν πρόκειται περὶ ἀτελείας τῆς μνήμης ἡ ὁποῖα παράγει ὄχι τὴν ὀρθὴν ἀνάμνησιν, ἀλλὰ κάτι τὸ ὁποῖον τὴν ἀντικαθιστᾷ. Εἰς τὴν λήθην τῶν κυρίων ὀνομάτων ἡ μνήμη λειτουργεῖ, παρέχει ὅμως ὀνόματα ἐξ ὑποκαταστάσεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν καλυπτηρίων ἀναμνήσεων πρόκειται περὶ λήθης ἄλλων σημαντικωτέρων ἐντυπώσεων. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἓν διανοητικὸν συναίσθημα μᾶς εἰδοποιεῖ περὶ τῆς παρεμβάσεως διαταραχῆς, τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ ποικίλλει ἀπὸ τῆς μιᾶς περιπτώσεως εἰς τὴν ἄλλην. Εἰς τὴν λήθην τῶν κυρίων ὀνομάτων ***γνωρίζομεν*** ὅτι τὰ

ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα εἶναι *ἐσφαλμένα*. Ὅσον ἀφορᾶ τὰς καλυπτηρίους ἀναμνήσεις διερωτώμεθα πόθεν προέρχονται αὗται. Καὶ ἀφοῦ ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις δύναται νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ σχηματισμὸς ὑποκαταστατῶν τελεῖται καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, διὰ μετατοπίσεως κατὰ μῆκος ἐπιφανειακοῦ συνδέσμου, αἱ διαφοραὶ αἵτινες ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν δύο φαινομένων ὅσον ἀφορᾶ τὴν φύσιν τῶν ὑλικῶν, τὴν διάρκειάν των καὶ τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἑλίσσονται εἶναι ἔτι μᾶλλον φύσεως τοιαύτης ὥστε νὰ μᾶς κάμουν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἀνακαλύψωμεν μίαν ἀρχὴν σημαντικὴν καὶ ἐφαρμόσιμον τόσον εἰς τὴν λήθην λέξεων ὅσον καὶ εἰς τὴς καλυπτηρίους ἀναμνήσεις. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ εἶναι ἡ ἑξῆς : ἡ ἀναστολὴ τῆς λειτουργίας ἢ ἡ ἐλαττωματικὴ λειτουργία τῆς ἱκανότητος πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῶν παραστάσεων ἀποκαλύπτουν, συχνότερον ἢ ὅτι ὑποπτεύεται κανείς, τὴν παρέμβασιν *μεροληπτικοῦ* συντελεστοῦ, *τάσεως* διευκολυνούσης τὴν τάδε ἀνάμνησιν ἢ ἐπιζητούσης ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὴν δεῖνα ἄλλην.

Τὸ ζήτημα τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων μοῦ φαίνεται τόσον σημαντικὸν καὶ ἐνδιαφέρον, ὥστε θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀφιερώσῳ εἰς αὐτὸ μερικὰς ἀκόμη παρατηρήσεις, ὑπερβαινούσας τὰς μέχρι τοῦδε ἰσχυούσας ἀπόψεις.

Μέχρι τίνος ἡλικίας ἀνέρχονται αἱ παιδικαί μας ἀναμνήσεις ; Καθ' ὅσον γνωρίζω, ὑπάρχουν μερικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἰδίως αἱ τῶν Β.καὶ Σ.'Ανρὺ(1) καὶ τοῦ Πότουϊν(2), ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὑπάρχουν μεγάλαι ἀτο-

(1) Enquête sur les premiers souvenirs de l' enfance, «Année psychologique» Γ' 1897.

(2) Study of early memoris, psychol. Review 1901.

μικαὶ διαφοραί, καθόσον μερικὰ ἄτομα ἀνάγουν τὴν πρώτην των ἀνάμνησιν εἰς ἡλικίαν ἐξ μηνῶν, ἐνῶ, ἄλλα δὲν ἐνθυμοῦνται ἐπεισόδια τῆς πρὸ τοῦ πέμπτου ἢ καὶ τοῦ ὀγδόου ἔτους ἐποχῆς τῆς ζωῆς των. Ποῦ ὅμως ὀφείλονται αἱ διαφοραὶ αὗται καὶ ποία εἶναι ἡ σημασία των ; Ἀσφαλῶς δὲν ἀρκεῖ νὰ συγκεντρώνῃ τις εἰς μίαν γενικὴν ἔρευναν τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ θέμα ὑλικά. Τὰ ὑλικὰ ταῦτα ὀφείλουν νὰ ὑποστοῦν ἐπεξεργασίαν, καὶ εἰς ἑκάστην περίπτωσιν τῇ συνδρομῇ τοῦ ἐνδιαφερομένου ἀτόμου.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι κακῶς δέχονται ὡς φυσικὸν φαινόμενον τὸ φαινόμενον τῆς παιδικῆς ἀμνησίας, τῆς ἀπωλείας τῶν ἀναμνήσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ βίου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θὰ ὤφειλε μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς περίεργον αἴνιγμα. Λησμονοῦν ὅτι καὶ παιδὶ τεσσάρων ἐτῶν εἶναι ἱκανὸν διὰ μίαν ἔντονον πνευματικὴν ἐργασίαν καὶ διὰ πολυπλοκωτάτην συναισθηματικὴν ζωὴν καὶ θὰ ὤφειλον μᾶλλον νὰ ἐκπλήσσονται πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ἄφησαν τόσον ὀλίγα ἴχνη εἰς τὴν μνήμην, ἐνῶ ἔχομεν πάντα λόγον νὰ δεχθῶμεν ὅτι πάντα τὰ λησμονηθέντα αὐτὰ γεγονότα τῆς παιδικῆς ζωῆς ἤσκησαν ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας ἐξελίξεως τοῦ ἀτόμου. Πῶς λοιπὸν συμβαίνει ὥστε, παρὰ τὴν ἀναντίρρητον καὶ ἀσύγκριτον αὐτὴν ἐπιρροήν, τὰ γεγονότα ταῦτα ἐλησμονήθησαν ; Κατ' ἀνάγκην ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνάμνησις (ὡς ἐνσυνείδητος ἀναπαράστασις) ὑπόκειται εἰς ὅρους τελείως εἰδικούς, οἵτινες μέχρι τοῦδε διεφυγον τῶν ἐρευνῶν μας. Ἡ λήθη τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς παράσχῃ τὰ μέσα διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὰς ἀμνησίας εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τὰς πλέον προσφάτους γνώσεις μας, ὀφείλεται ὁ σχηματισμὸς ὅλων τῶν συμπτωμάτων τῶν νευρώσεων.

Ἐκ τῶν διατηρηθεισῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων

μερικαὶ φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπολύτως εὐνόητοι, ἐνῶ ἄλλαι φαίνονται περίεργοι καὶ ἀνεξήγητοι. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐπανορθώσωμεν μερικὰ λάθη σχετικὰ πρὸς ἑκάστην τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν. Μερικαὶ ἀναμνήσεις εἶναι ἀναντιρρήτως παραμορφωμέναι, ἀτελεῖς, καὶ ὑπέστησαν χρονικὴν καὶ τοπικὴν μετατόπισιν. Ἡ διαβεβαίωσις τῶν ἐξετασθέντων ἀτόμων, ὅτι ἡ πρώτη των ἀνάμνησις ἀνάγεται ἐπὶ τῇ ὑποθέσει εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας των, δὲν εἶναι ἀξία πολλῆς ἐμπιστοσύνης. Εὐκόλως κατορθώνει κανεὶς νὰ εὕρῃ τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν παραμόρφωσιν καὶ τὴν μετατόπισιν τῶν γεγονότων ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῶν ἀναμνήσεων, αἴτια τὰ ὁποῖα καταδεικνύουν συγχρόνως ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῶν λαθῶν ἀδυνάτου μνήμης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μετέπειτα ζωῆς ἰσχυραὶ δυνάμεις ἐπεκράτησαν καὶ διέπλασαν τὴν ἱκανότητα ἀναπολήσεως τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἀσφαλῶς αἱ ἴδιαι δυνάμεις καθιστοῦν συνήθως τόσον δυσχερῆ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἐτῶν τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας.

Αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἐνηλίκων ἀφοροῦν, ὡς γνωστόν, διάφορα ψυχικὰ ὑλικά. Οἱ μὲν ἐνθυμοῦνται ὀπτικὰς εἰκόνας. Αἱ ἀναμνήσεις των ἔχουν ὀπτικὸν χαρακτῆρα. Ἄλλοι μόλις εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀναπαραστήσουν τὰς γενικὰς γραμμὰς ἑνὸς πράγματος τὸ ὁποῖον εἶδον: τὰ ἄτομα αὐτὰ καλοῦνται κατὰ τὸν Σαρκὼ «ἀκουστικοκινητικά», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ «ὀπτικά». Εἰς τὰ ὄνειρα πᾶσαι αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ἐξαφανίζονται, διότι κατὰ προτίμησιν ὀνειρευόμεθα ὀπτικὰς εἰκόνας. Διὰ τὰς παιδικὰς ἀναμνήσεις παρατηροῦμεν τρόπον τινα τὴν αὐτὴν μεταβολὴν τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὰ ὄνειρα: αἱ ἀναμνήσεις αὗται λαμβάνουν χαρακτῆρα πλαστικῶς ὀπτικόν, ἀκόμη καὶ διὰ τὰ ἄτομα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων αἱ μεταγενέστεραι ἀναμνήσεις στεροῦνται παντὸς ὀπτι-

κοῦ στοιχείου. Ἔτσι αἱ ὀπτικαὶ ἀναμνήσεις πλησιάζουν εἰς τὸν τύπον τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων. Ὅσον ἀφορᾶ ἐμέ, πᾶσαι αἱ παιδικαί μου ἀναμνήσεις εἶναι ἀποκλειστικῶς ὀπτικοῦ τύπου: εἶναι πλαστικῶς ἐπεξειργασμέναι σκηναί, τὰς ὁποίαν μόνον πρὸς τὰς εἰκόνας θεατρικοῦ ἔργου δύναμαι νὰ παραβάλλω...Εἰς τὰς ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς σκηνὰς αἵτινες χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας βλέπει τις κατὰ κανόνα καὶ τὸν ἑαυτόν του εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, μὲ τὴν μορφὴν καὶ τὰ ἐνδύματά του. Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι ἐκπληκτικόν, διότι οἱ ὀπτικοῦ τύπου ἐνήλικοι παύουν νὰ βλέπουν τὸν ἑαυτόν των εἰς τὰς ἀναμνήσεις των ἐκείνας αἵτινες ἀνάγονται εἰς μεταγενέστερα γεγονότα τοῦ βίου των[1], Ἐπίσης εἶναι ἀντίθετος πρὸς πάντα τὰ πορίσματα τῆς πείρας μας ἡ γνώμη ὅτι εἰς τὰ γεγονότα τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτελεστὴς καὶ μάρτυς, ἡ προσοχὴ τοῦ παιδιοῦ στρέφεται ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀντὶ νὰ συγκεντροῦται ἐπὶ τῶν ἐντυπώσεων αἵτινες ἔρχονται ἔξωθεν. Πάντα ταῦτα μᾶς ἀναγκάζουν νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὰς δῆθεν ἀναμνήσεις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας δὲν ἀνευρίσκονται ὑπολείμματα πραγματικῶν γεγονότων, ἀλλὰ μεταγενεστέρα ἐπεξεργασία τῶν ὑπολειμμάτων αὐτῶν, γενομένη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων ψυχικῶν δυνάμεων αἵτινες ἐπενέβησαν ἐκ τῶν ὑστέρων· Ἔτσι αἱ «παιδικαὶ ἀναμνήσεις» ἀποκτοῦν γενικῶς ἔννοιαν «καλυπτηρίων ἀναμνήσεων», καὶ συγχρόνως χαρακτηριστικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τῶν λαῶν, ὡς αὗται ἐμφανίζονται εἰς τοὺς μύθους καὶ τοὺς θρύλους.

Ὅλοι ὅσοι ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσουν ψυχαναλυτικῶς ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀτόμων, συνεκέν-

---

(1) Νομίζω ὅτι δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω τοῦτο κατόπιν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας συνεκέντρωσα.

τρωσαν μέγαν ἀριθμὸν παραδειγμάτων παντοίων «καλυπτηρίων» ἀναμνήσεων. Ἡ ἀνακοίνωσις ὅμως τῶν παραδειγμάτων αὐτῶν καθίσταται ἐξαιρετικῶς δυσχερὴς λόγῳ τῆς φύσεως τῶν σχέσεων αἵτινες, ὡς ἀπεδείξαμεν ὑφίστανται μεταξὺ τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων καὶ τοῦ κατόπιν βίου. Διὰ νὰ ἀποδειχθῆ μία παιδικὴ ἀνάμνησις ὡς «καλυπτήριος» ἀνάμνησις, χρειάζεται συχνάκις νὰ ἐκτυλιχθῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πειραματιστοῦ ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ ἐξεταζομένου ἀτόμου. Σπανίως κατορθώνει τις νὰ ἐκθέσῃ μεμονωμένην παιδικὴν ἀνάμνησιν, ἀποσπῶν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συνόλου. Ἰδοὺ σχετικῶς ἓν πολὺ ἐνδιαφέρον παράδειγμα.

Εἷς νέος 24 ἐτῶν διατηρεῖ ἀπὸ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του τὴν ἑξῆς εἰκόνα : Κάθηται εἰς τὸν κῆπον μιᾶς ἀγροτικῆς οἰκίας εἰς μίαν καρεκλίτσαν πλησίον τῆς θείας του, ἡ ὁποῖα τοῦ μαθαίνει τὸ ἀλφάβητον. Ἡ διάκρισις μεταξὺ m καὶ n τοῦ φαίνεται δύσκολος, καὶ παρακαλεῖ τὴν θείαν του νὰ τοῦ εἴπῃ πῶς διακρίνονται μεταξύ των τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα. Ἡ θεία ἐπισύρει τὴν προσοχήν του ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ m ἔχει μίαν γραμμὴν περισσότερον ἀπὸ τὸ n.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ διαμφισβητῇ κανεὶς τὴν αὐθεντικότητα τῆς ἀναμνήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ σημασία της δὲν ἀπεκαλύφθη παρὰ βραδύτερον, ὅτε διεπιστώθη ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ (ὡς ἐξ ὑποκαταστάσεως) συμβολικὴ παράστασις ἄλλης περιεργείας τοῦ παιδιοῦ. Διότι ὅπως τότε ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ m καὶ n, βραδύτερον ἐζήτησε νὰ μάθῃ τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν καὶ εὐχαρίστως θὰ ἐδέχετο νὰ κατατοπισθῇ σχετικῶς ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ θείαν. Τέλος εὗρεν ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν διαφορὰν μεταξὺ m καὶ n, ὅτι δηλαδὴ τὰ ἀγόρια ἔχουν κάτι ἐπὶ πλέον τῶν

κοριτσιῶν, καὶ μόνον ὅτε ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς αὐτό, ἀνεπόλησε τὸ μάθημα τοῦ ἀλφαβήτου.

Ἰδοὺ ἄλλο παράδειγμα ἀναφερόμενον εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς παιδικῆς ἡλικίας: Πρόκειται περὶ ἀνδρὸς ἡλικίας 40 ἐτῶν, ὁ ὁποῖος ἔσχε πολλὰς ἐρωτικὰς περιπετείας. Εἶναι πρωτότοκος ἐννέα ἀδελφῶν. Ἦτο δεκαπέντε ἐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς του, βεβαιοῖ ὅμως ὅτι οὐδέποτε ἀντελήφθη τὴν μητέρα του ἔγγυον. Βλέπων τὴν δυσπιστίαν μου ἀνατρέχει εἰς τὰς παιδικάς του ἀναμνήσεις καὶ τέλος ἐνθυμεῖται ὅτι εἰς ἡλικίαν ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἐτῶν, εἶδε τὴν μητέρα του νὰ λύνῃ βιαστικὰ τὸ φουστάνι της πρὸ τοῦ καθρέπτου. Χωρὶς νὰ παρακινηθῇ συμπληροῖ τὴν ἀνάμνησίν του, λέγων ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ μήτηρ του, μόλις εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν οἰκίαν, κατελήφθη ἀποτόμως ὑπὸ πόνων. Τὸ λύσιμον τοῦ φουστανινοῦ (Aufbinden) ἐμφανίζεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὡς καλυπτήριος ἀνάμνησις τοῦ τοκετοῦ (Entbindung). Πρόκειται περὶ εἴδους φραστικῆς γεφύρας, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπανεύρωμεν καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις.

Θέλω ἀκόμη νὰ καταδείξω διὰ παραδείγματος τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν δύναται νὰ λάβῃ κατόπιν τῆς ψυχαναλυτικῆς ἐρεύνης μία παιδικὴ ἀνάμνησις ἡ ὁποία ἐφαίνετο ἐστερημένη πάσης σημασίας. Ὅτε εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν, ἤρχισα νὰ ἐνδιαφέρωμαι διὰ τὰ ὑπολείμματα τῶν ἰδικῶν μου παιδικῶν ἀναμνήσεων, ἐνεθυμήθην μίαν σκηνὴν ἡ ὁποία ἀπὸ καιροῦ (καὶ μάλιστα, καθὼς ἐνόμιζα ἀνέκαθεν) ἐνεφανίζετο κατὰ διαστήματα εἰς τὴν συνείδησίν μου, καὶ τὴν ὁποίαν σοβαροὶ λόγοι μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἀναγάγω εἰς ἐποχὴν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ τρίτου ἔτους τῆς ἡλικίας μου. Ἔβλεπα τὸν ἑαυτόν μου κλαίοντα καὶ ὀδυρόμενον πρὸ ἑνὸς μπαούλου, τοῦ ὁποίου ὁ κατὰ 20 ἔτη μεγαλύτερος ἀδελφός

μου ἐκράτει ἀνοικτὸν τὸ κάλυμμα, ὅτε ἡ μητέρα μου εἰσῆλθεν, ὡραῖα καὶ εὐκίνητος εἰς τὸ δωμάτιον, ὡς ἐὰν ἐπέστρεφεν ἔξωθεν. Ἔτσι ἀνεπόλουν αὐτὴν τὴν σκηνήν, τῆς ὁποίας εἶχον πλαστικὴν ὀπτικὴν παράστασιν, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ἔννοιαν δὲν κατώρθωσα ποτὲ ν' ἀντιληφθῶ. Ὁ ἀδελφός μου ἤθελε νὰ κλείσῃ ἢ νὰ ἀνοίξῃ τὸ μπαούλο (εἰς τὴν πρώτην περιγραφὴν τοῦ πίνακος, ἐπρόκειτο περὶ «ντουλαπιοῦ»). Διατί ἔκλαια ; Τί σχέσις ὑπῆρχε μεταξὺ ὅλων αὐτῶν καὶ τῆς ἀφίξεως τῆς μητρός μου ; Εἰς τὰς ἐρωτήσεις αὐτὰς δὲν ἐγνώριζα τί νὰ ἀπαντήσω. Ἔτεινα νὰ ἐξηγήσω τὴν σκηνὴν αὐτὴν μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀναμνήσεως πειράγματος τοῦ ἀδελφοῦ μου, διακοπέντος λόγῳ τῆς ἀφίξεως τῆς μητρός μου. Ἡ ἀπόδοσις ψευδοῦς σημασίας εἰς σκηνὰς τῆς παιδικῆς ἡλικίας διατηρουμένας εἰς τὴν μνήμην δὲν εἶναι σπανία. Ἐνθυμούμεθα καλῶς μίαν κατάστασιν, ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη στερεῖται κεντρικοῦ πυρῆνος καὶ δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον στοιχεῖον πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ψυχικὴν ὑπεροχήν. Ἡ ἀναλυτικὴ ἐπεξεργασία μὲ ὡδήγησεν εἰς μίαν ὅλως ἀπροσδόκητον ἀντίληψιν τῆς εἰκόνος αὐτῆς. Ἀντιληφθεὶς τὴν ἀπουσίαν τῆς μητρός μου, ὑπωπτεύθην ὅτι ἦτο κλεισμένη εἰς τὸ μπαοῦλο (ἢ τὸ ντουλάπι) καὶ ἀπήτησα ἀπὸ τὸν ἀδελφόν μου νὰ σηκώσῃ τὸ καλυμμα. Ὅτε ἐξετέλεσε τὴν παράκλησίν μου, καὶ ἐβεβαιώθην ὅτι ἡ μήτηρ μου δὲν εὑρίσκετο μέσα εἰς τὸ μπαοῦλο, ἤρχισα νὰ κλαίω. Τοῦτο εἶναι τὸ γεγονὸς τὸ ὁποῖον συνεκράτησεν ἡ μνήμη μου. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐμφάνισις τῆς μητρός μου καὶ ἡ καταπραΰνσις τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς θλίψεώς μου. Πῶς ὅμως ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ παιδιοῦ ἡ ἰδέα νὰ ἀναζητήσῃ τὴν μητέρα του μέσα εἰς τὸ μπαοῦλο ; Ὄνειρα ἀναγόμενα εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν μνήμην μου τὴν εἰκόνα μιᾶς νταντᾶς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχον δια-

τηρήσει καὶ ἄλλας ἀναμνήσεις, ὅπως τὴν ἀνάμνησιν τῆς συνηθείας τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ μὲ καλῇ νὰ παραδώσω εἰς αὐτὴν τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἐλάμβανα ὡς δῶρον, λεπτομέρεια ἥτις δυνατὸν πάλιν νὰ εἶναι «καλυπτήριος ἀνάμνησις» ἀναφερομένη εἰς μεταγενέστερα γεγονότα. Δι᾽ αὐτό, διὰ νὰ διευκολυνθῶ τὴν φορὰν αὐτὴν εἰς τὸ ἔργον μου, ἀπεφάσισα νὰ ἐρωτήσω τὴν γραῖαν μητέρα μου ἐπὶ τῆς νταντᾶς αὐτῆς. Μὲ ἐπληροφόρησε διάφορα πράγματα, μεταξὺ ἄλλων δὲ μοῦ εἶπεν ὅτι ἡ δολία καὶ κλέπτρια αὐτὴ γυναῖκα εἶχε διαπράξει διαφόρους κλοπάς, καθ᾽ ὃν χρόνον ἡ μήτηρ μου ἦτο λεχώ, καὶ ὅτι κατόπιν μηνύσεως τοῦ ἀδελφοῦ μου, προσήχθη εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡ πληροφορία αὕτη μὲ ἔκαμε νὰ ἀντιληφθῶ, ὡς ἐξ ἀποκαλύψεως, τὴν περιγραφεῖσαν ἀνωτέρω παιδικὴν σκηνήν. Ἡ ἀπότομος ἐξαφάνισις τῆς νταντᾶς δὲν μοῦ ἦτο τελείως ἀδιάφορος. Ἠρώτησα μάλιστα τὸν ἀδελφόν μου τί εἶχε γίνει, διότι εἶχον πιθανῶς ἀντιληφθῆ ὅτι εἶχε παίξει κάποιον ρόλον εἰς τὴν ἐξαφάνισίν της. Καὶ ὁ ἀδελφός μου διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἐξηγήσεις, μοῦ ἀπήντησεν ἀστεϊζόμενος κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὅτι τὴν εἶχον «κλειδώσει». Τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τὴν ἡρμήνευσα κατὰ τρόπον παιδικόν, ἔπαυσα ὅμως νὰ ἐρωτῶ, διότι δὲν εἶχον πλέον τίποτε νὰ μάθω. Ὅτε μετά τινα χρόνον ἡ μητέρα μου ἀπουσίασε, ἐθύμωσα, καὶ βέβαιος ὅτι ὁ ἀδελφός μου εἶχε κάμει εἰς αὐτὴν ὅ,τι καὶ εἰς τὴν νταντᾶν, ἀπήτησα ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἀνοίξῃ τὸ μπαοῦλο, διὰ νὰ ἰδῶ ἐὰν τὴν εἶχε κλειδώσει. Ἀντιλαμβάνομαι ἐπισης τώρα διατί εἰς τὴν ὀπτικὴν αὐτὴν εἰκόνα τονίζεται ἡ εὐκινησία τῆς μητρός μου : μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχεν ἀνασтηθῆ. Εἶμαι κατὰ δυόμισυ ἔτη μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν ἀδελφήν μου, ἡ ὁποῖα εἶχε γεννηθῆ τότε καὶ ὅτε συνεπλήρωσα τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ὁ ἀδελφός μου εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν πατρικὴν οἰκίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΑΙ ΠΑΡΑΔΡΟΜΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ μητρική μας γλῶσσα κατὰ τὸν λόγον καὶ τὴν συνδιάλεξιν δὲν ὑπόκεινται, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν λήθην. Ἐν τούτοις συνηθέστατα παρατηρεῖται κατὰ τὴν χρῆσιν των μία ἄλλη διαταραχή, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «παραδρομαὶ τῆς γλώσσης». Αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης, αἱ ἐκδηλούμεναι εἰς τὸν φυσιολογικὸν ἄνθρωπον, φαίνονται ὡς εἶδος προδρόμου φάσεως τῶν «παραφασιῶν», αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς παθολογικὰς περιπτώσεις.

Εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος αὐτοῦ δύναμαι νὰ προβῶ ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὅρους, δεδομένου ὅτι δύναμαι νὰ στηριχθῶ ἐπὶ μιᾶς ἐργασίας ὑπὸ τὸν τίτλον : «Παραδρομαὶ τῆς γλώσσης καὶ σφάλματα ἀναγνώσεως», δημοσιευθείσης τὸ 1895 ὑπὸ τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ, τῶν ὁποίων ἐν τούτοις αἱ ἀπόψεις ἀφίστανται πολὺ τῶν ἰδικῶν μου. Ὁ ἕτερος τῶν συγγραφέων, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ὀφείλεται ἡ ἐκπόνησις τῆς ἐν λόγῳ ἐργασίας εἶναι γλωσσολόγος καὶ γλωσσολογικαὶ ἔρευναι τὸν παρεκίνησαν νὰ ἐξετάσῃ τοὺς κανόνας εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκεινται αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης. Ἤλπιζεν ὅτι ἐκ τῶν κανόνων αὐτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ τὴν ὕπαρξιν «ψυχικοῦ τινος μηχανισμοῦ συνδέοντος καὶ συνδυάζοντος καθ' ὅλως ἰδιαίτερον τρόπον τοὺς φθόγγους μιᾶς λέξεως, μιᾶς προτά-

σεως ἢ καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς λέξεις» (σελ. 10).

Οἱ συγγραφεῖς ἀρχίζουν μὲ μίαν κατάταξιν τῶν παραδρομῶν τὰς ὁποίας συνέλεξαν. Ἡ κατάταξις αὕτη γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς περιγραφικῶν κριτηρίων, καὶ αἱ παραδρομαὶ διακρίνονται εἰς ***ἀναστροφὰς(π.χ. Μῆλος τῆς Ἀφροδίτης ἀντὶ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου)· πρωθύστερα καὶ ἐπιδράσεις λέξεως ἢ τμήματος λέξεως ἐπὶ τῆς προηγουμένης λέξεως*** (Vorklang) π. χ. es war mir auf der S c h w e s t... auf der Brust so S c h w e r· τὸ ὑποκείμενον ἤθελε νὰ εἴπῃ: «εἶχον εἰς τὸ στῆθός μου τέτοιο βάρος»· ἀλλ' εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν ἡ λέξις schwer (βαρὺς) ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς λέξεως Brust (στῆθος) καὶ τὴν μετέτρεψεν εἰς (Schwest)· ***μετηχήσεις***, ἐπίδρασις μιᾶς λέξεως ἐπὶ τῶν ἑπομένων λέξεων (Nachklang) (π. χ. ich fordere sie a u f, a u f das Wohl unseres Chefs a u f z u s t o s s e n· σᾶς καλῶ νὰ ***κλονίσετε*** τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀρχηγοῦ μας. Τὸ ὀρθὸν θὰ ἦτο: σᾶς καλῶ νὰ ***πίετε*** (zu stossen ὄχι aufzustossen) ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀρχηγοῦ μας)· ***μολύνσεις*** (π.χ. er setzt sich auf den H i n t e r k o p f κάθηται ἐπὶ τοῦ αὐχένος). Ἡ φράσις αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν ἑξῆς δύο φράσεων: er setzt sich den Kopf auf (σηκώνει τὸ κεφάλι) καὶ: er stellt sich auf die Hinterbeine (σηκώνεται εἰς τὰ πισινὰ πόδια)· ***ἀντικαταστάσεις*** (π. χ. ich gebe die Präparate in den B r i e f k a s t e n (θέτω τὰ παρασκευάσματα εἰς τὸ γραμματοκιβώτιον) ἀντὶ: B r ü t k a s t e n (εἰς τὸν ἐπωαστικὸν κλίβανον). Εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς οἱ συγγραφεῖς προσθέτουν καί τινας ἄλλας δευτερευούσης σημασίας (καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ὀλιγώτερον χαρακτηριστικάς). Εἰς τὴν κατάταξίν των δὲν ἐξετάζουν ἐὰν ἡ παραμόρφωσις, ἡ μετάθεσις, ἡ συνένωσις κτλ. ἀφοροῦν φθόγγους μιᾶς λέξεως, συλλαβὰς ἢ λέξεις μιᾶς προτάσεως.

Διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ποικιλίας τῶν παραδρομῶν

τὰς ὁποίας παρετήρησεν, ὁ Μέριγκερ παραδέχεται ὅτι οἱ διάφοροι φθόγγοι τῆς γλώσσης ἔχουν διάφορον ψυχικὴν ἀξίαν. Καθ' ἣν στιγμὴν νευροῦμεν τὸν πρῶτον φθόγγον μιᾶς λέξεως, τὴν πρώτην λέξιν μιᾶς προτάσεως,τὸ ἐρέθισμα κατευθύνεται πρὸς τοὺς ἑπομένους φθόγγους, τὰς ἑπομένας λέξεις, καὶ τὰ σύγχρονα αὐτὰ ἐρεθίσματα, ἀλληλοεπηρεαζόμενα, προκαλοῦν μεταξύ των μεταβολὰς καὶ παραμορφώσεις. Τὸ ἐρέθισμα ἑνὸς φθόγγου μὲ μεγάλην ψυχικὴν ἔντασιν προτρέχει τοῦ ὀλιγώτερον σημαντικοῦ φθόγγου ἢ παραμένει μετ'αὐτὸν καὶ τὸν μεταβάλλει, δημιουργοῦν πρωθύστερον ἢ μετήχησιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν ποῖοι εἶναι οἱ σημαντικώτεροι φθόγγοι μιᾶς λέξεως. Ὁ Μέριγκερ φρονεῖ ὅτι «ἐὰν θέλῃ τις νὰ μάθῃ ποῖος ἐκ τῶν φθόγγων μιᾶς λέξεως ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ψυχικὴν ἔντασιν, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τὸν ἑαυτόν του ὅταν ζητῇ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του λησμονηθεῖσαν λέξιν, π.χ. ἓν ὄνομα. Πρῶτος ἀνευρίσκεται ὁ φθόγγος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρὸ τῆς λήθης εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ἔντασιν (σελ. 160). Οἱ σημαντικώτεροι λοιπὸν φθόγγοι εἶναι ὁ ἀρχικὸς φθόγγος τῆς ριζικῆς συλλαβῆς,ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως καὶ τὸ τονούμενον φωνῆεν ἢ τὰ τονούμενα φωνήεντα (σελ. 162).

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὀφείλω νὰ διατυπώσω μίαν ἀντίρρησιν. Ἀδιάφορον ἐὰν ὁ ἀρχικὸς φθόγγος μιᾶς λέξεως ἀποτελῇ ἢ ὄχι ἓν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων της, δὲν εἶναι ἀκριβὲς ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἀνακαλεῖται εἰς τὴν μνήμην· κατὰ συνέπειαν ὁ κανὼν τὸν ὁποῖον διατυπώνει ὁ Μέριγκερ δὲν εἶναι ἀληθής. Ὅστις παρατηρεῖ τὸν ἑαυτόν του, καθ' ἣν στιγμὴν ἀναζητεῖ λησμονηθὲν ὄνομα, νομίζει συχνὰ ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ἄρχεται ἀπὸ ἓν ὡρισμένον γράμμα. Ἀλλ' εἰς τὰς ἡμίσεις τῶν περιπτώσεων ἡ βεβαιότης αὐτὴ ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη. Φρονῶ μάλιστα ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

στον λέγομεν ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἀρχικοῦ γράμματος ἓν ἄλλο λανθασμένον. Εἰς τὸ παράδειγμά μας Signorelli δὲν ἀνευρίσκετο εἰς τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα οὔτε ὁ ἀρχικὸς φθόγγος οὔτε αἱ οὐσιώδεις συλλαβαί· μόνον αἱ δύο ὀλιγώτερον οὐσιώδεις συλλαβαί, τὸ elli, ἀνευρίσκοντο εἰς τὸ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὄνομα Botticelli. Διὰ νὰ ἀποδείξωμεν πόσον τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα παραμελοῦν τὸν ἀρχικὸν φθόγγον τῆς λησμονηθείσης λέξεως, θὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἑξῆς παράδειγμα : μίαν ἡμέραν μοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ κρατιδίου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸ γνωστότερον μέρος εἶναι τὸ ***Μοντεκάρλο***. Τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἀνεπόλησα ἦσαν : ***Πεδεμόντιον, Ἀλβανία, Μοντεβίδεο, Κολικό***. Τὸ ***Ἀλβανία*** ἀντεκατεστάθη ἀμέσως διὰ τοῦ Montenegro (Μαυροβούνιον) καὶ τότε παρετήρησα ὅτι ἡ συλλαβὴ ***Μοντ*** ὑπῆρχεν εἰς ὅλα τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα πλὴν τοῦ τελευταίου. Εἶναι πλέον εὔκολον, ἐκκινῶν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκηπος Ἀλβέρτου, νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ λησμονηθέντος κρατιδίου ***Μονακό***. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὄνομα ***Κολικό***, ἀπομιμεῖται μέχρι τινὸς τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ λησμονηθέντος ὀνόματος.

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ φαινόμενα τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης διέπονται ἀπὸ μηχανισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν μηχανισμὸν τῆς λήθης τῶν λέξεων, ἡ ἐξήγησίς των καθίσταται εὔκολος. Ἡ διαταραχὴ τοῦ λόγου ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται διὰ παραδρομῆς, δύναται ἐν πρώτοις νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν πρόωρον ἢ καθυστερημένην δρᾶσιν ἄλλου μέρους τοῦ λόγου ἢ ἄλλης ἐννοίας περιεχομένης εἰς τὴν πρότασιν ἢ εἰς τὸ σύνολον τῶν προτάσεων τὰς ὁποίας ἐκφράζει τις. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν ὅλα τὰ προαναφερθέντα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἔργου τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ, ἐξ ἄλλου ὅμως

ἡ διαταραχὴ δύναται νὰ συμβῇ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν προκαλέσαντα τὴν λήθην εἰς τὸ παράδειγμα Signorelli, ἡ διαταραχὴ δηλαδὴ δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς ἐπιδράσεις εὑρισκομένας ἔξω τῆς λέξεως, τῆς φράσεως ἢ τοῦ συνόλου τοῦ λόγου, δύναται νὰ προκληθῇ ὑπὸ στοιχείων τὰ ὁποῖα ὁ ὁμιλῶν δὲν προτίθεται νὰ ἐκφράσῃ καὶ τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν συνείδησιν δι' αὐτῆς ταύτης τῆς διαταραχῆς. Αἱ δύο αὗται κατηγορίαι ἔχουν τοῦτο τὸ κοινόν: ὅτι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν δύο στοιχείων εἶναι ταυτόχρονος. Διαφέρουν ὅμως μεταξύ των διότι εἰς τὴν μίαν τὸ προκαλοῦν τὴν διαταραχὴν στοιχεῖον εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς λέξεως, τῆς προτάσεως ἢ τῆς σειρᾶς τῶν προτάσεων εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἐκτὸς αὐτῶν. Ἡ διαφορὰ δὲν φαίνεται ἀρκετὰ μεγάλη καὶ τείνει τις νὰ δεχθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, προκειμένου νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ἐπὶ τῆς συμπτωματολογίας τῶν παραδρομῶν. Εἶναι ἐν τούτοις προφανὲς ὅτι μόνον αἱ περιπτώσεις τῆς πρώτης κατηγορίας μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν μηχανισμοῦ συνδέοντος μεταξύ των τοὺς φθόγγους καὶ τὰς λέξεις καὶ καθιστῶντα δυνατὴν τὴν ἀλληλεπίδρασίν των καὶ τὴν ἀμοιβαίαν των ἀλλοίωσιν· αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἐξάγεται ἐκ τῆς καθαρῶς γλωσσολογικῆς μελέτης τῶν παραδρομῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως εἰς τὰς ὁποίας ἡ διαταραχὴ προκαλεῖται ἀπὸ στοιχεῖον ξένον πρὸς τὴν πρότασιν ἢ τὸ σύνολον τῶν ἐκφερομένων προτάσεων, προέχει ἡ ἀναζήτησις αὐτοῦ τοῦ στοιχείου καὶ τότε πρέπει νὰ ἐξετασθῇ κατὰ πόσον ὁ μηχανισμὸς τῶν τοιούτων διαταραχῶν δύναται νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ καὶ αὐτὸς τοὺς πιθανοὺς κανόνας τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γλώσσης.

Θὰ ἦτο ἄδικον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Μέριγκερ καὶ ὁ Μάϋερ δὲν διέκρινον τὴν δυνατότητα τῆς δημιουργίας διαταραχῶν τοῦ λόγου κατόπιν «πολυπλόκων

ψυχικῶν ἐπιδράσεων», στοιχείων ξένων πρὸς τὴν λέξιν, τὴν πρότασιν ἢ τὴν σειρὰν τῶν ἐκφερομένων προτάσεων. Δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ διαπιστώσουν ὅτι ἡ θεωρία ἡ ὁποία ἀποδίδει εἰς τὰς λέξεις ἄνισον ψυχικὴν ἀξίαν δὲν ἐφηρμόζετο οὐσιαστικῶς εἰμὴ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν φθογγικῶν διαταραχῶν, ὡς καὶ εἰς τὰ πρωθύστερα καὶ τὰς μετηχήσεις. Ὅταν ὅμως αἱ διαταραχαὶ τῶν λέξεων δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναχθοῦν εἰς διαταραχὰς τῶν φθόγγων, ὅπως π.χ. συμβαίνει εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις καὶ τὰς μολύνσεις τῶν λέξεων, ἀνεζήτησαν καὶ αὐτοὶ ἄνευ προκαταλήψεως τὴν αἰτίαν τῶν παραδρομῶν *ἔξω* τοῦ λόγου καὶ ἀνέπτυξαν τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν δι' ὡραιοτάτων παραδειγμάτων. Ἀναφέρω τὴν ἑξῆς περικοπήν :

.... «Ὁ Ρ. ὁμιλεῖ περὶ μεθόδων, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς «γουρουνοκαμώματα» (Schweinereien). Προσπαθεῖ ὅμως νὰ ἐκφρασθῇ μὲ μεγαλυτέραν μετριοπάθειαν καὶ ἀρχίζει : «Dann sind aber Tatsachen zu V o r s c h w e i n gekommen». Ἤθελε νὰ εἴπῃ : «Dann sind aber Tatsachen zu V o r s c h e i n gekommen» («Ἀπεκαλύφθησαν τότε γεγονότα...»). Ὁ Μάϋερ καὶ ἐγὼ εἴμεθα παρόντες καὶ ὁ Ρ. ἐπεβεβαίωσεν ὅτι ἐκφέρων τὴν τελευταίαν αὐτὴν φρᾶσιν εἶχε κατὰ νοῦν τὰ «γουρουνοκαμώματα». Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ Vorschein καὶ Schweinereien ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς δευτέρας λέξεως ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τὴν ὁποίαν ἐπέφερε».

(Σελ. 73) «Ὅπως εἰς τὰς μολύνσεις, ἔτσι, καὶ πιθανῶς ἀκόμη περισσότερον, εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις, αἱ «κυμαινόμεναι» ἢ «νομαδικαὶ» εἰκόνες λέξεων παίζουν σημαντικὸν ρόλον. Ἂν καὶ εὑρίσκονται ἔξω τῆς συνειδήσεως, προσεγγίζουν πολὺ εἰς αὐτήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ δράσουν ἀποτελεσματικῶς. Ὑπεισέρχονται εἰς τὴν πρότασιν χάρις εἰς τὴν ὁμοιότητά των πρὸς ἓν οἱονδήποτε στοι-

χεῖον της, καὶ προκαλοῦν μίαν παρέκκλισιν ἢ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν λέξεων. Συχνὰ αἱ «κυμαινόμεναι» ἢ «νομαδικαὶ» εἰκόνες λέξεων εἶναι,ὡς ἐλέχθη, ὑπολείμματα προσφάτως περατωθέντων λόγων (ἀναδρομικαὶ δράσεις).

(Σελ.97) «Ἡ παρέκκλισις ἐξ ὁμοιότητος καθίσταται δυνατὴ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν συνείδησιν ἀναλόγου λέξεως *ἡ ὁποία δὲν ἐπρόκειτο νὰ προφερθῇ*. Τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις. Ἐλπίζω ὅτι αἱ μεταγενέστεραι ἔρευναι θὰ ἐπιβεβαιώσουν τοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους διετύπωσα. Πρὸς τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνάγκη ὅταν τὶς ὁμιλῇ νὰ γνωρίζωμεν καλῶς *πᾶν ὅ,τι ἐσκέφθη καθ' ἣν ὥραν ὡμίλει* (1). Ἰδοὺ σχετικῶς μία χαρακτηριστικὴ περίπτωσις. Ὁ κ. Λ. ὁμιλῶν διὰ μίαν γυναῖκα καὶ θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ τὸν ἐφόβιζε (sie würde mir Furcht einjagen), χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τῆς λέξεως einjagen, τὴν λέξιν einlagen, ἡ ὁποία ἔχει τελείως διάφορον σημασίαν. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τοῦ j διὰ τοῦ l μοῦ φαίνεται ἀνεξήγητος. Ἐφιστῶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Λ. ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπαντᾷ ἀμέσως: «Τὸ λάθος μου προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅταν ὡμίλουν ἐσκεπτόμην ὅτι «δὲν θὰ ἤμην εἰς θέσιν,κλπ.» (...ich wäre nicht in der Lage)».

«Ἄλλη περίπτωσις. Ἐρωτῶ τὸν Π. φὸν Σ. τί γίνεται ὁ ἀσθενής του ἵππος. Μοῦ ἀπαντᾷ: «Ja, das d r a u t... dauert vielleicht noch einen Monat». («Αὐτὸ ἴσως κρατήσει ἕνα μῆνα ἀκόμη»). Ἡ λέξις draut μὲ r μοῦ φαίνεται ἀνεξήγητος, διότι τὸ r τῆς ὀρθῆς λέξεως dauert δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ παρομοίαν ἀλλοίωσιν. Ἐφιστῶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου τὴν προσοχὴν τοῦ Π. φὸν Σ. ὁ ὁποῖος μοῦ ἐξηγεῖ ἀμέσως ὅτι ἐσκέπτετο ὅτι: αὐτὸ εἶναι μία θλιβερὰ ἱστορία» (das ist eine t r a u r i g e Geschichte). Ἔχει

(1) Ἡ ὑπογράμμισις ἰδική μου.

λοιπὸν κατὰ νοῦν δύο ἀπαντήσεις, αἱ ὁποῖαι συνεπτύχθησαν εἰς μίαν, τῇ μεσολαβήσει δύο λέξεων (τὸ draut προέρχεται ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ dauert καὶ τοῦ traurig)».

Ἡ θεωρία τῶν «νομαδικῶν» εἰκόνων λέξεων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν συνείδησιν καὶ δὲν εἶναι προωρισμέναι νὰ διατυπωθοῦν εἰς λόγους, καὶ ἡ ἐπιμονὴ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναζητήσεως ὅλων τῶν διαλογισμῶν οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁμιλίας, προσεγγίζουν προφανῶς τὴν θεωρίαν τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ πρὸς τὴν ψυχανάλυσιν. Καὶ ἡμεῖς ἀναζητοῦμεν τὰ ὑποσυνείδητα ὑλικά, καὶ τὰ ἀναζητοῦμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀκολουθοῦμεν μακροτέραν ὁδόν, ἀφοῦ δὲν φθάνομεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ στοιχείου τοῦ προκαλοῦντος τὴν διαταραχὴν παρὰ διὰ μέσου πολυπλόκου συνειρμοῦ ἰδεῶν ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἀναπολεῖ τὸ ὑποκείμενον ὅταν τὸ ἐρωτῶμεν.

Σταματῶ πρὸς στιγμὴν εἰς μίαν ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν ἰδιορρυθμίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀποδεικνύουν καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Μέριγκερ. Κατὰ τὸν συγγραφέα, μία λέξις, τὴν ὁποίαν δὲν εἴχομεν τὴν πρόθεσιν νὰ προφέρωμεν, κατορθώνει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν συνείδησιν διὰ μιᾶς παραμορφώσεως, ἑνὸς μικτοῦ σχηματισμοῦ, ἑνὸς συμβιβασμοῦ (μολύνσεως), μόνον χάρις εἰς τὴν ὁμοιότητά της πρὸς μίαν λέξιν τῆς προφερομένης προτάσεως: lagen—jagen· dauert—traurig· Vorschein—Schwein.

Εἰς τὸ βιβλίον μου ὅμως «Ἡ Ἑρμηνεία τοῦ Ὀνείρου», [1] κατέδειξα τὴν συμβολὴν τῆς ἐξεργασίας τῆς συμπυκνώσεως, εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου. Μία

---

[1] Die Traumdeutung, Λειψία καὶ Βιέννη, ἔκδ. 1900 καὶ 1919.

οἱαδήποτε ὁμοιότης μεταξὺ τῶν πραγμάτων ἢ τῶν προφορικῶν παραστάσεων δύο στοιχείων τῶν ὑποσυνειδήτων ὑλικῶν παρέχει ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τρίτης παραστάσεως, μικτῆς ἢ κατὰ συμβιβασμόν. Ἡ τρίτη αὕτη παράστασις ἀντικαθιστᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου τὰ δύο στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπετελέσθη καὶ λόγῳ τῆς διττῆς αὐτῆς καταγωγῆς της ἐμφανίζεται συχνὰ μὲ ἀντιφατικὴν ἰδιότητα. Ὁ σχηματισμὸς μολύνσεων καὶ ἀντικαταστάσεων κατὰ τὰς παραδρομὰς ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συμπυκνωτικῆς αὐτῆς ἐξεργασίας, ἡ ὁποία τόσον σπουδαῖον ρόλον παίζει εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀνείρων.

Εἰς ἓν ἐκλαϊκευτικόν του ἄρθρον («Νόϋε Φράϊε Πρέσσε», 23 Αὐγούστου 1900) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πῶς γίνονται αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης», ὁ Μέριγκερ τονίζει τὴν πρακτικὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις αἱ ἀντικαταστάσεις λέξεων, ἰδίως ὅτε μία λέξις ἀντικαθίσταται δι' ἄλλης ἐχούσης τὴν ἀντίθετον ἀκριβῶς ἔννοιαν. «Δὲν ἐλησμονήθη ἀκόμη ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ πρόεδρος τῆς αὐστριακῆς βουλῆς ἐκήρυξε πρό τινος τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδριάσεως: «Κύριοι, εἶπε, διαπιστῶ ὅτι τόσοι βουλευταὶ εἶναι παρόντες καὶ κατὰ συνέπειαν ***λήγει*** ἡ συνεδρίασις». Ὁ γενικὸς γέλως ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη τὴν δήλωσιν αὐτὴν ἔκαμε τὸν πρόεδρον νὰ ἀντιληφθῇ ἀμέσως τὸ σφάλμα του καὶ νὰ τὸ διορθώσῃ. Ἡ λογικωτέρα ἐξήγησις τῆς περιπτώσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἑξῆς: ἐνδομύχως ὁ πρόεδρος ***ηὔχετο*** νὰ δυνηθῇ τέλος νὰ κηρύξῃ τὴν λῆξιν τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέμενε τίποτε καλόν· διὰ τοῦτο ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν ἰδέα ἐξεφράσθη ἐν μέρει, ὡς συχνάκις συμβαίνει εἰς τὴν δήλωσίν του, καὶ εἶπε «λήγει» ἀντὶ «ἄρχεται», τὸ ἀντίθετον δηλαδὴ ἀπὸ ὅ,τι προετίθετο νὰ εἴπῃ. Πολυάριθμοι παρατηρήσεις μὲ ἔπεισαν ὅτι ἡ ἀντικατάστα-

σις μιᾶς λέξεως ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου της εἶναι συνηθέστατον φαινόμενον. Αἱ ἀντίθετοι λέξεις εἶναι στενῶς συνδεδυασμέναι εἰς τὴν γλωσσικήν μας συνείδησιν, εὑρίσκονται εἰς πολὺ γειτονικὰς περιοχὰς καὶ εὐκολώτατα ἡ μία ὑπενθυμίζει τὴν ἄλλην.

Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ μὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Μέριγκερ ἀπέδειξεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ προέδρου, ὅτι ἡ παραδρομὴ κατὰ τὴν ὁποίαν μία λέξις ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου της ὀφείλεται εἰς ἐνδόμυχον ἀντίστασιν κατὰ τοῦ νοήματος τῆς φράσεως τὴν ὁποίαν θέλομεν ἢ ὀφείλομεν νὰ ἐκφέρωμεν. Ἕνα ἀνάλογον μηχανισμὸν ἀνεύρομεν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ παραδείγματος aliquis, ὅπου ἡ ἐνδόμυχος ἀντίστασις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς λήθης τοῦ ὀνόματος καὶ ὄχι διὰ τῆς ἀντικαταστάσεώς του ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου του. Θὰ παρατηρήσωμεν ἐν τούτοις, πρὸς ἐξήγησιν τῆς διαφορᾶς αὐτῆς, ὅτι δὲν ὑπάρχει λέξις παρουσιάζουσα πρὸς τὸ aliquis τόσον σαφῆ ἀντίθεσιν ὡς ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν λέξεων «ἄρχεται» καὶ «λήγει» καὶ θὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ λέξις «ἄρχεται» εἶναι τόσον κοινή, ὥστε ἡ λήθη της ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἐξαιρετικὸν γεγονός.

Τὰ τελευταῖα παραδείγματα τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ δεικνύουν ὅτι αἱ διαταραχαὶ τοῦ λόγου αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα παραδρομαὶ τῆς γλώσσης δύνανται νὰ προκληθοῦν εἴτε ἐκ φθόγγων καὶ λέξεων τῆς ἐκφερομένης προτάσεως ἐνεργούντων κατὰ πρωθύστερον ἢ διὰ μετηχήσεως εἴτε ἐκ λέξεων μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν πρότασιν, ξένων πρὸς αὐτὴν καὶ ***τῶν ὁποίων ἡ διέγερσις δὲν ἐκδηλοῦται εἰμὴ μόνον διὰ τῆς δημιουργίας τῆς παραδρομῆς***. Ἤδη θέλομεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τῶν παραδρομῶν ὑπάρχῃ σαφὴς διαφορὰ καί, ἐὰν ὑπάρχῃ, ποῖα χαρακτηριστικὰ θὰ ἐπιτρέψουν εἰς ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν εἰς μίαν δεδομένην περίπτωσιν,

ἐὰν αὕτη ἀνήκῃ εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν κατηγοριῶν τούτων. Εἰς τὸ ἔργον του «*Ψυχολογία τῶν λαῶν*» (Völkerpsychologie, Α΄ τόμ., 1ον μέρος, σελ. 371 κ.ἑ. 1900), ὁ Βούντ, ἀναζητῶν τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ ἡ ἐξέλιξις τοῦ λόγου, ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὰς παραδρομὰς καὶ διατυπώνει περὶ αὐτῶν μερικὰς σκέψεις τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν. Κατὰ τὸν Βούντ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὐδέποτε λείπει ἀπὸ τὰς παραδρομὰς καὶ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα, εἶναι ὡρισμέναι ψυχικαὶ ἐπιδράσεις. «Εὑρισκόμεθα ἐν πρώτοις πρὸ ἑνὸς θετικοῦ συντελεστοῦ συνισταμένου εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ αὐθόρμητον παραγωγὴν φθογγικῶν καὶ λεκτικῶν συνειρμῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῶν ἐκφερομένων φθόγγων. Ἐκτὸς τοῦ θετικοῦ τούτου συντελεστοῦ ὑπάρχει καὶ εἷς ἀρνητικὸς συντελεστής, συνιστάμενος εἰς τὴν κατάργησιν ἢ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς προσοχῆς καὶ συμβάλλων εἰς τὴν παραγωγὴν παραδρομῶν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων συντελεστῶν, δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ποικιλοτρόπως: ἕνας φθόγγος δύναται νὰ ἐκφωνηθῇ προώρως ἢ νὰ ἀναπαραγάγῃ τοὺς προηγηθέντας φθόγγους· ἕνας φθόγγος ἐκφερόμενος συνήθως δύναται νὰ παρεμβληθῇ μεταξὺ ἄλλων φθόγγων· ἢ τέλος λέξεις ὅλως ἄσχετοι πρὸς τὴν πρότασιν, συνδεόμεναι ὅμως πρὸς τοὺς φθόγγους τοὺς ὁποίους θέλει τις νὰ ἐκφέρῃς,δύνανται νὰ προκαλέσουν διαταραχὰς τῶν φθόγγων αὐτῶν. Οἱοιδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι οἱ τρόποι τῆς ἐκδηλώσεως, ἡ διαφορὰ των ἀφορᾷ μόνον τὴν κατεύθυνσιν καὶ ἀσφαλῶς τὴν εὐρύτητα τῶν παραγομένων συνειρμῶν, ὄχι ὅμως καὶ τὸν γενικόν των χαρακτῆρα. Εἴς τινας περιπτώσεις μετὰ μεγάλης δυσκολίας δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν εἰς ποίαν κατηγορίαν πρέπει νὰ κατατάξωμεν μίαν δοθεῖσαν διαταραχὴν καὶ διερωτᾶταί τις ἐὰν δὲν θὰ προσηγγίζαμεν περισσότερον εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀποδίδοντες

τὴν διαταραχὴν αὐτὴν εἰς τὴν σύγχρονον καὶ συνδεδυασμένην δρᾶσιν πολλῶν αἰτίων, ***κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιπλοκῆς τῶν αἰτίων*** (1) (σελ. 380 καὶ 381).

Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ Βοὺντ μοῦ φαίνονται ἀπολύτως δικαιολογημέναι καὶ διδακτικώταται. Θὰ ἔπρεπε μόνον, κατ' ἐμέ, νὰ τονισθῇ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι κάμνει ὁ Βούντ, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ θετικὸς συντελεστὴς ὁ εὐνοῶν τὴν παραδρομήν, ἡ ἐλευθέρα δηλαδὴ ἐξέλιξις τῶν συνειρμῶν, καὶ ὁ ἀρνητικὸς συντελεστής, ἡ χαλάρωσις δηλαδὴ τῆς ἀντιστάσεως τῆς προσοχῆς, ἐνεργοῦν πάντοτε σχεδὸν συγχρόνως εἰς τρόπον ὥστε οἱ δύο οὗτοι συντελεσταὶ ἀποτελοῦν δύο ἰδιαιτέρους παράγοντας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου· ἀκριβῶς ἐπειδὴ χαλαροῦται ἡ ἀντίστασις τῆς προσοχῆς, ἢ ἀκριβέστερον χάρις εἰς τὴν χαλάρωσιν αὐτήν, ἐκδηλοῦται ἡ ἐλευθέρα ἐξέλιξις τῶν συνειρμῶν.

Μεταξὺ τῶν παραδειγμάτων παραδρομῶν, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσα ὁ ἴδιος, μετὰ δυσχερείας ἀνευρίσκω ἐλάχιστα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ διαταραχὴ τοῦ λόγου δύναται ν' ἀναχθῇ μόνον εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Βοὺντ ἀποκαλεῖ «ἐπίδρασιν ἐξ ἐπαφῆς φθόγγων». Πάντοτε σχεδὸν ἀνευρίσκω πλὴν τῆς ἐξ ἐπαφῆς ἐπιδράσεως, καὶ μίαν διατάραξιν πηγάζουσαν ***ἔξω*** τῶν λόγων τοὺς ὁποίους θέλομεν νὰ προφέρωμεν καὶ τὸ προκαλοῦν τὴν διατάραξιν στοιχεῖον ἀποτελεῖται εἴτε ἐκ μιᾶς μόνον ἰδέας, ἡ ὁποία παρέμεινεν ὑποσυνείδητος καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς παραδρομῆς, μὴ δυναμένη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ ἐπαναφερθῇ εἰς τὴν συνείδησιν εἰμὴ μετὰ ἐπίμονον ἀνάλυσιν, εἴτε ἐκ γενικωτέρου ψυχικοῦ κινήτρου, ἀντιτιθεμένου εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐκφερομένων λόγων.

α) Διασκεδάζω βλέπων τὸν ἀστεῖον μορφασμόν, τὸν ὁποῖον κάμνει ἡ κόρη μου δαγκάνουσα ἕνα μη-

(1) Ἡ ὑπογράμμισις ἰδική μου.

λον, καὶ θέλω νὰ τῆς ἀπαγγείλω τοὺς ἑξῆς στίχους:

Der A f f e gar possierlich ist,
Zumal wenn er vom A p f e l frisst

(Τίποτε ἀστειότερον ἀπὸ πίθηκον ποὺ τρώγει μῆλον).

'Αλλ' ἀρχίζω : Der Apfe...Τοῦτο φαίνεται ὡς μόλυνσις τοῦ Affe διὰ τοῦ Apfel (σχηματισμὸς διαμέσου λέξεως) ἢ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωθύστερον, ὡς πρόωρος χρῆσις τῆς λέξεως Apfel, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐκφωνηθῇ μετ' ὀλίγον. 'Ακριβέστερον ὅμως φαίνεται τὸ ἑξῆς : εἶχον ἤδη ἀρχίσει πρὸ ὀλίγου τὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων, χωρὶς νὰ κάμω παραδρομήν. Τὴν παραδρομὴν ἔκαμα ὅτε ἐπανέλαβον τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ἐπανέλαβον διότι ἡ κόρη μου πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπηυθυνόμην, ἦτο ἀπησχολημένη μὲ ἄλλα πράγματα καὶ δὲν μὲ ἤκουσε. 'Η ἐπανάληψις αὐτή, καθὼς καὶ ἡ ἀνυπομονησία μου νὰ τελειώσω τοὺς στίχους πρέπει ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὰ αἴτια τῆς παραδρομῆς μου, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς παραδρομὴ ἐκ συμπυκνώσεως.

β') 'Η κόρη μου λέγει: γράφω εἰς τὴν κυρίαν Σρέζιγκερ (ich schreibe der Frau Schresinger). 'Αλλ' ἡ ἐν λόγῳ κυρία λέγεται Σλέζιγκερ. 'Η παραδρομὴ αὕτη ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν τάσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν νὰ ἁπλουστεύωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἄρθρωσιν τῶν φθόγγων καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτὴν περίπτωσιν τὸ «λ» τοῦ ὀνόματος Σλέζιγκερ ἦτο δυσπρόφερτον κατόπιν ὅλων τῶν προηγηθέντων «ρ» (ich schreibe der Frau). 'Οφείλω ὅμως νὰ προσθέσω ὅτι ἡ κόρη μου ἔκαμε τὴν παραδρομὴν αὐτὴν ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν προηγουμένως παραδρομήν μου (Apfe ἀντὶ Affe). 'Αλλ' αἱ παραδρομαὶ εἶναι ἐξαιρετικῶς μεταδοτικαί, ὡς καὶ ἡ λήθη ὀνομάτων, ὡς παρετήρησαν καὶ οἱ Μέριγκερ

καὶ Μάϋερ. Δὲν ἠμπορῶ νὰ δόσω καμμίαν ἐξήγησιν εἰς τὴν ψυχικὴν αὐτὴν μεταδοτικότητα.

γ)«Μαζεύομαι σὰν σουγιᾶς» (...wie ein Taschenmesser), θέλει νὰ μοῦ εἴπῃ μία ἀσθενής μου κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμερησίας θεραπείας της. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἴπῃ Taschenmesser προφέρει Tassenmescher, ἀντιστρέφουσα οὕτω τὴν σειρὰν τῶν φθόγγων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἐκ τῆς δυσχερείας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ προφορὰ τῆς λέξεως. Ὅταν ἐφιστῶ τὴν προσοχήν της ἐπὶ τῆς παραδρομῆς, μοῦ ἀπαντᾷ ἀμέσως: «Μοῦ ἐξέφυγε ἐπειδὴ καὶ σεῖς πρὸ ὀλίγου εἴπατε Ernscht». Πράγματι τὴν εἶχον ὑποδεχθῆ μὲ τὰς λέξεις: «Σήμερον τὰ πράγματα θὰ εἶναι σοβαρὰ (Ernst), διότι ἦτο ἡ τελευταία ἐπίσκεψίς της, προτοῦ ἀναχωρήσῃ πρὸς παραθερισμόν· ἀλλὰ χάριν ἀστεϊσμοῦ ἐπρόφερα Ernscht ἀντὶ Ernst. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας, ἡ ἀσθενὴς ἔκαμε νέας παραδρομὰς καὶ τέλος ἀντιλαμβάνομαι ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῆς μιμήσεως, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἰδιαιτέρους λόγους νὰ προσέχῃ ὑποσυνειδήτως ὄχι τὴν λέξιν Ernst (σοβαρός), ἀλλὰ τὸ ὄνομα Ernst (Ἐρνέστος) [1].

δ) «Εἶμαι τόσον συναχωμένος, ὥστε δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀνασάνω ἀπὸ τὴν μύτην», θέλει νὰ εἴπῃ ἡ ἰδία ἀσθενής. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἴπῃ ὀρθῶς: «durch die Nase atmen»(νὰ ἀνασάνω ἀπὸ τὴν μύτην), λέγει κατὰ παραδρομήν: «durch die A s e n a t m e n». Εὑρίσκει

---

[1] Ὡς ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω βραδύτερον, εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὑποσυνειδήτων σκέψεων ἐπὶ τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τῶν κατ' αὐτῆς προφυλακτικῶν μέτρων. Διὰ τῶν λέξεων: «Μαζεύομαι σὰν σουγιᾶς», τὰς ὁποίας ἐπρόφερε ἐνσυνειδήτως ἐν εἴδει παραπόνου, ἤθελε νὰ περιγράφῃ τὴν στάσιν τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῆς μήτρας. Ἡ λέξις Ernst, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησα, τῆς ὑπενθύμισε τὸ ὄνομα S Ernst, τοῦ γνωστοῦ καταστήματος τῆς **Καιρντνερστράσσε** τὸ ὁποῖον πωλεῖ προφυλακτικὰ κατὰ τῆς ἐγκυμοσύνης.

ἀμέσως τὴν ἐξήγησιν τῆς παραδρομῆς αὐτῆς. «Παίρνω κάθε μέρα τὸ τρὰμ εἰς τὴν ὁδὸν Hasenauerstrasse καὶ σήμερα τὸ πρωΐ, ἐνῷ τὸ ἀνέμενον,ἐσκέφθην ὅτι ἐὰν ἤμην Γαλλίς, θὰ ἐπρόφερα Asenauerstrasse (χωρὶς h), διότι οἱ Γάλλοι δὲν προφέρουν ποτὲ τὸ h εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς λέξεως». Κατόπιν μοῦ ὁμιλεῖ δι' ὅλους τοὺς Γάλλους τοὺς ὁποίους ἐγνώρισε καὶ μετὰ πολλοὺς δαιδάλους ἰδεῶν ἐνθυμεῖται ὅτι εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔπαιξεν εἰς τὸ ἔργον «Kurmärker und Picarde» τὸν ρόλον τῆς Πικαρδῆς, καὶ ὡς ἐπέβαλλεν ὁ ρόλος της, ὡμίλησε τὴν γερμανικὴν μὲ λάθη. Τὴν σειρὰν ταύτην τῶν ἀναμνήσεων τὴν προεκάλεσε τὸ τυχαῖον γεγονὸς τῆς διαμονῆς ἑνὸς Γάλλου εἰς ἓν δωμάτιον τῆς οἰκίας της. Οὕτω ἡ ἀναστροφὴ τῶν φθόγγων φαίνεται ὡς ἀποτέλεσμα διαταραχῆς προκληθείσης ὑπὸ ὑποσυνειδήτου ἰδέας ἀνηκούσης εἰς ὅλως ξένον σύνολον.

ε') Ἀπολύτως ἀνάλογος εἶναι ὁ μηχανισμὸς τῆς παραδρομῆς μιᾶς ἄλλης ἀσθενοῦς, ἡ ὁποία,θέλουσα νὰ ἀναπαραγάγῃ μίαν μακρυνὴν παιδικήν της ἀνάμνησιν, προσβάλλεται ἀποτόμως ὑπὸ ἀμνησίας. Τῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῇ ποῖον μέρος τοῦ σώματός της ἐμολύνθη διὰ τῆς ἐπαφῆς μιᾶς τολμηρᾶς καὶ ἡδυπαθοῦς χειρός. Μετ' ὀλίγον, ἐπισκεπτομένη μίαν φίλην της συνομιλεῖ μὲ αὐτὴν διὰ μερικὰς ἐξοχάς. Εἰς ἐρώτησιν τῆς φίλης της : «Ποῦ εὑρίσκεται ἡ οἰκία τοῦ Μ.;» ἀπαντᾷ : «εἰς τὸν **γοφὸν** τοῦ ὄρους» (Berglende), ἀντὶ νὰ εἴπῃ : εἰς τὴν **κλιτὺν** τοῦ ὄρους (Berglehne).

στ') Ἄλλη ἀσθενής μου, τὴν ὁποίαν ἐρωτῶ, ἐνῷ τὴν ἀπεχαιρέτων, πῶς πηγαίνει ὁ θεῖος της, μοῦ ἀπαντᾷ : «Δὲν ξεύρω, διότι δὲν τὸν βλέπω παρὰ in flagranti» (ἐπ' αὐτοφόρῳ). Τὴν ἑπομένην μοῦ εἶπε : «Ντρέπομαι ποὺ σᾶς ἔδωσα χθὲς μίαν τόσον ἠλιθίαν ἀπάντησιν. Ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶμαι τελείως ἀμόρφωτος καὶ ὅτι διαρκῶς συγχέω

τὰς ξένας λέξεις."Ηθελα νὰ εἴπω: «en passant» (τυχαίως. Δὲν ἐγνωρίζαμεν ἀκόμη διὰ ποῖον λόγον εἶχε χρησιμοποιήσει τὴν ἔκφρασιν in flagranti, ἀντὶ τοῦ en passant. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγον, ἡ συνέχεια τῆς συζητήσεως ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὴν προτεραίαν, τῆς ἐπανέφερε κατὰ νοῦν ἓν γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον κυρίως ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ὅστις εἶχε συλληφθῆ in flagranti (ἐπ' αὐτοφόρῳ). "Ωστε ἡ παραδρομὴ τῆς γλώσσης προεκλήθη ἐκ τῆς προώρου ἐπιδράσεως τῆς ὑποσυνειδήτου ἀκόμη ἀναμνήσεως αὐτῆς.

ζ') 'Αναλύω μίαν ἄλλην ἀσθενῆ. Εἰς δεδομένην στιγμὴν ὑποχρεοῦμαι νὰ τῆς εἴπω ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν διὰ τὴν ὁποίαν ὡμιλούσαμεν, θὰ ἠσθάνετο ἀσφαλῶς ἐντροπὴν διὰ τὴν οἰκογένειάν της καὶ θὰ κατέκρινε τὸν πατέρα της διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦμεν ἀκόμη. Μοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἐνεθυμεῖτο τίποτε παρόμοιον, ἀλλ' ὅτι ἐθεώρει τὰς ὑποψίας μου ὡς ἀδικαιολογήτους. Δὲν ἀργεῖ ὅμως νὰ παρεμβάλλῃ εἰς τὴν συζήτησιν παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς οἰκογενείας της : «Δὲν πρέπει νὰ τοὺς παρεξηγοῦμεν : εἶναι ὅλοι ἄνθρωποι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν βλέπει κανεὶς συχνά, ὅλοι ἔχουν ***φιλαργυρίαν*** (sie haben alle G e i z ... ***πνεῦμα*** ἤθελα νὰ πῶ (Geist)». Πράγματι αὐτὸ ἦτο τὸ παράπονον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπευθύνει εἰς τὴν μνήμην της (πρβλ. τὴν περίπτωσιν τοῦ Μέριγκερ : «Zu V o r s h w e i n gekommcn»). 'Η μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῆς περιπτώσεώς μου καὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ Μέριγκερ εἶναι ὅτι εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ὁ κάμνων τὴν παραδρομὴν θέλει νὰ ἀπωθήσῃ κάτι τοῦ ὁποίου ἔχει συνείδησιν, ἐνῷ ἡ ἀσθενής μου δὲν ἔχει συνείδησιν τοῦ ἀπωσθέντος καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀγνοεῖ τόσον τὴν ἀπώθησιν ὅσον καὶ τὸ ἀπωθηθέν.

η') 'Η ἀκόλουθος παραδρομὴ ἠμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐξηγηθῇ ὡς σκόπιμος ἀπώθησις. Εἰς τὰ ὄρη τῶν Δολομιτῶν συναντῶ δύο κυρίας μὲ ἐνδυμασίαν ὀρει-

βάτου. Μία ἀπὸ τὰς κυρίας ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ὀρειβασία ἔχει τὰς ἐνοχλήσεις της. «Δὲν εἶναι διόλου εὐχάριστον, λέγει, νὰ βαδίζετε ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν εἰς τὸν ἥλιον μὲ τὴν μπλοῦζαν καὶ τὸ ὑποκάμισον μουσκίδι στὸν ἱδρῶτα...» Λέγουσα τὰς τελευταίας αὐτὰς λέξεις, ἔχει ἕνα μικρὸν δισταγμόν. Ἔπειτα συνεχίζει: «Ὅταν ὅμως κατόπιν ἐπιστρέφετε εἰς τὸ ***πανταλόνι*** (Hose, ἀντὶ Hause, ***σπίτι),*** καὶ μπορεῖτε τέλος νὰ ἀλλάξετε...» Νομίζω ὅτι δὲν χρειάζεται μακρὰ ἀνάλυσις, διὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἐξήγησις τῆς παραδρομῆς. Κατ᾿ ἀρχὰς ἡ κυρία εἶχε προφανῶς τὴν πρόθεσιν νὰ κάμῃ πλήρη ἀπαρίθμησιν: μπλοῦζα, ὑποκάμισο, πανταλόνι (Hose). Διὰ λόγους εὐπρεπείας δὲν ἀναφέρει τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐσώρρουχον, ἀλλ᾿ εἰς τὴν ἑπομένην φράσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν πρώτην, ἡ λέξις Hose, ἡ ὁποία δὲν ἐλέχθη εἰς τὴν θέσιν της, ἐμφανίζεται ὡς παραμόρφωσις τῆς λέξεως Hause (σπίτι).

θ) «Ἂν θέλετε ν᾿ ἀγοράσετε ταπέτα, πηγαίνετε στὸν ***Κάουφμαν,*** ὁδὸς ***Ματθαίου.*** Νομίζω ὅτι μπορῶ νὰ σᾶς τὸν συστήσω», μοῦ λέγει μία κυρία. Ἐπαναλαμβάνω: «Ὥστε στὸν ***Ματθαῖο...*** παρντόν, στὸν ***Κάουφμαν»***. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἀπὸ ἀφηρημάδαν ἀντικατέστησα ἓν ὄνομα δι᾿ ἄλλου. Πράγματι οἱ λόγοι τῆς κυρίας ἀπέσπασαν τὴν προσοχήν μου ἐπισύραντες αὐτὴν εἰς πράγματα περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὰ ταπέτα. Εἰς τὴν ὁδὸν Ματθαίου εὑρίσκεται ἡ οἰκία ὅπου διέμενεν ἡ σύζυγός μου ὅτε ἦτο μνηστευμένη. Ἡ εἴσοδος τῆς οἰκίας ἦτο εἰς μίαν ἄλλην ὁδόν, παρατηρῶ δὲ ὅτι ἐλησμόνησα τὸ ὄνομά της καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ ἀναζητήσω διὰ νὰ τὸ ἐνθυμηθῶ. Τὸ ὄνομα ***Ματθαῖος,*** εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου, ἀποτελεῖ λοιπὸν δι᾿ ἐμὲ ὑποκαταστάτην τοῦ ζητουμένου ὀνόματος. Εἶναι καταλληλότερον πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα

Κάουφμαν, διότι εἶναι ἀποκλειστικῶς κύριον ὄνομα, ἐνῶ τὸ ***Κάουφμαν*** εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ προσηγορικὸν (Kaufmann=ἔμπορος). Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ὁποία μὲ ἐνδιαφέρει ἔχει ἐπίσης ὄνομα προσώπου : Ραντέτσκι.

ι) Ἡ ἑπομένη περίπτωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφερθῇ βραδύτερον, ὅτε θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῶν «λαθῶν», τὴν ἀναφέρω ὅμως ἐδῶ, διότι αἱ ὁμοιότητες τῶν φθόγγων, αἱ ὁποῖαι ὁδήγησαν εἰς ἀντικατάστασιν λέξεως εἶναι σαφέσταται. Μία ἀσθενὴς μοῦ ἐξιστορεῖ τὸ ὄνειρόν της : ἕνα παιδὶ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἔβαλε ἕνα φεῖδι νὰ τὸ δαγκάσῃ. Πραγματοποιεῖ τὸ σχέδιόν του. Ἡ πελάτις μου τὸ βλέπει νὰ συστρέφεται βασανιζόμενον ἀπὸ σπασμοὺς κτλ. Ἀναζητεῖ τώρα μεταξὺ τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας ἓν γεγονὸς εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ ἀναγάγῃ τὸ ὄνειρόν της. Καὶ ἐνθυμεῖται ὅτι τὴν προηγουμένην ἑσπέραν παρέστη εἰς μίαν ἐκλαϊκευτικὴν διάλεξιν ἐπὶ τῶν πρώτων βοηθειῶν τὰς ὁποίας πρέπει νὰ παρέχῃ τις εἰς τὴν περίπτωσιν δήγματος ὄφεως. Ὅταν, ἔλεγεν ὁ ὁμιλητής, ἕνας ἐνήλικος καὶ ἕνα παιδὶ ἔχουν δηχθῆ συγχρόνως, πρέπει νὰ φροντίσωμεν πρῶτα διὰ τὸ παιδί. Ἐνθυμεῖται ἐπίσης τὰς συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἔδωσεν ὁ ὁμιλητὴς ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας. Τὸ πᾶν, εἶπεν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ ὄφεως. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διακόπτω τὴν ἀσθενῆ μου :

—Δὲν εἶπεν ὅτι εἰς τὰ κλίματά μας δὲν ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη δηλητηριωδῶν ὄφεων καὶ ποῖα εἴδη εἶναι τὰ πλέον ἐπικίνδυνα ;

—Ναί, ὡμίλησε διὰ τὸν κροταλίαν (Klapperschlange).

Ἐγέλασα καὶ ἡ ἀσθενὴς ἀντελήφθη ὅτι ἔκαμε κάποιο λάθος. Ἀντὶ ὅμως νὰ διορθώσῃ τὴν λέξιν ἀνακαλεῖ ὅ,τι εἶπε προηγουμένως.

—Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ μέρη μας. Διὰ τὴν ἔχιδναν ὡμίλησε. Διερωτῶ-

μαι τί ἠδυνήθη νὰ μὲ κάμῃ νὰ ἀναφέρω τὸν κροταλίαν.

Νομίζω ὅτι τοῦτο ἐγένετο τῇ παρεμβάσει ἰδεῶν κρυμμένων ὑπὸ τὸ ὄνειρόν της. Ἡ αὐτοκτονία διὰ δήγματος ὄφεως δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ἀνάμνησις τῆς αὐτοκτονίας τῆς ὡραίας *Κλεοπάτρας*. Ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῶν φθόγγων τῶν δύο λέξεων Klapperschlange καὶ *Κλεοπάτρα*, ἡ ἐπανάληψις τῶν φθόγγων *Κλ...π...ρ* κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ ὁ τονισμὸς τοῦ φωνήεντος **α** καὶ εἰς τὰς δύο λέξεις εἶναι προφανῶς ὁμοιότητες. Αἱ ὁμοιότητες αὐταὶ μεταξὺ τῶν λέξεων Klapperschlange καὶ *Κλεοπάτρα* προκαλοῦν εἰς τὴν ἀσθενῆ μας παροδικὸν περιορισμὸν τῆς κρίσεως καὶ τὴν κάμνουν νὰ διηγῆται ὡς κάτι τὸ τελείως φυσικὸν καὶ κανονικόν, ὅτι ὁ ὁμιλητὴς ἀνέπτυσσεν εἰς τοὺς Βιεννέζους τοῦ ἀκροατηρίου του τὴν θεραπείαν τῶν δηγμάτων τοῦ κροταλίου. Γνωρίζει ἐν τούτοις ὅσον καὶ ἐγὼ ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὄφεος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν πανίδα τῶν χωρῶν μας. Δὲν θὰ τὴν ψέξωμεν διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιπολαιότητα μετέφερε τὸν κροταλίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ἐκ φύσεως τείνομεν νὰ συγχύσωμεν πᾶν τὸ μὴ εὐρωπαϊκόν, πᾶν τὸ ἐξωτικὸν καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἐδέησε νὰ σκεφθῶ ὀλίγον προτοῦ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀσθενῆ μου ὅτι ὁ κροταλίας ζεῖ εἰς τὸν Νέον Κόσμον.

Ἡ συνέχεια τῆς ἀναλύσεως ἐπεβεβαίωσε τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω. Τὴν προτεραίαν ἡ ἀσθενὴς εἶχε σταματήσει διὰ πρώτην φορὰν πρὸ τοῦ συμπλέγματος τοῦ Στράσσερ, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὸν Ἀντώνιον καὶ ἔχει στηθῆ πλησίον τῆς οἰκίας της. Τοῦτο ἦτο ἡ δευτέρα ἀφορμὴ τοῦ ὀνείρου (ἡ πρώτη ἦτο ἡ διάλεξις ἐπὶ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων). Εἰς μεταγενεστέραν φάσιν τοῦ ὀνείρου εἶδεν ὅτι ἐλίκνιζεν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἕνα παιδί, καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς σκηνῆς αὐτῆς τῆς φέρει κατὰ νοῦν τὴν Γκρέτχεν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι τῆς

ἔρχονται κατὰ νοῦν εἶναι καὶ διάφοροι ἀναμνήσεις σχετικαὶ πρὸς τὸ ἔργον «*Ἀρρία* καὶ ***Μεσσαλίνα***». Ἡ ἀναπόλησις εἰς τὰς ὀνειρικὰς ἰδέας τόσων ὀνομάτων προερχομένων ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα, μοῦ δίδει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ ἀσθενὴς ἔτρεφεν ἄλλοτε τὸν κρυφὸν πόθον νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ θέατρον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνείρου της : «Ἕνα παιδὶ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἔβαλε ἕνα φεῖδι νὰ τὸ δαγκάσῃ» δὲν σημαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα εἰμὴ ὅτι ὅταν ἦτο μικρὰ ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ κάποτε μεγάλη ἠθοποιός. Τέλος ἀπὸ τὴν λέξιν «Μεσσαλίνα» ἐκκινεῖ μία σειρὰ ἰδεῶν, ὁδηγοῦσα εἰς τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου. Μερικὰ πρόσφατα γεγονότα τὴν κάμνουν νὰ φοβῆται ὅτι ὁ μόνος της ἀδελφὸς συνάπτει γάμον μὲ μίαν γυναῖκα μὴ ***Ἀρίαν,*** δηλαδὴ μίαν mésalliance (γάμον μεταξὺ ἀνίσων).

ια) Ἀναφέρω ἤδη ἓν παράδειγμα εἰς τὸ ὁποῖον τὰ αἴτια τῆς παραδρομῆς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διασαφηνισθοῦν πλήρως. Τὸ ἀναφέρω ἐν τούτοις διότι εἶναι πρόδηλος ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας τῆς παραδρομῆς.

Ἕνας Γερμανὸς ταξειδεύων εἰς τὴν Ἰταλίαν, χρειάζεται ἕνα λουρὶ διὰ νὰ σφίξῃ τὸ κάπως ἐφθαρμένον μπαοῦλο του. Συμβουλεύεται τὸ λεξικὸν καὶ εὑρίσκει ὅτι τὸ λουρὶ λέγεται ἰταλιστὶ correggia «Θὰ συγκρατήσω εὐκόλως τὴν λέξιν, συλλογίζεται, διότι θὰ ἐνθυμηθῶ τὸν ζωγράφον (τὸν Κορρέτζιο)». Εἰσέρχεται εἰς ἓν κατάστημα καὶ ζητεῖ μίαν ribera.

Ἀσφαλῶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὴν γερμανικὴν λέξιν διὰ τῆς ἀντιστοίχου ἰταλικῆς ἂν καὶ αἱ προσπάθειαί του δὲν ἀπέβησαν τελείως μάταιαι. Ἐγνώριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ τὸ ὄνομα ἑνὸς Ἰταλοῦ ζωγράφου διὰ νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν ἐχρειάζετο. Ἀντὶ ὅμως νὰ συγκρατήσῃ τὸ ὄνομα ***Κορρέτζιο,*** τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ correggia, ἀνεπόλησε τὴν λέξιν ribera, ἡ

ὁποία ὁμοιάζει πρὸς τὴν γερμανικὴν λέξιν Riemen (λουρί). Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ ὑπὸ τύπον παραδείγματος ἁπλῆς λήθης κυρίου ὀνόματος.

Ὅτε συνεκέντρωσα παραδείγματα παραδρομῶν διὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου, ὑπέβαλλα εἰς ἀνάλυσιν πάσας τὰς περιπτώσεις τὰς ὁποίας ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω, ἀκόμη καὶ τὰς ὀλιγώτερον χαρακτηριστικάς. Ἔκτοτε ὅμως καὶ ἄλλοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν διασκεδαστικὴν ἐργασίαν τῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως παραδρομῶν. Τοῦτο δὲ μοῦ ἐπιτρέπει σήμερον νὰ ἔχω ὑλικὸν πολὺ ἀφθονώτερον.

ιβ) Ἕνας νέος λέγει εἰς τὴν ἀδελφήν του: «Ἐψυχράνθην τελείως μὲ τοὺς Δ. Δὲν τοὺς χαιρετῶ πλέον». Καὶ ἡ ἀδελφή του τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἦτο ἕνας ὡραῖος *ἔρως*». Ἤθελε νὰ εἴπῃ: μία ὡραία γνωριμία (Sippchaft) ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν ἐπρόφερε Lippschaft (ἀντὶ Liebshaft=ἔρως). Καὶ ὁμιλοῦσα περὶ ἔρωτος (χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ), ὑπεννόει τὸ φλὲρτ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ὁ ἀδελφός της μὲ τὴν νεαρὰν κόρην τῶν Δ, ὡς καὶ τὰ κακεντρεχῆ σχόλια τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἀπό τινος περὶ τῆς κόρης αὐτῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον κάποιον ἔρωτα.

ιγ) Ἕνας νέος ἀπευθύνεται πρὸς μίαν κυρίαν τὴν ὁποίαν συνήντησε καθ' ὁδὸν καὶ τῆς λέγει: «Wenn Sie gestatten, Fräulein, möchte ich Sie gern begleitdigen» Ἤθελε νὰ εἴπῃ: «Ἐπιτρέπετε δεσποινὶς νὰ σᾶς συνοδεύσω;». Ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν συνεχώνευσε τὴν λέξιν begleiten (συνοδεύω) μὲ τὴν λέξιν beleidigen προσβάλλω). Ἡ ἐπιθυμία του ἦτο ἀσφαλῶς νὰ τὴν συνοδεύσῃ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μήπως ἡ πρότασίς του τὴν προσέβαλλε. Τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ δύο αὗται ἀντίθετοι τάσεις ἐξεφράσθησαν μὲ μίαν μόνην λέξιν, διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀναφερθείσης παραδρομῆς, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ

πραγματικαὶ προθέσεις τοῦ νέου δὲν ἦσαν πολὺ καθαραὶ καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐφαίνοντο καὶ εἰς τὸν ἴδιον προσβλητικαὶ διὰ τὴν κυρίαν αὐτήν. Ἐνῷ ὅμως προσπαθεῖ νὰ τῆς ἀποκρύψῃ τὴν γνώμην του διὰ τὴν πρότασίν του, τὸ ἀσυνείδητόν του προδίδει τὰς πραγματικάς του προθέσεις, ὁπότε καὶ ἡ κυρία τοῦ ἀπαντᾷ «Γιὰ ποιά μὲ παίρνετε κύριε, γιὰ νὰ μὲ προσβάλετε ἔτσι ;» (Ἀνακοίνωσις Ο. Ράνκ).

ιδ) Παραλαμβάνω μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ ἓν ἄρθρον τοῦ Β. Στέκελ, δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Μπερλίνερ Τάγκεμπλατт» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1904, ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἀκούσιαι ὁμολογίαι.

«Τὸ κάτωθι παράδειγμα ἀποκαλύπτει μίαν δυσάρεστον γωνίαν τῶν ἀσυνειδήτων μου ἰδεῶν. Ὀφείλω νὰ εἴπω ἀμέσως ὅτι ὡς ἰατρὸς οὐδέποτε συλλογίζομαι τὰ χρηματικά μου συμφέροντα, ἀλλ' ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ συμφέροντα τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπισκέπτομαι μίαν ἀσθενῆ εἰς τὴν ὁποίαν παρέχω τὴν βοήθειάν μου κατὰ τὴν ἀνάρρωσίν της ἀπὸ μίαν βαρυτάτην νόσον, ἡ ὁποία μόλις πρὸ ὀλίγου παρῆλθεν. Εἶχον κοπιάσει πολὺ δι' αὐτήν. Χαίρω διότι τὴν εὑρίσκω νὰ πηγαίνῃ καλύτερα καὶ τῆς περιγράφω πόσον γοητευτικὴ θὰ εἶναι ἡ διαμονή της εἰς τὴν Ἀμπάτσια, ὅπου πρόκειται νὰ μεταβῇ, προσθέτων : «Ἐὰν ὅπως ἐλπίζω ***δὲν*** σηκωθῆτε γρήγορα ἀπὸ τὸ κρεββάτι». Λέγων αὐτὸ ἐξέφρασα προφανῶς τὴν ἀσυνείδητον ἐπιθυμίαν μου νὰ περιποιοῦμαι διὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸν τὴν ἀσθενῆ αὐτήν, ἐπιθυμίαν τελείως ξένην πρὸς τὴν συνείδησίν μου καὶ ἡ ὁποία, ἐὰν ἐγίνετο ἀντιληπτή, θὰ ἀπωθεῖτο μετ' ἀγανακτήσεως.

ιε) Ἄλλο παράδειγμα (Β. Στέκελ) : «Ἡ σύζυγός μου θέλει νὰ προσλάβῃ μίαν Γαλλίδα διὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας καὶ ἀφοῦ τὴν συνεφώνησε θέλει νὰ κρατήσῃ τὰ πιστοποιητικά της. Ἡ Γαλλὶς τὴν παρακαλεῖ νὰ τῆς τὰ ἐπιστρέψῃ, λέγουσα : «Ζητῶ ἀκόμη

ἐργασίαν διὰ τὰ *ἀπογεύματα*, συγγνώμην διὰ τὰ *πρωϊνά*». Ἀσφαλῶς εἶχε τὴν πρόθεσ;ν ν' ἀπευθυνθῇ ἀλλοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχῃ καλυτέρους ὅρους, ὅπως καὶ πράγματι ἔκαμε.

στ) Ὁ Στέκελ διηγεῖται ὅτι κάποτε ἐθεράπευε δύο ἀσθενεῖς ἐκ Τεργέστης τοὺς ὁποίους ἐχαιρέτα πάντοτε, καλῶν τὸν ἕνα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλου. «Καλημέρα, κ. Πελόνι», ἔλεγεν εἰς τὸν Ἄσκολι. «Καλημέρα κ. Ἄσκολι», ἔλεγεν ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Πελόνι. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπέδωσε τὴν σύγχυσιν αὐτὴν εἰς βαθύτερον αἴτιον, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὠφείλετο εἰς κάποιας ὁμοιότητας αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κυρίων. Εὐκόλως ὅμως ἐπείσθη ὅτι ἡ σύγχυσις αὐτὴ τῶν ὀνομάτων ἦτο ἐκδήλωσις κάποιας ὑπερηφανείας, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς ἕκαστον τῶν Ἰταλῶν ἀσθενῶν του ὅτι καὶ ἄλλος ἐταξείδευσεν ἀπὸ τὴν Τεργέστην εἰς τὴν Βιέννην διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτόν, τὸν Στέκελ.

ιζ) Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς θυελλώδους γενικῆς συνελεύσεως, ὁ Στέκελ προτείνει : «Ἂς εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὸ τέταρτον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως». Αὐτὸ τοὐλάχιστον ἤθελε νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν θυελλώδη ἀτμόσφαιραν τῆς συνελεύσεως, ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ τῆς λέξεως «εἰσέλθωμεν» schreiten) τὴν λέξιν«διαπληκτισθῶμεν» (streiten).

ιη) Ἕνας καθηγητὴς λέγει κατὰ τὸ ἐναρκτήριον μάθημά του: «Δὲν εἶμαι *διατεθειμένος* νὰ ἐκτιμήσω τὰς ἀρετὰς τοῦ διαπρεποῦς προκατόχου μου». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «δὲν εἶμαι *ἁρμόδιος*» (geeignet, ἀντὶ geneigt).

ιθ) Ὁ Στέκελ λέγει διὰ μίαν κυρίαν διὰ τὴν ὁποίαν νομίζει ὅτι πάσχει ἐξ ἐξοφθάλμου βρογχοκήλης. «Εἶσθε μίαν *βρογχοκήλην* ψηλότερη ἀπὸ τὴν ἀδελφήν σας». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «Ἕνα κεφάλι ψηλότερη». (Kopf καὶ ὄχι Kropf).

κ) Ὁ Στέκελ διηγεῖται ἀκόμη: κάποιος ὁμιλεῖ

διὰ τὴν φιλίαν μεταξὺ δύο προσώπων καὶ θέλει νὰ τονίσῃ ὅτι ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶναι Ἑβραῖος. Λέγει: «Ἔζων μαζὶ σὰν τὸν Κάστορα καὶ τὸν ***Πόλλακ***» (ἀντὶ Pollux—Πολυδεύκης, Τὸ «***Πόλλακ***» εἶναι κοινότατον ἑβραϊκὸν ἐπίθετον). Δὲν ἐπρόκειτο περὶ λογοπαιγνίου. Ὁ ὁμιλῶν δὲν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του, εἰμὴ ὅταν τοῦ τὴν ὑπέδειξεν ὁ συνομιλητής του.

κα) Ἐνίοτε ἡ παραδρομὴ ἀντικαθιστᾷ μακροτάτην πρότασιν. Μία νέα κυρία, πολὺ δραστηρία καὶ αὐταρχική, μοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἀσθενῆ σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος συνεβουλεύθη ἕνα ἰατρόν, διὰ νὰ τοῦ ὁρίσῃ μίαν δίαιταν. Καὶ προσθέτει: «Ὁ ἰατρὸς τοῦ εἶπε πὼς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀκολουθήσῃ δίαιταν καὶ πὼς δύναται νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ ὅ,τι ***θέλω***» (ἀντὶ ὅ,τι ***θέλει***).

Τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνω ἀπὸ τὸν Θ. Ράϊκ (Intern, Zeitschr f. Psychoanal., γ', 1915) ἀναφέρονται εἰς καταστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας αἱ παραδρομαὶ γίνονται εὐκόλως διότι κατὰ τὰς καταστάσεις αὐτὰς ἀπωθεῖ τις περισσότερα τῶν ὅσων ἐκφράζει.

κβ) Ἕνας κύριος συλλυπεῖται μίαν νεαρὰν χήραν διὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, καὶ θέλει νὰ προσθέσῃ. «Ἡ παρηγορία σας θὰ εἶναι ὅτι θὰ ἠμπορεῖτε νὰ ***ἀφοσιωθῆτε*** τελείως εἰς τὰ παιδιά σας». Κατὰ παραδρομὴν ὅμως ἀντικαθιστᾷ τὴν λέξιν «ἀφοσιωθῆτε» (widmen), διὰ τῆς ἀνυπάρκτου λέξεως widwen, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν λέξιν witwe (χήρα). Ἔτσι ἀπεκάλυψε μίαν ἀπωθηθεῖσαν ἰδέαν ἀναφερομένην πρὸς ἄλλης φύσεως παρηγορίαν: μία χήρα νέα καὶ ὡραία δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ γνωρίσῃ πάλιν τὰς ἐρωτικὰς ἀπολαύσεις.

κγ) Ὁ ἴδιος κύριος συνομιλεῖ μὲ τὴν ἰδίαν κυρίαν εἰς μίαν ἑσπερίδα, εἰς τὴν οἰκίαν κοινῶν φίλων, καὶ ἡ συνομιλία ἀφορᾷ τὰς ἑτοιμασίας αἱ ὁποῖαι γί-

νονται εἰς τὸ Βερολῖνον διὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα. Τὴν ἐρωτᾷ: «Εἴδατε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Οἴκου Βερτχάϊμ; Εἶναι πολὺ ὡραία *ντεκολτέ*». Πράγματι ἐθαύμασεν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν ἑσπερίδα τὰ ντεκολτὲ τῆς ὡραίας νέας, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκφράσῃ εἰς αὐτὴν τὸν θαυμασμόν του. Ἰδοὺ ὅμως ὅτι ἡ ἀπωθηθεῖσα ἰδέα κατορθώνει ἐν τούτοις νὰ ἐκδηλωθῇ, κάμνουσα αὐτὸν νὰ εἴπῃ ἐπ' εὐκαιρίᾳ μιᾶς ἐκθέσεως ἐμπορευμάτων ὅτι ἦτο *ντεκολτέ*, (dekolletiert) ἐνῶ ἁπλούστατα τὴν εὕρισκε πολὺ ὡραῖα στολισμένην (dekoriert). Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν παραδρομὴν αὐτὴν ἡ λέξις *ἔκθεσις* λαμβάνει διπλῆν ἔννοιαν.

Ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐκδηλοῦται καὶ εἰς μίαν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ὁ Χὰνς Ζὰξ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὅσον, τὸ δυνατὸν πληρέστερον.

κδ) Μία κυρία, ὁμιλοῦσα εἰς ἐμὲ δι' ἕνα κοινόν μας φίλον, μοῦ διηγεῖται, ὅτι, ὅτε τὸν εἶδε διὰ τελευταίαν φορὰν ἦτο κομψότατα ἐνδεδυμένος, ὡς πάντοτε, ἀλλ' ὅτι κυρίως τῆς ἔκαμαν ἐντύπωσιν τὰ θαυμάσια κίτρινα ὑποδήματά του (Halbschuhe).

—Ποῦ τὸν συνηντήσατε ; τὴν ἠρώτησα.

—Ἐκτυποῦσε τὴν πόρταν μου καὶ τὸν εἶδα μέσα ἀπὸ τὰ κατεβασμένα παραθυρόφυλλα. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἤνοιξα, οὔτε ἔδωσα σημεῖα ζωῆς, διότι δὲν ἤθελα νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ἐπέστρεψα εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν ἤκουγα συλλογιζόμενος ὅτι κάτι μοῦ ἀπέκρυπτε, ἴσως ὅτι δὲν ἦτο μόνη, οὔτε ἐνδεδυμένη εἰς τρόπον ὥστε νὰ δεχθῇ ἐπισκέψεις καὶ τὴν ἐρωτῶ μὲ ποίαν τινὰ εἰρωνείαν.

—Ὥστε μέσα ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα ἠδυνήθητε νὰ θαυμάσετε τίς παντοῦφλες τοῦ (Hauschuhe !) συγγνώμην, τὰ ὑποδήματά του (Halbschuhe).

Μὲ τὴν λέξιν Hausschue ἐκφράζεται ἡ ἀπωθηθεῖσα ἰδέα ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν ρὸμπ ντὲ σάμπρ (Hauskleid) τὴν ὁποίαν ὑπέθεται ὅτι θὰ ἔφερεν ἡ συνομιλήτριά μου καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἐν λόγῳ κύριος

ἔκρουε τὴν θύραν της. Καὶ εἶπα Hausschuhe, ἀντὶ Halbschuhe, διότι ἡ λέξις Halb (ἥμισυ) ἐπρόκειτο νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν φράσιν τὴν ὁποίαν ἐσκεπτόμην νὰ εἴπω, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἀπώθησα:—Δὲν μοῦ λέγετε παρὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀληθείας. Εἴσαστε μισοντυμένη. Ἐξ ἄλλου ἡ παραδρομὴ αὐτὴ διηυκολύνθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸ ὀλίγου εἴχομεν ὁμιλήσει διὰ τὴν συζυγικὴν ζωὴν τοῦ ἐν λόγῳ κυρίου, διὰ τὴν οἰκογενειακήν του εὐτυχίαν (Hausliches), ἐκεῖθεν δὲ μετεφέραμεν τὴν συνομιλίαν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὀφείλω τέλος νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐὰν διὰ τῆς παραδρομῆς μου παρέστησα τὸν κομψευόμενον αὐτὸν κύριον νὰ ἀναμένῃ μὲ τὶς παντοῦφλες του εἰς τὸν δρόμον, ἐκινήθην μέχρι τινὸς καὶ ἐκ ζηλοτυπίας διότι καὶ ἐγὼ φορῶ κίτρινα ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἂν καὶ καινουργῆ εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ «θαυμάσια».

* * *

Οἱ πόλεμοι, ὡς ὁ σημερινός, προκαλοῦν πλῆθος παραδρομῶν, ἀνεξηγήτων ἄλλωστε:

α) «Εἰς ποῖον ὅπλον ὑπηρετεῖ ὁ υἱός σας ; » ἐρωτοῦν μίαν κυρίαν. Αὐτὴ θέλει νὰ ἀπαντήσῃ: «εἰς τὸν 42ον λόχον σκαπανέων (Mörser). Κατὰ παραδρομὴν ὅμως λέγει Mörder (δολοφόνων) ἀντὶ Mörser.*

β) Ὁ ταγματάρχης Χένρικ Χάϊμαν γράφει ἀπὸ τὸ μέτωπον: «Μὲ ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς ἐνδιαφέροντος βιβλίου, διὰ νὰ ἀντικαταστήσω δι' ὀλίγας στιγμὰς τὸν τηλεφωνητήν. Ὅταν ἐγένοντο δοκιμαὶ τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος ἀπὸ τὸ πυροβολεῖον, ἀπήντησα: «Ἀκριβὴς ἔλεγχος. Ἀναπαυθῆτε». Κανονικῶς ὤφειλα νὰ ἀπαντήσω: «Ἀκριβὴς ἔλεγχος. Κλείσατε».Τὸ λάθος ἐξηγεῖται λόγῳ τῆς δυσφο-

---

*Intern Zeifschr. l. Psychoanal., Δ', 1916]17.

ρίας τὴν ὁποίαν μοῦ προεκάλεσεν ἡ διακοπὴ τῆς ἀναγνώσεώς μου.

γ) Ἕνας ἐπιλοχίας συνιστᾷ εἰς τοὺς ἄνδρας του νὰ δίδουν τὰς ἀκριβεῖς των διευθύνσεις, διὰ νὰ μὴ χάνωνται τὰ ταχυδρομικὰ δέματα. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἴπῃ «δέματα» (Gepäckstücke) λέγει Gespeckstüchke, ἀπὸ τὸ Specklard (λαρδί).

δ) Ἰδοὺ ἕνα παράδειγμα ὡραιότατον καὶ χαρακτηριστικώτατον, λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρως θλιβερῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας συνέβη καὶ αἱ ὁποῖαι τὸ ἐξηγοῦν. Τὸ χρεωστῶ εἰς τὴν εὐγενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ δόκτορος Λ. Τσέσερ, ὅστις ἔκαμε τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ὑπέβαλεν εἰς ἐπισταμένην ἀνάλυσιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν οὐδετέραν Ἑλβετίαν, κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἀντιγράφω ἐπὶ λέξει σχεδὸν τὴν παρατήρησιν αὐτήν, ἀφαιρέσας ἐλάχιστα, ἀσήμαντα μόνον σημεῖα:

«Λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σᾶς ἀνακοινώσω μίαν παραδρομὴν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ καθηγητὴς κ. Ν. κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐκ τῶν διαλέξεων ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τῶν συναισθημάτων, τὰς ὁποίας ἔδωσεν εἰς τὸ Ο. κατὰ τὸ τελευταῖον θερινὸν ἑξάμηνον. Ὀφείλω ἐν πρώτοις νὰ σᾶς εἴπω ὅτι αἱ διαλέξεις αὐταὶ ἐδόθησαν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ κρατουμένους εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν Γάλλους αἰχμαλώτους καὶ φοιτητὰς καταγωμένους κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς γαλλικῆς Ἑλβετίας καὶ διακειμένους συμπαθέστατα πρὸς τὴν Ἀντάντ. Ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν, οὕτω καὶ εἰς τὸ Ο. ἡ λέξις Boche χρησιμοποιεῖται γενικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ὡς περιφρονητικὸς χαρακτηρισμὸς εἰς βάρος τῶν Γερμανῶν. Εἰς τὰς ἐπισήμους ὅμως ἐκδηλώσεις, τὰς διαλέξεις κτλ. οἱ ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ καθηγηταὶ καὶ ὑπεύθυνοι φροντίζουν, διὰ λόγους οὐδετερότητος, νὰ ἀποφεύγουν τὴν μοιραίαν λέξιν.

»Ὁ καθηγητὴς Ν. ὡμίλει διὰ τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῶν συναισθημάτων καὶ ἐσκόπευε νὰ ἀναφέρῃ ἓν παράδειγμα διὰ νὰ δείξῃ πῶς ἓν συναίσθημα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ καταστήσῃ εὐχάριστον μίαν σωματικὴν ἐργασίαν στερουμένην ἐνδιαφέροντος, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ αὐξήσῃ τὴν ἔντασίν της. Διηγήθη, λοιπόν, γαλλιστὶ βεβαίως, τὴν ἱστορίαν ἑνὸς Γερμανοῦ διδασκάλου (ἱστορίαν τὴν ὁποίαν αἱ τοπικαὶ ἐφημερίδες εἶχον ἀντιγράψει ἐκ μιᾶς γερμανικῆς ἐφημερίδος), ὅστις ἔβαζε τοὺς μαθητάς του νὰ ἐργάζωνται εἰς τὸν κῆπον, καὶ διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐργατικότητά των, τοὺς συνεβούλευε νὰ φαντάζωνται ὅτι κάθε βῶλος χώματος, τὸν ὁποῖον ἐτεμάχιζον, ἦτο κρανίον Γάλλου. Διηγούμενος τὴν ἱστορίαν αὐτήν, ὁ Ν. ἀπέφευγεν, ὡς ἦτο φυσικόν, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν λέξιν Beche, ὅτε ὡμίλει διὰ τοὺς Γερμανούς. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς ἱστορίας του, ἀναφέρων τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου, εἶπε τὸν βῶλον moche ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ motte.

»Δὲν εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ ἐπιστήμων οὗτος, θέλων νὰ μὴ ὑποπέσῃ εἰς ἀπρέπειαν, ἐπρόσεχεν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διηγήσεώς του νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ ἴσως ἀπὸ τὸν πειρασμὸν νὰ ἐκστομίσῃ ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἕδρας τὴν ὑβριστικὴν λέξιν, ἡ ὁποία μάλιστα ἀπηγορεύθη δι' ὁμοσπονδιακοῦ διατάγματος; Καὶ καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν διέφυγε διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν σκόπελον, λέγων «Γερμανὸς καθηγητής», καθ' ἣν στιγμὴν ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας του— κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἡ μετὰ κόπου ἀπωθηθεῖσα λέξις κρατεῖται, λόγῳ μιᾶς ὁμοιότητος φθόγγων ἀπὸ τὴν λέξιν motte, καὶ τὸ κακὸν συνετελέσθη! Ὁ φόβος μήπως ὑποπέσῃ εἰς πολιτικὴν γκάφαν, ἡ ἀνικανοποίητος ἴσως εὐχαρίστησις τῆς προφορᾶς τῆς εὐχρήστου λέξεως, τὴν ὁποίαν ἀναμένει τὸ κοινόν, καθὼς καὶ ἡ δυσφορία τοῦ ἐκ πεποιθήσεως

δημοκράτου, διὰ πάντα περιορισμὸν τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῶν γνωμῶν του, διετάραξαν τὴν κυρίαν του πρόθεσιν, τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐκθέσῃ τὸ παράδειγμα, χωρὶς νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας. Ὁ καθηγητὴς ἔχει συνείδησιν τῆς διαταραχῆς αὐτῆς καὶ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὴν ἐσυλλογίσθη ἀμέσως πρὸ τῆς παραδρομῆς.

»Ὁ καθηγητὴς Ν. δὲν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του. Πάντως δὲν τὴν διώρθωσε, ἐνῷ συνήθως ἡ ἐπανόρθωσις τῆς παραδρομῆς γίνεται αὐτομάτως. Ἀλλ' οἱ ἀκροαταί, Γάλλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπεδέχθησαν τὴν παραδρομὴν αὐτὴν μὲ προφανῆ ἱκανοποίησιν, ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς σκόπιμον λογοπαίγνιον. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, παρηκολούθησα μὲ βαθυτάτην συγκίνησιν τὸ φαινομενικῶς ἀσήμαντον αὐτὸ γεγονός. Διότι, ἂν καὶ δι' εὐνοήτους λόγους ἀπέφυγα πᾶσαν ψυχαναλυτικὴν ἔρευναν, ἡ παραδρομὴ αὐτὴ μοῦ ἔδωσε μίαν ὡραίαν ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς θεωρίας σας ἐπὶ τῆς αἰτιολογίας τῶν παραδρομῶν καὶ τῶν βαθυτάτων ἀναλογιῶν αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ παραδρομῆς καὶ εὐφυολογίας».

ε) Εἰς τὰς θλιβερὰς καὶ ὀδυνηρὰς ἐντυπώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου, ὀφείλει τὴν γένεσίν της καὶ ἡ ἀκόλουθος παραδρομή, τὴν ὁποίαν μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ ἐπανακάμψας ἐκ τοῦ μετώπου Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς Τ.

«Ὅτε ἐκρατούμην ὡς αἰχμάλωτος πολέμου ἐν Ἰταλίᾳ, διακόσιοι περίπου ἀξιωματικοὶ ἐμένομεν ἐπὶ μῆνας εἰς μίαν πολὺ μικρὰν ἔπαυλιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς μας εἰς τὴν ἔπαυλιν αὐτήν, κάποιος συνάδελφός μας ἀπέθανεν ἐκ γρίππης. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ προεκάλεσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, εἰς ἡμᾶς βαθυτάτην ἐντύπωσιν, διότι αἱ συνθῆκαι τῆς διαβιώσεώς μας, ἡ ἔλλειψις πάσης ἰατρικῆς βοηθείας, ἡ ἀθλία οἰκονομική μας κατάστασις καὶ ἡ ἔλλειψις ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ μας καθίστων ὑπερβεβαίαν τὴν

μετάδοσιν τῆς νόσου. Ἀφοῦ ἀπεθέσαμεν τὸν νεκρὸν εἰς τὸ φέρετρον, τὸν μετεφέραμεν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ὑπογείου τῆς οἰκίας. Τὴν ἑσπέραν, ἐνῷ ἐγύριζα μετά τινος συναδέλφου μου γύρω ἀπὸ τὴν ἔπαυλιν, ἐσκέφθημεν νὰ ἐπανίδωμεν τὸν νεκρόν. Προεπορευόμην, καὶ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ ὑπόγειον εὑρέθην πρὸ θεάματος τὸ ὁποῖον μὲ κατετάραξε. Δὲν ἐφανταζόμην ὅτι τὸ φέρετρον εὑρίσκετο πλησιέστατα εἰς τὴν εἴσοδον τῆς θύρας καὶ δὲν ἀνέμενα ὅτι θὰ ἔβλεπα ἀμέσως ἐνώπιόν μου τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ. Τὸ φῶς μάλιστα τῶν κηρίων μας τὸ ἔκαμνε νὰ φαίνεται ὅτι κινεῖται. Μὲ πρόσφατον τὴν ἐντύπωσιν τῆς εἰκόνος αὐτῆς ἐσυνεχίσαμεν τὸν γύρον μας. Εἰς ἓν σημεῖον ὁπόθεν ἐφαίνετο ὁ κῆπος φωτισμένος ἀπὸ τὸ σεληνόφως καὶ μακρύτερα ἕνα λειβάδι φωτισμένον ὡς ἐὰν ἦτο ἡμέρα, καὶ πέραν ἀκόμη, ἐλαφρὰ λεπτὰ νέφη, τὸ περιβάλλον αὐτὸ μοῦ ἐγέννησεν ἓν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον μὲ ἔκαμνε νὰ βλέπω χορὸν φασμάτων εἰς τὸ ἄκρον τοῦ γειτνιάζοντος πρὸς τὸ λειβάδι ἄλσους κυπαρίσσων.

»Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης συνωδεύσαμεν τὸν δυστυχῆ συνάδελφόν μας εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν. Ἡ διαδρομὴ μεταξὺ τῆς φυλακῆς μας καὶ τοῦ νεκροταφείου τοῦ γειτονικοῦ χωρίου ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ὀδυνηρὸν καὶ ταπεινωτικὸν βασανιστήριον. Φωνασκοῦντες νέοι, ἕνας κόσμος πρόθυμος νὰ εἰρωνευθῇ καὶ νὰ μυκτηρίσῃ, χυδαῖοι θορυβοποιοί, ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐκδηλώσουν ἀπέναντί μας τὴν περιέργειαν καὶ τὸ μῖσός των. Ἡ συνείδησις τῆς ἀνικανότητος εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμην πρὸ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠνεχόμην ὑπὸ ἄλλας συνθήκας, ἡ φρίκη τὴν ὁποίαν ᾐσθανόμην διὰ τὸν κυνισμὸν τῆς χυδαιότητος αὐτῆς, μὲ κατέθλιψαν καὶ μὲ ἔφεραν εἰς μίαν κατάστασιν χαυνώσεως, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας. Τὴν αὐτὴν ὡς καὶ τὴν προτεραίαν ὥραν, μὲ τὸν αὐτὸν συνοδόν,

ἐπεριπάτησα πάλιν εἰς τὸν χαλικόστρωτον δρομῖσκον, ὁ ὁποῖος περιέβαλλε τὴν ἔπαυλίν μας. Διερχόμενος πρὸ τῶν κιγκλιδωτῶν παραθύρων τοῦ ὑπογείου ὅπου εἴχομεν ἀποθέσει τὴν προτεραίαν τὸν νεκρὸν συνάδελφόν μας, ἀνεπόλησα τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν μοῦ εἶχε προξενήσει ἡ θέα τοῦ προσώπου του, φωτισμένου ἀπὸ τὸ φῶς τῶν κηρίων. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον ὁπόθεν διέκρινα ἐκ νέου τὸν κῆπον φωτισμένον ἀπὸ τὸ σεληνόφως, εἶπον εἰς τὸν συνοδόν μου : «Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καθήσωμεν εἰς τὸ χορτάρι (Gras) καὶ νὰ τραγουδήσωμεν (singen) μίαν σερενάταν». Προφέρων ὅμως αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἔκαμα δύο παραδρομάς. Εἶπα Grab (τάφος) ἀντὶ Gras (χορτάρι) καὶ sinken (κατέρχομαι) ἀντὶς singen (τραγουδῶ). Ἡ φράσις μου εἶχε λοιπὸν λάβει τὸ ἑξῆς νόημα : «Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καθήσωμεν εἰς τὸν τάφον καὶ νὰ κατέλθωμεν μίαν σερενάταν». Μόνον μετὰ τὴν δευτέραν παραδρομὴν ἀντελήφθην τί συνέβαινεν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην, τὴν διώρθωσα, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῶ τὴν ἔννοιαν τοῦ λάθους μου. Ἐσκέφθην ἐπ' ὀλίγον, καὶ συνδυάζων τὰς δύο παραδρομάς, συνθέτω τὴν φράσιν : «κατέρχομαι εἰς τὸν τάφον» (ins Grab sinken). Καὶ ἰδοὺ ὅτι αἱ εἰκόνες ἀρχίζουν νὰ παρελαύνουν ἐμπρός μου μὲ ἰλιγγιώδη ταχύτητα : βλέπω τὰ φάσματα νὰ χορεύουν καὶ νὰ κινοῦνται εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ τὸ σεληνόφως, τὸν συνάδελφόν μου εἰς τὸ φέρετρον, ὅλας τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις τῆς ἡμέρας, τὰς σκηνὰς αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν κηδείαν, τὴν ἀηδίαν τὴν ὁποίαν ἠσθάνθην βλέπων νὰ εἰρωνεύωνται τὴν θλῖψίν μας. Ἐνεθυμήθην μερικὰς συνομιλίας σχετικὰς μὲ τὴν δυνατότητα τῆς γενικεύσεως τῆς ἐπιδημίας, τοὺς φόβους μερικῶν ἀξιωματικῶν. Βραδύτερον ἐνεθυμήθην ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τοῦ πατρός μου, καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτὴ μὲ ἐξέπληξεν ἀρ-

κετά, δεδομένου ὅτι δὲν ἐνθυμοῦμαι εὐκόλως τὰς ἡμερομηνίας.

»Αἱ σκέψεις αὐταὶ μὲ διεφώτισαν. Αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας ἦσαν αἱ αὐταί: ἡ αὐτὴ ὥρα, ὁ αὐτὸς φωτισμός, ὁ αὐτὸς τόπος, ὁ αὐτὸς συνοδός. Ἐνεθυμήθην τὴν στενοχωρίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθην ὅταν ἔγινε λόγος περὶ πιθανῆς ἐπεκτάσεως τῆς γρίππης, καὶ συγχρόνως ἐνεθυμήθην τὴν ἐσωτερικὴν προσταγήν, ἡ ὁποία μοῦ ἀπηγόρευε νὰ ὑποκύψω, καὶ τὸν φόβον. Ὁ παραλληλισμὸς τῶν λέξεων «θὰ *ἠδυνάμεθα* νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν τάφον» μοῦ ἀπεκάλυψε τότε τὴν σημασίαν του καὶ συγχρόνως ἐβεβαιώθην ὅτι μόνον μετὰ τὴν διόρθωσιν τῆς πρώτης παραδρομῆς (ἀπὸ Grab=τάφος εἰς Gras=χορτάρι) εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς οὐδεμίαν ἔδωσα προσοχήν, διέπραξα τὴν δευτέραν (λέγων sinken κατέρχομαι—ἀντὶ singen=τραγουδῶ).

»Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔβλεπα λυπηρὰ ὄνειρα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένως εἶδον ἀσθενοῦσαν σοβαρῶς στενωτάτην μου συγγενῆ, μίαν μάλιστα φορὰν τὴν εἶδον νεκράν. Ὀλίγον προτοῦ συλληφθῶ αἰχμάλωτος εἶχον μάθει ὅτι ἡ γρίππη ἐθέριζε τὴν χώραν ὅπου διέμενεν ἡ ἐν λόγῳ συγγενής μου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξ ἄλλου ἀνεκοίνωσα τοὺς ζωηρούς μου φόβους. Πολλοὺς μῆνας μετὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀναφέρω, ἐπληροφορήθην ὅτι εἶχεν ὑποκύψει εἰς τὴν ἐπιδημίαν δεκαπέντε ἡμέρας πρὸ τῶν γεγονότων αὐτῶν.

ς) Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα παραδρομῆς δεικνύει κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον ἓν ἀπὸ τὰ ὀδυνηρὰ ζητήματα συνειδήσεως, τὰ ὁποῖα τόσον συχνὰ παρατηροῦνται εἰς τὴν σταδιοδρομίαν ἑνὸς ἰατροῦ. Ἕνας ἄνθρωπος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πάσχων ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἀκόμη γίνει ἀσφαλὴς διάγνωσις, ἔρχεται εἰς τὴν Βιέννην διὰ νὰ ἴδῃ ἂν δύναται νὰ θεραπευθῇ, καὶ παρακαλεῖ ἕνα

παιδικόν του φίλον, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἔγινε διάσημος ἰατρός, νὰ ἀναλάβῃ τὴν περίπτωσίν του πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ φίλος του δέχεται ἐν τέλει, ἐξ οἴκτου. Συμβουλεύει τὸν ἀσθενῆ νὰ εἰσέλθῃ εἰς μίαν κλινικὴν καὶ τοῦ συνιστᾷ τὸ νοσοκομεῖον «Ἥρα».

—Ἀλλὰ τὸ νοσοκομεῖον αὐτό, παρατηρεῖ ὁ ἀσθενής, ἔχει τελείως εἰδικὸν προορισμὸν (εἶναι μαιευτήριον).

—Ὤ, ὄχι, διαμαρτύρεται ὁ ἰατρός : ἠμπορεῖ ἐκεῖ νὰ φονευθῇ (umbringen), νὰ εἰσαχθῇ (unterbrigen) ἤθελα νὰ πῶ, οἱοσδήποτε ἀσθενής.

Προσπαθεῖ τότε νὰ μειώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ παραδρομή μου.

—Δὲν πιστεύω νὰ φαντάζεσαι ὅτι ἔχω ἀπέναντί σου ἐχθρικὰς διαθέσεις.

Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας λέγει εἰς τὴν νοσοκόμον, ἡ ὁποία τὸν συνοδεύει μέχρι τῆς θύρας.

—Δὲν τοῦ εὑρίσκω τίποτε καὶ δὲν φαντάζομαι νὰ πάσχῃ ἀπὸ ὅ,τι ὑποπτεύεται. Ἐὰν ὅμως συνέβαινε αὐτό, τότε νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ δώσετε μίαν ἰσχυρὰν δόσιν μορφίνης διὰ νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά του.

Προηγουμένως ὁ ἀσθενὴς εἶχεν ἀπαιτήσει ἀπὸ τὸν ἰατρὸν νὰ θέσῃ ὁριστικὸν τέλος εἰς τὰ βάσανά του, μὲ ἓν φάρμακον, ἐὰν ἐβεβαιοῦτο ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐλπίδες θεραπείας. Ὥστε ὁ ἰατρὸς εἶχε πράγματι ἀναλάβει (ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις) νὰ φονεύσῃ τὸν φίλον του.

ζ) Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναφέρω ἓν παράδειγμα παραδρομῆς, ἰδιαιτέρως διδακτικόν, ἂν καὶ χρονολογούμενον ἀπὸ εἰκοσαετίας, ὡς λέγει ὁ διηγηθεὶς αὐτὸ εἰς ἐμέ. Μίαν ἡμέραν εἰς μίαν συντροφιάν, μία κυρία δηλοῖ, εἰς ὕφος τὸ ὁποῖον ἐμαρτύρει κάποιαν κατάστασιν διεγέρσεως καὶ τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων κρυφίων τάσεων :

—Ναί, μία γυναίκα, γιὰ ν' ἀρέσῃ στοὺς ἄνδρες πρέπει νὰ εἶναι ὡραία· γιὰ τὸν ἄνδρα τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστερο: τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ *πέντε* ἄκρα στερεά.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμὸν μιᾶς παραδρομῆς ἐκ *συμπυκνώσεως* ἢ *μολύνσεως* (ἴδε σελ. 75). Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ φρᾶσις αὕτη προκύπτει ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο προτάσεων:

Τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τέσσερα *ἄκρα στερεά*,
τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ *πέντε* αἰσθήσεις γερές.

Ἢ πάλιν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις *στερεὰ* εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις, ὁπότε αὗται θὰ ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι:

Τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τα ἄκρα του *στερεὰ*
καὶ νὰ κρατῇ *στερεὰ* καὶ τὰ *πέντε*.

Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ δύο αὗται προτάσεις συνέτειναν ὥστε νὰ παρεισφρύσῃ εἰς τοὺς λόγους τῆς κυρίας αὐτῆς, πρῶτον εἷς ἀριθμὸς καὶ δεύτερον ὁ μυστηριώδης ἀριθμὸς *πέντε*, ἀντὶ τοῦ φαινομενικῶς ἁπλουστέρου καὶ φυσικωτέρου «τέσσαρα». Ἡ συγχώνευσις αὕτη δὲν θὰ ἐγένετο ἐὰν ὁ ἀριθμὸς *πέντε* δὲν εἶχεν εἰς τὴν κατὰ παραδρομὴν λεχθεῖσαν φρᾶσιν, τὴν ἰδιαιτέραν του σημασίαν, τὴν σημασίαν μιᾶς κυνικῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν μία γυναίκα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, παρὰ μόνον συγκεκαλυμμένως. Σημειοῦμεν τέλος ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φρᾶσις ἀποτελεῖ, καθ' ὃν τρόπον ἐλέχθη, τόσον ἓν ἐπιτυχέστατον εὐφυολόγημα, ὅσον καὶ μίαν διασκεδαστικὴν παραδρομήν. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἂν ὑπῆρχεν ἐνσυνείδητος ἢ ἀσυνείδητος πρόθεσις ἐκ μέρους τῆς κυρίας. Ἀλλὰ τὸ ὕφος τῆς κυρίας ἀπέκλειε πᾶσαν ἐνσυνείδητον πρόθεσιν· δὲν ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ εὐφυολογήματος.

Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῆς παραδρομῆς καὶ τοῦ εὐφυολογήματος δύναται νὰ εἶναι μεγίστη, ὅπως εἰς

τὴν περίπτωσιν τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ο. Ράνκ, ὅπου τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν εἰς τὴν παραδρομὴν ἐγέλασε καὶ αὐτὸ διὰ τὸ λάθος του, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πραγματικοῦ λογοπαιγνίου (Internat. Zeitschr. f. Psychoanalyse, Α', 1913) :

«Νεόνυμφος κύριος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος θέλουσα νὰ διατηρήσῃ τὴν δροσερότητά της καὶ τὴν νεανικήν της ἐμφάνισιν, φροντίζει νὰ ἀραιώσῃ τὰς γενετησίους των σχέσεις, μοῦ διηγεῖται τὴν ἀκόλουθον ἱστορίαν, ἡ ὁποία διεσκέδασε πολὺ καὶ αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του : τὴν ἑπομένην μιᾶς νυκτὸς κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποστῇ τῆς ἀποχῆς τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπέβαλλεν ἡ σύζυγός του, ξυρίζεται εἰς τὸν κοινόν των κοιτῶνα καί, ὅπως ἔκαμνε καὶ ἄλλας φοράς, ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ πουδρarισθῇ τὴν φούνταν ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὴν τουαλέτταν τῆς ἐξηπλωμένης ἀκόμη συζύγου του. Αὐτή, ἐνδιαφερομένη πολὺ διὰ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της, τοῦ εἶχεν ἐπανειλημμένως ἀπαγορεύσει νὰ χρησιμοποιῇ τὴν φούνταν της, καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τοῦ εἶπε δυσηρεστημένη : «Πάλι *μὲ* πουδράρεις (du puderst mich) μὲ τὴν φούνταν *σου*» ! Βλέπουσα τὸν σύζυγόν της νὰ ἐκσπᾷ εἰς γέλωτας, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομὴν (ἤθελε νὰ εἴπῃ : πάλι πουδράρεσαι (du puderst dich) μὲ τὴν φούνταν *μου*,) καὶ γελᾷ καὶ αὐτὴ (εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Βιέννης pudern (πουδράρω) σημαίνει συνουσιάζομαι). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *φούνταν*, ἡ συμβολική της φαλλικὴ σημασία εἶναι προφανής»).

Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ παραδρομῆς καὶ λογοπαιγνίου ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ παραδρομὴ δὲν εἶναι παρὰ συντόμευσις τοῦ λόγου.

η) Μία νέα, τερματίσασα τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, ἐγγράφεται εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν, μιμουμένη εἰς τοῦτο πολλὰς ἄλλας νέας. Μετά τινας ἑξαμηνίας

ἐγκαταλείπει τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀρχίζει νὰ μελετᾷ τὴν χημείαν. Βραδύτερον ὁμιλεῖ ὡς ἑξῆς διὰ τὴν μεταβολὴν αὐτήν : «ἡ ἀνατομία, κατ' ἀρχάς, δὲν μὲ ἐτρόμαξε. Ἀλλὰ κάποτε ποὺ ἔπρεπε νὰ βγάλω τὰ νύχια ἀπὸ τὰ δάκτυλα ἑνὸς πτώματος ἀηδίασα κυριολεκτικῶς τὴν *χημείαν*».

θ) Προσθέτω καὶ μίαν ἄλλην περίπτωσιν παραδρομῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἐξήγησις δὲν παρουσιάζει δυσχερείας. «Καθηγητής τις τῆς ἀνατομίας ζητεῖ νὰ κάμῃ μίαν ὅσον τὸ δυνατὸν σαφεστέραν περιγραφὴν τῆς ρινικῆς κοιλότητος ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα κεφάλαια τῆς ἀνατομίας τοῦ κρανίου. Ἠρώτησε τοὺς ἀκροατάς του ἐὰν τὸν ἀντελήφθησαν καλῶς, καὶ ὅλοι τοῦ ἀπήντησαν ὁμοφώνως *ναί*. Τότε ὁ καθηγητής, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ ἡ ὑπεροψία, τοὺς λέγει : «δυσκολεύομαι νὰ τὸ πιστεύσω, διότι ἔστω καὶ εἰς μίαν μεγαλούπολιν ὅπως ἡ Βιέννη, οἱ ἔχοντες σαφῆ ἰδέαν τῆς κατασκευῆς τῆς ρινικῆς κοιλότητος, μετρῶνται εἰς ***ἕνα δάκτυλο...*** συγγνώμην, ἤθελα νὰ εἴπω εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός».

ι) Ὁ αὐτὸς ἀνατόμος εἶπεν ἄλλοτε : Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός, παρὰ τοὺς πολυαρίθμους πειρασμοὺς (Versuchungen)... συγγνώμην, παρὰ τὰς πολυαρίθμους προσπαθείας (Versuche).

ια) Εἰς τὸν Ἀλφ. Ρόμπιτσεκ ὀφείλω τὰ δύο ἑπόμενα παραδείγματα παραδρομῶν, ἅτινα ἀνεῦρεν εἰς παλαιὸν Γάλλον συγγραφέα. (Μπραντὸμ[1572-1614] : Βίοι ἑταιρῶν. Λόγος δεύτερος).

«Ἐγνώρισα μίαν ὡραιοτάτην καὶ πολὺ καθὼς πρέπει κυρίαν ἡ ὁποία, συνομιλοῦσα μὲ ἕναν αὐλικὸν εὐπατρίδην διὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα, τοῦ εἶπε : «J'ai ouy dire que le roi a faict rompre tous les c.... de ce pays-là». (Ἤκουσα ὅτι ὁ βασιλεὺς

διέταξε νὰ θραύσουν ὅλα τὰ γυναικεῖα αἰδοῖα ἐκείνης τῆς χώρας.» Ἤθελε νὰ εἴπῃ *γεφύρας* (ponts). Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε κοιμηθῆ μὲ τὸν σύζυγόν της ἢ ἐσυλλογίζετο τὸν ἐραστήν της καὶ εἶχεν ἀκόμη εἰς τὸ στόμα της αὐτὴν τὴν λέξιν καὶ ὁ εὐπατρίδης ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ νὰ τῆς κάμῃ ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις».

«Μία ἄλλη κυρία τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα συνωμίλει μὲ μίαν κυρίαν ἀκόμη ἀνωτέρας τάξεως καὶ ἐνῷ τὴν ἐκομπλιμένταρε διὰ τὴν ὡραιότητά της, τῆς εἶπε: «Ὄχι κυρία, δὲν τὸ λέγω διὰ νὰ σᾶς *μοιχεύσω* (adultérer)». Ἤθελε νὰ εἴπῃ *κολακεύσω* (adulater), ὅπως τὸ διώρθωσε μετ' ὀλίγον. Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἤθελε νὰ μοιχευθῇ».

Ὅταν ἐφαρμόζω τὴν ψυχοθεραπευτικὴν μέθοδον διὰ νὰ ἀποχωρίσω καὶ καταργήσω τὰ συμπτώματα μιᾶς νευρώσεως, συχνότατα ἄγομαι εἰς τὴν ἰδέαν νὰ ἀναζητήσω εἰς τοὺς φαινομενικῶς τυχαίους λόγους καὶ τὰς φαινομενικῶς τυχαίας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐκφράζει ὁ ἀσθενής, ἓν περιεχόμενον τὸ ὁποῖον ἂν καὶ προσπαθῇ νὰ ἀποκρυβῇ, προδίδεται ἐν τούτοις, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀσθενοῦς, ὑπὸ διαφορωτάτας μορφάς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ παραδρομὴ παρέχει συχνάκις πολυτιμοτάτην βοήθειαν, ὡς ἠδυνήθην νὰ πεισθῶ διὰ παραδειγμάτων διδακτικωτάτων καὶ ἐν πολλοῖς, πολὺ περιέργων. Ἕνας ἀσθενὴς ὁμιλεῖ π. χ. διὰ τὴν θεῖαν του, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου του καὶ χωρὶς νὰ ἀντιληφθῇ τὴν παραδρομήν του ἀποκαλεῖ «ἡ μητέρα μου», ἢ μία γυναίκα ὁμιλεῖ διὰ τὸν σύζυγόν της, λέγουσα «ὁ ἀδελφός μου». Εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν ἡ θεία καὶ ἡ μήτηρ, ὁ σύζυγος καὶ ὁ ἀδελφός, ταυτίζονται, συνδέονται διά τινος δεσμοῦ, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀναπόλησις τοῦ ἑνὸς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸν ἄλλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ ἀσθενὴς τὸν θεωρεῖ ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸν ἄλλον τύπον.

Ἢ πάλιν: ἕνας νέος 20 ἐτῶν ἔρχεται καὶ μοῦ λέγει: «Εἶμαι ὁ **πατὴρ** τοῦ Ν. Ν. τὸν ὁποῖον ἐθεραπεύσατε. Συγγνώμην, θέλω νὰ εἴπω ὅτι εἶμαι ὁ ἀδελφός του· εἶναι κατὰ τέσσαρα ἔτη μεγαλύτερός μου». Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι διὰ τῆς παραδρομῆς αὐτῆς θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, εἶναι ἀσθενὴς ἐξ αἰτίας τοῦ πατρός των, ὅτι ὅπως ὁ ἀδελφός του, ζητεῖ νὰ θεραπευθῇ, ἀλλ' ὅτι περισσότερον ἐπείγουσα εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ πατρός. Ἄλλοτε εἷς ἀσυνήθης συνδυασμὸς λέξεων, μία φαινομενικῶς ἐπιτηδευμένη ἔκφρασις, ἀρκοῦν διὰ ν' ἀποκαλύψουν τὴν ἐπίδρασιν ἀπωθηθείσης ἰδέας ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ ἀσθενοῦς, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις προεκλήθησαν ὑπὸ τελείως διαφορετικῶν ἐλατηρίων.

Ἔτσι εἰς τὰς διαταραχὰς τοῦ λόγου, εἴτε μεγάλαι εἶναι αὗται εἴτε μικραί, ἀρκεῖ νὰ δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης, δὲν ἀνευρίσκω ἀλληλεπίδρασιν φθόγγων, ἀλλ' ἐπίδρασιν ἰδεῶν ξένων πρὸς τὰς προθέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευσαν τοὺς λόγους, καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παραδρομήν. Ἀσφαλῶς δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν φθόγγων· ἀλλ' οἱ διέποντες αὐτὴν νόμοι δὲν μοῦ φαίνονται τόσον ἀποτελεσματικοὶ ὥστε νὰ διαταράξουν, μόνοι αὐτοί, τὴν ὀρθὴν ἔκφρασιν τῶν νοημάτων. Εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς ὁποίας ἠδυνήθην νὰ μελετήσω καὶ νὰ ἀναλύσω ἐν πλάτει, οἱ νόμοι αὐτοὶ δὲν ἐκφράζουν εἰμὴ ἕνα προϋπάρχοντα μηχανισμόν, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ τὸ ξένον πρὸς τὸν λόγον ψυχικὸν αἴτιον, ἀλλ' ὁ ὁποῖος οὐδόλως συνδέεται πρὸς τὰς μεταξὺ τῶν ἐκφερομένων λόγων καὶ τοῦ αἰτίου σχέσεις. **Εἰς πολλὰς ἀντικαταστάσεις ἡ παραδρομὴ εἶναι τελείως ξένη πρὸς πάντας αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς φθογγικῆς συγγενείας.** Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου συμφωνῶ πλήρως πρὸς τὸν Βούντ, ὅστις ἐπίσης θεωρεῖ τὰς προκαλούσας τὴν παραδρο-

μὴν συνθήκας ὡς πολὺ περιπλόκους καὶ πολὺ εὐρυτέρας τῆς τῆς ἁπλῆς ἐξ ἐπαφῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν φθόγγων.

Ἀλλ' ἂν καὶ θεωρῶ ὡς βεβαίας τὰς «ἀπωτέρας ψυχικὰς ἐπιδράσεις», διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βούντ, δὲν βλέπω τίποτε τὸ σφαλερὸν εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶ ὅτι αἱ συνθῆκαι αἱ προκαλοῦσαι μίαν παραδρομήν, ὡς αὗται διετυπώθησαν ὑπὸ τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ πραγματοποιοῦται εὐκολώτατα, ὅταν τις ὁμιλεῖ τροχάδην καὶ ἡ προσοχὴ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπεσπασμένη. Εἴς τινα ὅμως παραδείγματα ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν συγγραφέων αὐτῶν αἱ συνθῆκαι γίνονται πολυπλοκώτεραι. Ἐπαναλαμβάνω τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα. Es war mir auf der Schwest... Brust so schwer. («Εἶχα τόσον βάρος εἰς τὸ στῆθος». Ἡ ἀνύπαρκτος λέξις Schwest προῆλθε δι' ἀντικαταστάσεως τῆς συλλαβῆς Bru διὰ τῆς συλλαβῆς Schwe).

Ἀναγνωρίζω ὅτι εἰς τὴν φρᾶσιν αὐτὴν ἡ συλλαβὴ Schwe ἀντεκατέστησε τὴν συλλαβὴν Bru. Ἀλλὰ πρόκειται μήπως μόνον περὶ τούτου; Εἶναι προφανὲς ὅτι καὶ ἄλλα αἴτια καὶ ἄλλαι σχέσεις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσουν τὴν ἀντικατάστασιν αὐτήν. Ἐφιστῶ κυρίως τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ ἰδεῶν Schwester Bruder (ἀδελφὴ-ἀδελφὸς) ἢ ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ Brust der Schwester (τὸ στῆθος τῆς ἀδελφῆς), ὁπότε ἀγόμεθα εἰς ἄλλους συνειρμοὺς ἰδεῶν. Αὐτὸς ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὰ παρασκήνια βοηθὸς ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἀδιάφορον κατὰ τὰ ἄλλα συλλαβὴν Bru νὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὸ μορφὴν παραδρομῆς.

Δι' ἄλλας παραδρομὰς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ἐμφάνισίν των συνείργησεν ἡ φθογγική των ὁμοιότης πρὸς λέξεις καὶ ἐννοίας αἰσχράς. Ἡ σκόπιμος παραμόρφωσις λέξεων καὶ φράσεων, εἰς τὰς ὁποίας τόσον ἀρέσκονται μερικὰ κακῆς ἀνατροφῆς ἄτομα δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν ἀπὸ τὴν χρησι-

μοποίησιν ἀσημάντου προφάσεως, διὰ νὰ ὑπενθυμήσουν ἀπηγορευμένα πράγματα, καὶ τὸ παιγνίδιον αὐτὸ εἶναι τόσον σύνηθες ὥστε δὲν εἶναι περίεργον πῶς αἱ ἐν λόγῳ παραμορφώσεις καταλήγουν ὥστε νὰ ἐπέρχωνται καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀτόμου καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του (1) «Ich fordere Sie auf, auf das Wohl unseres Chefs aufzustossen». (Σᾶς καλῶ νὰ καταστρέψετε τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀρχηγοῦ μας)· ἀντί : «auf das Wohl unseresChefs anzustossen»:(προπίνωὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀρχηγοῦ μας κλ.). Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς δυνάμεθανὰ διακρίνωμεν μίαν παρῳδίαν κατὰ παραδρομήν, προκληθεῖσαν ὑπὸ μιᾶς σκοπίμου παρωδίας. Ἐὰν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἀρχηγὸς ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὁ ρήτωρ ἐξεφώνησε τὴν φρᾶσιν αὐτὴν μὲ τὴν παραδρομήν, της θὰ ἐσκεπτόμην ὅτι σοφώτατα ἔπραττον οἱ Ρωμαῖοι ἐπιτρέποντες εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ θριαμβεύοντος αὐτοκράτορος νὰ ἐκφράζουν διὰ σατυρικῶν ποιημάτων τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν δυνατὸν νὰ εἶχον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Μέριγκερ διηγεῖται διὰ τὸν ἑαυτόν του ὅτι κάποτε ἀπετάθη πρὸς ἓν ἄτομον, τὸ ὁποῖον ὡς πρεσβύτερον μέλος τῆς ἑταιρείας ἔφερε τὸν τιμητικὸν καὶ συγχρόνως χαρακτηριστικὸν μιᾶς οἰκειότητος τίτλον senexl ἢ altes senexl (γέρων), λέγων εἰς αὐτόν : «Prost (χαῖρε) senex altesl». Ὅταν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του ἠσθάνθη ἐντροπήν. Ἡ συγκίνησίς του εἶναι εὐνόητος ὅταν σκεφθῇ κανεὶς πόσον ὁμοιάζει ἡ λέξις Altesl πρὸς τὴν ὕβριν Alter Esel (γερογάϊδαρε). Ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους (εἰς τὰ παιδιὰ πρὸς τὸν πατέρα), ἐπιφέρει σοβαρὰς ἐσωτερικὰς ποινάς.

Ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀναγνῶσται δὲν θὰ ἀρνηθοῦν

---

(1) Εἰς μίαν ἀσθενῆ μου ἡ μανία τῆς παραδρομῆς εἶχε λάβει τοιαύτας διαστάσεις ὥστε εἶχε καταλήξει νὰ λέγῃ urinieren (οὐρῶ) ἀντὶ ruinieren (καταστρέφω).

πᾶσαν ἀξίαν εἰς τὰς διακρίσεις τὰς ὁποίας κάμνουν προκειμένου περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν παραδρομῶνᾶν καὶ αἱ διακρίσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθοῦν πάντοτε καὶ ὅτι θὰ θελήσουν νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος συνεκέντρωσα καὶ ἀνέλυσα. Καὶ ἐὰν ἐξακολουθῶ νὰ ἐλπίζω ὅτι καὶ αἱ φαινομενικῶς ἁπλούστεραι περιπτώσεις παραδρομῶν θὰ δυνηθοῦν κάποτε νὰ ἀναχθοῦν εἰς διαταραχὰς πηγαζούσας εἰς ἡμιαπωθηθεῖσαν ἰδέᾶν *ξένην* πρὸς τὴν ἐκφερομένην φρᾶσιν ἢ τοὺς ἐκφερομένους λόγους, εἰς τοῦτο μὲ ἐνθαρρύνει μία ἐνδιαφέρουσα παρατήρησις τοῦ ἰδίου Μέριγκερ. Εἶναι περίεργον, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὅτι οὐδεὶς θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομήν. Ὑπάρχουν λογικώτατοι καὶ ἐντιμότατοι ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ἑαυτοὺς προσβαλλομένους ὅτε ἀκούσουν ὅτι ὑπέπεσαν εἰς παρόμοιον λάθος. Δὲν πιστεύω ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ γενικευθῇ εἰς τὸν βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον τὸ γενικεύει ὁ Μέριγκερ, χρησιμοποιῶν τὴν λέξιν «οὐδείς». Ἀλλὰ τὸ ἴχνος τῆς συγκινήσεως, τὸ ὁποῖον προκαλοῦμεν λέγοντες εἰς ἕνα ἄνθρωπον ὅτι ὑπέπεσεν εἰς παραδρομὴν τῆς γλώσσης—καὶ ἡ συγκίνησις αὐτὴ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν ἐντροπὴν—εἶναι χαρακτηριστικόν. Εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα ὅτε δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν μίαν λησμονηθεῖσαν λέξιν καὶ τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν μᾶς προξενεῖ ἡ ἐμμονὴ μιᾶς ἀναμνήσεως, φαινομενικῶς ἀσημάντου: εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ διαταραχὴ ὀφείλεται πιθανώτατα εἰς τὴν παρέμβασιν ἀσυνειδήτου αἰτίου.

Ἡ παραμόρφωσις τῶν κυρίων ὀνομάτων ὅταν εἶναι σκόπιμος ἐκδηλοῖ περιφρόνησιν καὶ ἡ αὐτὴ ἐξήγησις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς σειρὰν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ὡς τυχαία παραδρομή. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Μάϋερ, εἶπε κάποτε Φρό-

ϋντερ ἀντὶ Φρόϋντ, διότι πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχε εἰπῇ τὸ ὄνομα τοῦ Μπρόϋερ καὶ ὁ ὁποῖος εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν ὡμίλησε περὶ τῆς μεθόδου Φρόϋερ-Μπρόϋντ, ἀντὶ νὰ εἴπῃ Φρόϋντ-Μπρόϋερ ἦτο συνάδελφος πᾶν ἄλλο ἢ ἐνθουσιασμένος ἐκ τῆς μεθόδου μου. Κατωτέρω, ὅταν γίνῃ λόγος περὶ τῶν παραδρομῶν τοῦ καλάμου θὰ ἀναφέρω μίαν ἄλλην παραμόρφωσιν ὀνόματος δυναμένην νὰ λάβῃ τὴν ἰδίαν ἐξήγησιν. (¹)

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς παρεμβαίνει, ὡς παράγων προκαλῶν τὴν διατάραξιν, μία κριτικὴ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος, διότι δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πρόθεσιν τοῦ ὁμιλοῦντος καθ' ἣν ὥραν οὗτος ὁμιλεῖ.

(¹) Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ παραμορφώνοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἰατρῶν τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθησαν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀριστοκράται, ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι παρ' ὅλην τὴν εὐγένειαν μὲ τὴν ὁποίαν συνηθίζουν νὰ φέρωνται φαινομενικῶς, ἐλαχίστην ἐκτίμησιν τρέφουν πρὸς αὐτούς. Ἀναφέρω ἐδῶ μερικὰς θαυμασίας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς λήθης λέξεων, τὰς ὁποίος δανείζομαι παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Τζὼνς (διαμένοντος τότε εἰς τὸ Τορόντο) ὁ ὁποῖος ἐπραγματεύθη ἄλλωστε περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος («Psychopathology of Everyday Life», American Journ of Psychology, Oct. 1911).

«Ὀλίγοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ συγκρατήσουν μίαν ἐκδήλωσιν δυσαρεσκείας ὅταν ἀντιλαμβάνωνται ὅτι ἄλλος ἐλησμόνησε τὸ ὄνομά των, ἰδίως ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζουν ἢ νὰ ἀναμένουν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον θὰ τὸ ἐνεθυμεῖτο. Χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, σχηματίζουν ἀμέσως τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἄτομον τοῦτο δὲν θὰ ὑπέπιπτεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν λήθην αὐτὴν ἐὰν ὁ κάτοχος τοῦ ὀνόματος τῷ εἶχεν ἀφήσει μίαν ἐντύπωσιν κάπως ἔντονον, καθόσον τὸ ὄνομα θεωρεῖται ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος. Ἐξ ἄλλου τίποτε δὲν εἶναι κολακευτικώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούῃ κανεὶς μίαν ὑψηλὴν προσωπικότητα νὰ τὸν καλῇ μὲ τὸ ὄνομά του, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἀναμένῃ τοιοῦτόν τι. Ὁ Ναπολέων, ἀριστοτέχνης εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἔδωσε κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν του τοῦ 1814 ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τῆς μνήμης τὴν ὁποίαν εἶχε προκειμένου περὶ ὀνο-

Ἀντιθέτως ἡ ἀντικατάστασις ἑνὸς ὀνόματος δι' ἄλλου, ὁ σφετερισμὸς ξένου ὀνόματος, ἡ συνταύτισις μέσῳ μιᾶς παραδρομῆς, ἐκδηλοῦν ἀσφαλῶς σφετερισμὸν μιᾶς τιμῆς διὰ τὸν ἕνα δὲ ἢ τὸν ἄλλον λόγον ὁ ὑποπίπτων εἰς τὴν παραδρομὴν δὲν ἔχει συνείδησιν τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ Σ. Φέρεντσι διηγεῖται ἓν τοιοῦτον περιστατικόν, ἀναγόμενον εἰς τὴν μαθητικήν του ἡλικίαν :

«Ὅτε ἤμην μαθητὴς τῆς Α΄ Γυμνασίου, ἔπρεπε νὰ ἀπαγγείλω (διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν μου) δημοσίᾳ (ἐνώπιον ὁλοκλήρου δηλαδὴ τῆς τάξεως) ἓν

μάτων. Εὑρισκόμενος ἐν Κραὸν ἐνεθυμήθη ὅτι πρὸ εἰκοσαετίας ἐγνώρισεν εἰς κάποιο σύνταγμα τὸν δήμαρχον τῆς ἐν λόγῳ πόλεως Ντὲ Μπυσσό. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ὁ Ντὲ Μπυσσό, ἐνθουσιασθεὶς διὰ τοῦτο, ὑπηρέτησε τὸν αὐτοκράτορα μὲ ἀπεριόριστον ἀφοσίωσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἀσφαλέστερον μέσον προσβολῆς ἑνὸς ἀνθρώπου εἶναι νὰ προσποιηθῆτε ὅτι ἐλησμονήσατε τὸ ὄνομά του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δεικνύετε εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὅτι σᾶς εἶναι ἀδιάφορος, τόσον ὥστε δὲν λαμβάνετε τὸν κόπον νὰ ἐνθυμηθῆτε τὸ ὄνομά του. Τὸ τέχνασμα τοῦτο παίζει ἐξ ἄλλου κάποιον ρόλον εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Οὕτω ὁ Τουργκένιεβ γράφει εἰς τὸν Κ α π ν ό ν : «Ἐξακολουθεῖτε νὰ βρίσκετε τὸ Μπάντεν διασκεδαστικό, κύριε... Λιτβίνωφ ;» Ὁ Ρατμίρωφ συνήθιζε νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Λιτβίνωφ μὲ κάποιον δισταγμόν, ὡς ἐὰν τοῦ ἦτο δύσκολον νὰ τὸ ἐνθυμηθῇ. Μὲ τοῦτο, ὡς καὶ μὲ τὸν ὑπεροπτικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπεκαλύπτετο, ὅτε συνήντα τὸν Λιτβίνωφ, ἤθελε νὰ τὸν θίξῃ. Εἰς ἓν ἄλλο του μυθιστόρημα, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Π α τ έ ρ α ς κ α ὶ Γ υ ι ό ς» ὁ ἴδιος συγγραφεὺς γράφει : «Ὁ δικαστὴς ἐκάλεσε τὸν Κιρσάνωφ καὶ τὸν Μπαζάρωφ στὸ χορὸ κι' ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἐπανέλαβε τὴν πρόσκληση, κάνοντας τάχα πὼς τοὺς ἔπαιρνε γιὰ ἀδέρφια, καὶ μιλῶντας τοῦ Κιρσάνωφ». Ἐδῶ ἡ λήθη τῆς προηγουμένης προσκλήσεως, ἡ σύγχυσις τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ μὴ διάκρισις τῶν δύο νέων μεταξύ των ἀποτελοῦν σειρὰν προσβολῶν. Ἡ παραμόρφωσις ἑνὸς ὀνόματος ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν λήθην τοῦ ὀνόματος· ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς αὐτήν.

ποίημα. Εἶχα καλῶς προπαρασκευασθῆ καὶ ἐξεπλάγην ἀκούων τοὺς συμμαθητάς μου νὰ ἐκσποῦν εἰς γέλωτας μόλις ἤρχισα νὰ ἀπαγγέλλω. Ὁ καθηγητὴς προσεφέρθη νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τὴν παράδοξον αὐτὴν ὑποδοχήν: εἶχον ἀπαγγείλει ὀρθότατα τὸν τίτλον τοῦ ποιήματος «Ἀπὸ Μακρυά», ἀντὶ ὅμως νὰ δώσω τὸ ἀκριβὲς ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔδωσα τὸ ἰδικόν μου. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως ἦτο Σάντορ (Ἀλέξανδρος) Πέτεφι. Ἡ ὁμοιότης τῶν ὀνομάτων (καὶ ἐγὼ λέγουμαι Σάντορ) διηυκόλυνεν ἀσφαλῶς τὴν σύγχυσιν. Ἡ πραγματικὴ ὅμως αἰτία ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς μυχίας ἐπιθυμίας μου ἐταυτιζόμην μὲ τὸν ἥρωα τοῦ ποιήματος. Καὶ ἐνσυνειδήτως ἀκόμη ἔτρεφα δι' αὐτὸν μίαν ἀγάπην καὶ μίαν ἐκτίμησιν αἱ ὁποῖαι ἤγγιζον τὴν λατρείαν. Φυσικὰ τὸ δυστυχὲς αὐτὸ σύμπλεγμα τὸ ὁποῖον ἐστηρίζετο εἰς τὴν φιλοδοξίαν, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς παραδρομῆς μου».

Μίαν ἄλλην περίπτωσιν συνταυτίσεως διὰ σφετερισμοῦ ξένου ὀνόματος μοῦ διηγήθη κάποιος νεαρὸς ἰατρός, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη δειλὰ καὶ μὲ σεβασμὸν εἰς τὸν διάσημον Φίρχιω καὶ αὐτοσυνεστήθη: «Δόκτωρ Φίρχιω». Ἔκπληκτος ὁ καθηγητὴς στρέφεται καὶ τὸν ἐρωτᾷ: «Μπᾶ, λέγεσθε καὶ σεῖς Φίρχιω;» Δὲν ἠξεύρω πῶς ὁ νεαρὸς φιλόδοξος ἐξήγησε τὴν παραδρομήν του, ἐὰν τὴν συνεκάλυψε λέγων ὅτι πρὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὀνόματος ᾐσθάνθη ἑαυτὸν τόσον μικρὸν ὥστε ἐλησμόνησε τὸ ἰδικόν του ἢ ἐὰν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἤλπιζε νὰ γίνῃ κάποτε διάσημος ὡς ὁ Φίρχιω καὶ ὅτι παρεκάλει τὸν κ. μυστικοσύμβουλον νὰ μὴ τοῦ φερθῇ μὲ ὑπερβολικὴν περιφρόνησιν: τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο αὐτῶν λόγων (ἴσως καὶ ἀμφότεροι) ἐπέφερε τὸ λάθος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν ὁ νέος κατὰ τὴν αὐτοσύστασίν του.

Διὰ λόγους προσωπικῆς φύσεως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ ἐπιμείνω πολὺ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς κάτωθι περιπτώσεως. Κατὰ τὸ Διεθνὲς συνέδριον τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1907, ἡ περὶ ὑστερίας ἀντίληψις τὴν ὁποίαν διετύπωσα ἐγένετο ἀντικείμενον ζωηροτάτων συζητήσεων. Εἷς ἐκ τῶν πεισματωδεστέρων ἀντιπάλων μου παρεσύρθη τόσον ἀπὸ τὴν ρύμην τῶν λόγων του, ὥστε ἀναφέρων τὸ ἑαυτόν του ἀντὶ νὰ ἀναφέρῃ ἐμέ, ὡμίλησεν ἐπανειλημμένως ἐν ὀνόματί μου. Π. χ. ἔλεγε: «Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Μπρόϋερ καὶ ἐγὼ ἀπεδείξαμεν...», ἐνῷ ἤθελε νὰ εἴπῃ «ὁ Μπρόϋερ καὶ ὁ Φρόϋντ...». Μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιπάλου μου καὶ τοῦ ἰδικοῦ μου δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότης. Τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια παραδείγματα παραδρομῆς δι' ἀντικαταστάσεως ὀνόματος μαρτυροῦν ὅτι ἡ παραδρομὴ δὲν χρειάζεται τὴν διευκόλυνσιν τὴν ὁποίαν τῆς παρέχει ἡ ὁμοιότης τῶν φθόγγων καὶ ὅτι δύναται νὰ γίνῃ μέσῳ κεκαλυμμένων σχέσεων καθαρῶς ψυχικῆς φύσεως.

Εἰς ἄλλας περιπτώσεις, πολὺ περισσότερον χαρακτηριστικὰς ἡ ἀντικατάστασις τῶν λόγων τοὺς ὁποίους θέλει νὰ εἴπῃ τις διὰ τῶν ἀντιθέτων των προκαλεῖται ὑπὸ μιᾶς αὐτοκριτικῆς, ὑπὸ μιᾶς ἐνδομύχου ἀντιδράσεως κατὰ τῶν λόγων αὐτῶν. Μετ' ἐκπλήξεως παρατηρεῖ τις τότε ὅτι ἡ ἔκφρασις μιᾶς συμφωνίας, μιᾶς διαβεβαιώσεως, μιᾶς διαμαρτυρίας εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πραγματικὴν πρόθεσιν καὶ ὅτι ἡ παραδρομὴ ἀποκαλύπτει τὴν ἐσωτερικὴν ἀνειλικρίνειαν. (1) Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ

(1) Διὰ μιᾶς τοιαύτης παραδρομῆς ὁ Μπ. Ἀντσεγκροῦμπερ στιγματίζει εἰς τὸ Σαράκι τὸν ὑποκριτικὸν κληρονόμον ὁ ὁποῖος ἀναμένει ἐναγωνίως τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ κληρονομήσῃ.

παραδρομὴ γίνεται μέσον μιμητικῆς ἐκφράσεως· ἐξ ἄλλου συχνάκις ἐκφράζεται διὰ τῆς παραδρομῆς ὅ,τι δὲν θέλει τις νὰ εἴπῃ καὶ ὁ ὑποπίπτων εἰς αὐτὴν προδίδεται μόνος του. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ ἕνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος περιφρονεῖ τὰς «φυσιολογικὰς» λεγομένας γενετησίους σχέσεις καὶ εἰς μίαν συνομιλίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο λόγος διὰ μίαν νέαν γνωστὴν διὰ τὴν φιλοκάλλιάν της, εἶπε : «Ἂν ἦταν μαζί μου, θὰ ξεμάθαινε γρήγορα νὰ koëttieren». Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἴδῃ τις ὅτι ἡ (ἀνύπαρκτος) λέξις koëttieren, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ τοῦ kokettieren (εἶμαι φιλόκαλος) δὲν εἶναι εἰμὴ παραμορφωμένη ἀντανάκλασις τῆς λέξεως koitieren (συνουσιάζομαι), ἡ ὁποία, ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου προεκάλεσε τὴν παραδρομήν. Ἰδοὺ μία ἄλλη περίπτωσις : «Ἔχομεν ἕνα θεῖον ὁ ὁποῖος παραπονεῖται διότι ἀπὸ μηνῶν δὲν μετέβημεν νὰ τὸν ἴδωμεν. Πληροφορούμεθα ὅτι ἤλλαξε κατοικίαν καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ κάμνομεν τέλος μίαν ἐπίσκεψιν. Φαίνεται εὐχαριστημένος διότι μᾶς βλέπει, καὶ ὅτε τὸν ἀποχαιρετῶμεν, μᾶς λέγει φιλικώτατα : «Ἐλπίζω νὰ σᾶς βλέπω εἰς τὸ ἑξῆς σπανιώτερα ἀπὸ ὅ,τι ἄλλοτε».

Κατ' εὐνοϊκὴν σύμπτωσιν αἱ λέξεις τῆς γλώσσης δύνανται εἴς τινας περιπτώσεις νὰ προκαλέσουν παραδρομὰς αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀναστατώνουν ὡς ἀπροσδόκητοι ἀποκαλύψεις ἢ προκαλοῦν τὴν κωμικὴν ἐντύπωσιν ἐπιτυχοῦς εὐφυολογήματος.

Τοιαύτη εἶναι π.χ. ἡ περίπτωσις τὴν ὁποίαν παρετήρησε καὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ δόκτωρ Ράϊτλερ :

«Τὸ καινούργιο σας καπέλλο εἶναι θαυμάσιο, λέγει μία κυρία εἰς μίαν ἄλλην, εἰς ὕφος θαυμασμοῦ: ἐσεῖς μόνη σας τὸ παραφορτώσατε ἔτσι ;» (aufgepatzt, ἀντὶ aufgeputzt, στολίσατε).

Οἱ ἔπαινοι τοὺς ὁποίους ἡ κυρία ἤθελε νὰ ἀπευ-

θύνῃ εἰς τὴν φίλην της διεκόπησαν· διότι ἡ ἐπίκρισις τὴν ὁποίαν εἶχε διατυπώσει κατὰ τῆς φίλης της, εὑρίσκουσα τὴν ***διακόσμησιν τοῦ καπέλλου*** (Hutaufputz) ***παραφορτωμένην*** (eine Patzerei) ἐξεδηλώθη ἄριστα εἰς τὴν ἀτυχῆ παραδρομήν, ὥστε ὁ λακωνικὸς κατὰ συνθήκην θαυμασμὸς νὰ μὴ δύναται νὰ φανῇ εἰλικρινής».

Ὀλιγώτερον αὐστηρὰ ἀλλ' ὁμοίως προφανὴς εἶναι ἡ πρόθεσις ἐπικρίσεως εἰς τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα :

«Μία κυρία ἐπισκέπτεται μίαν φίλην της, ἡ ὁποία τὴν κουράζει μὲ τὴν ἀδιάκοπον καὶ ἀφόρητον φλυαρίαν της. Κατορθώνει νὰ διακόψῃ τὴν συνομιλίαν καὶ νὰ τὴν ἀποχαιρετήσῃ, ὅτε ἡ φίλη της ἡ ὁποία τὴν συνώδευσεν εἰς τὸν προθάλαμον, τὴν σταματᾷ ἐκ νέου καὶ ἀρχίζει νὰ τὴν ζαλίζῃ μὲ χείμαρρον λόγων, τοὺς ὁποίους ἡ ἄλλη εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἀκούῃ μὲ τὴν χεῖρα εἰς τὴν λαβὴν τῆς θύρας. Τέλος κατορθώνει νὰ τὴν διακόψῃ καὶ νὰ τὴν ἐρωτήσῃ: «Εἶσθε σπίτι εἰς τὸν ***προθάλαμον*** ;» Ἡ ἔκπληξις τῆς φίλης της τῆς ἀποκαλύπτει τὴν παραδρομήν της. Κουρασμένη ἀπὸ τὴν μακρὰν ὀρθοστασίαν εἰς τὸν προθάλαμον (Vorzimmer), ἤθελε νὰ τερματίσῃ τὴν φλυαρίαν, ἐρωτῶσα : «Εἶσθε σπίτι τὸ ***πρωΐ*** (Vormittag) ;», καὶ ἐπρόδωσε ἔτσι τὴν ἀνυπομονησίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο διὰ τὴν νέαν αὐτὴν καθυστέρησιν».

Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀνακοινοῖ ὁ δόκτωρ Μὰξ Γκρὰφ μαρτυρεῖ ἔλλειψιν ψυχραιμίας καὶ αὐτοκυριαρχίας :

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς ἑνώσεως δημοσιογράφων «Κονκόρντια», εἷς νεαρὸς καὶ πτωχὸς δημοσιογράφος ἐκφωνεῖ σφοδρότατον φιλιππικὸν καὶ ἀφίνει εἰς τὸν θυμόν του νὰ τοῦ διαφύγουν αἱ ἀκόλουθοι λέξεις : «Κύριοι τῶν ***προκαταβολῶν*** (Vorschussmitglieder». Ἤθελε νὰ

εἴπῃ : «Κύριοι τοῦ προεδρείου (V o r s t a n d s mitglieder) ἢ τῆς ἐπιτροπῆς (Aus s c h u s s mitglieder)». Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶχον πράγματι τὸ δικαίωμα νὰ παρέχουν προκαταβολὰς καί ὁ νεαρὸς ὁμιλητὴς τοὺς εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀπευθύνει αἴτησιν χορηγήσεως δανείου.

Εἰς τὸ παράδειγμα Vorschwein εἴδομεν ὅτι εὐκόλως συμβαίνει μία παραδρομή, ὅταν προσπαθῇ τις νὰ συγκρατήσῃ ὑβριστικοὺς λόγους. Ἀποτελεῖ τότε εἶδος ἀποχετεύσεως τῆς ὕβρεως. Ἰδοὺ ἓν παράδειγμα :

«Εἷς φωτογράφος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν χρησιμοποίησιν λέξεων τῆς ζωολογίας εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς ἀδεξίους ὑπαλλήλους του, εἶπε πρὸς ἕνα μαθητευόμενον, ὅταν οὗτος, θέλων νὰ ἀδειάσῃ ἓν μέγα πλῆρες δοχεῖον, ἔχυσε τὸ ἥμισυ τοῦ περιεχομένου του κατὰ γῆς : «Βρὲ σύ, θἄπρεπε νὰ ἀδειάσῃς πρῶτα λίγο ὑγρό». Ἀντὶ ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὀρθὴν λέξιν schöpfen (ἀδειάζω, μεταγγίζω), τοῦ διέφυγεν ἡ (πλαστὴ) λέξις shäfsen ἐκ τοῦ Schaf, πρόβατον).Καὶ ἀμέσως κατόπιν εἶπεν εἰς μίαν ὑπάλληλόν του, ἡ ὁποία κατέστρεψεν ἐξ ἀδεξιότητος μίαν δωδεκάδα ἀκριβῶν πλακῶν: «Οὔτε νὰ σοῦ εἶχαν καῇ τὰ κέρατα (hornverbrannt)». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «τὰ χέρια» (handverbrannt).

Εἰς τὸ ἑπόμενον παράδειγμα ἔχομεν μίαν σοβαρωτάτην περίπτωσιν ἀκουσίας ὁμολογίας διὰ παραδρομὴν τῆς γλώσσης. Λόγῳ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένετο τὴν ἀναδημοσιεύω ἐν πλάτει ἀπὸ μίαν ἀνακοίνωσιν τοῦ Δ. Δ. Μπρὶλ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Zentralbl. f. Psychoanalyse (Β΄ ἔτος 1) ([1]).

«Μίαν ἑσπέραν περιπατῶ μετὰ τοῦ δόκτορος

([1]) Ἐσφαλμένως ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Ε. Τζώνς.

Φρὶνκ καὶ συνομιλοῦμεν περὶ τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας τῆς Νέας Ὑόρκης. Συναντῶμεν ἕνα συνάδελφον, τὸν δόκτορα Ρ., τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἐτῶν δὲν εἶχον ἴδει καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀγνοῶ τελείως. Εἴμεθα ἀμφότεροι πολὺ εὐχαριστημένοι διὰ τὴν συνάντησιν καὶ τῇ προτάσει μου μεταβαίνομεν εἰς ἓν καφενεῖον, ὅπου μένομεν ἐπὶ δύο ὥρας, συνομιλοῦντες ζωηρῶς. Ὁ Ρ. ἐφαίνετο γνωρίζων τὴν ζωήν μου, διότι μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμούς, μὲ ἠρώτησε τί κάμνει τὸ παιδί μου καὶ προσέθεσεν ὅτι συχνάκις ἔχει νέα μου μέσῳ ἑνὸς κοινοῦ φίλου καὶ ὅτι ἐνδιαφέρεται δι' ὅ,τι κάμνω, ἀφ' ὅτου ἐπληροφορήθη διὰ τῶν ἰατρικῶν φύλλων τὰς ἐργασίας μου. Εἰς ἐρώτησίν μου ἐὰν ἐνυμφεύθη, ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς, προσθέτων : «Διατί θέλετε νὰ νυμφευθῇ ἕνας ἄνθρωπος ὅπως ἐγώ ;»

»Καθ' ἣν στιγμὴν ἐφεύγομεν ἀπὸ τὸ καφενεῖον, μοῦ λέγει ἀποτόμως : «Θὰ ἤθελα νὰ ἤξευρα τὶ θὰ ἐκάμνατε εἰς μίαν περίπτωσιν ὡς αὐτή : γνωρίζω μίαν νοσοκόμον, ἡ ὁποία κατηγορεῖται ὡς συνεργὸς εἰς μίαν δίκην διαζυγίου. Ἡ γυναίκα ἐνήγαγε τὸν ἄνδρα της, κατήγγειλε τὴν συνενοχὴν τῆς νοσοκόμου καὶ *τοῦ* ἐδόθη τὸ διαζύγιον»(¹). Ἐδῶ τὸν διακόπτω : «θέλετε νὰ πῆτε ὅτι *τῆς* ἐδόθη διαζύγιον». Ἀντιλαμβάνεται τὸ λάθος του καὶ ἀπαντᾷ : «ἀσφαλῶς *αὐτὴ* ἔλαβε τὸ διαζύγιον», καὶ ἐν συνεχείᾳ μοῦ διηγήθη ὅτι ἡ δίκη καὶ τὸ δημιουργηθὲν σκάνδαλον ἐτάραξαν τόσον τὴν νοσοκόμον, ὥστε ἤρχισε νὰ πίνῃ, ὅτι τὰ νεῦρα της ἐκλονίσθησαν πολὺ κτλ., καὶ μοῦ ἐζήτησε μίαν συμβουλὴν διὰ τὴν θεραπείαν της.

(¹) «Κατὰ τοὺς νόμους μας, τὸ διαζύγιον χορηγεῖται μόνον ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο συζύγων παρέβη τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ χορηγεῖται μόνον εἰς τὸ θῦμα τῆς παραβάσεως αὐτῆς».

»Μόλις παρετήρησα τὴν παραδρομήν του, τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ τὴν ἐξηγήσῃ, ἀλλ' ἔλαβα τὰς συνήθεις ἐκφράσεις ἀπορίας· «δὲν μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ κάμῃ λάθος; Ἐπιτέλους εἶναι τυχαία παραδρομή, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ματαιοπονία νὰ ζητεῖ κανεὶς ἐξήγησιν κτλ.». Τοῦ ἀπήντησα λέγων ὅτι πᾶσα παραδρομὴ ἔχει τὴν αἰτίαν της καὶ τὴν ἀφορμήν της καὶ ὅτι ἐὰν δὲν μοῦ ἔλεγε προηγουμένως ὅτι ἦτο ἄγαμος θὰ ἔτεινα νὰ πιστεύσω ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ὁ ἥρως τῆς ἱστορίας τὴν ὁποίαν μοῦ διηγήθη· διότι τότε ἡ παραδρομὴ θὰ ἐξηγεῖτο διὰ τῆς ἐπιθυμίας του ὅπως ἡ δίκη ἀποβῇ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὄχι ὑπὲρ τῆς συζύγου του, διὰ νὰ μὴ τῷ ἐπιβληθῇ νὰ χορηγῇ (κατὰ τὸ οἰκογενειακόν μας δίκαιον) ἀποζημίωσιν εἰς τὴν γυναῖκα του, καὶ διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συνάψῃ νέον γάμον εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἀποκρούει διαρρήδην τὰς ὑποψίας μου, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκδηλοῖ ὑπερβολικὴν συναισθηματικὴν ἀντίδρασιν, παρουσιάζει σαφῆ σημεῖα ταραχῆς, καὶ τέλος ἐκσπᾷ εἰς γέλωτας. Τὸν προέτρεψα νὰ μοῦ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, χάριν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξηγήσεως, ἀλλ' αὐτὸς μοῦ ἀπήντησε: «Ἐὰν δὲν θέλετε νὰ μὲ κάμετε νὰ σᾶς εἴπω ψέμματα, πρέπει νὰ πιστεύσετε ὅτι εἶμαι ἄγαμος καὶ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ ψυχαναλυτική σας ἐξήγησις εἶναι τελείως λανθασμένη». Καὶ προσέθεσεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ὅπως ἐγὼ μὲ τὰς πλέον ἀσημάντους λεπτομερείας, εἶναι ἁπλούστατα ἐπικίνδυνοι. Ἔπειτα ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχε κάποιαν συνάντησιν καὶ μᾶς ἀπεχαιρέτησε.

»Ἐν τούτοις ὁ δόκτωρ Φρὶνκ καὶ ἐγὼ εἴμεθα πεπεισμένοι διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐξηγήσεώς μου· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ συλλέξω πληροφορίας καὶ νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἀλήθειαν. Πράγματι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπεσκέφθην ἕνα γείτονα, παλαιὸν φίλον τοῦ δόκτορος Ρ., ὁ ὁποῖος ἐπεβεβαίωσε καθ' ὅλα τὴν ἐξήγησίν μου. Ἡ δίκη εἶχε γίνει πρό τινων ἑβδομά-

δων, καὶ ἡ νοσοκόμος κατηγορεῖτο ὡς συνεργός. Ἤδη ὁ δόκτωρ Ρ. εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν φροϋντιστικῶν μηχανισμῶν».

Ἡ ἀκουσία ὁμολογία διακρίνεται ἐπίσης ἀσφαλέστατα εἰς τὴν ἀκόλουθον περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνακοινοῖ ὁ Ράνκ:

«Εἷς πατήρ, πᾶν ἄλλο ἢ πατριώτης καὶ ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μορφώσῃ τὰ παιδιά του, χωρὶς νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς αὐτὰ τὸν πατριωτισμόν, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς περιττόν, ἐπιπλήττει τοὺς υἱούς του, διότι μετέσχον μιᾶς πατριωτικῆς διαδηλώσεως· αὐτοὶ ἐπικαλοῦνται τὸ παράδειγμα τοῦ θείου των καὶ ὁ πατήρ των τοὺς ἀντιλέγει: «ὁ θεῖος σας εἶναι ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος ποὺ πρέπει νὰ μιμῆσθε· εἶναι ἠλίθιος (idiot)». Βλέπων τὴν ἔκπληξιν τῶν παιδιῶν του εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ βαρέος αὐτοῦ χαρακτηρισμοῦ, ὁ πατὴρ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομὴν καὶ λέγει δικαιολογούμενος: «Ἤθελα νὰ εἴπω ὅτι εἶναι πατριώτης (patriot)».

Ὁ Τ. Σταῖρκε ἀναφέρει μίαν περίπτωσιν παραδρομῆς τὴν ὁποίαν ὁ διαπράξας (μία νέα) ἀναγνωρίζει ὡς ἀκουσίαν ὁμολογίαν. Ὁ Σταῖρκε θέτει εἰς τὴν διήγησίν του μίαν παρατήρησιν ὡραίαν, ἂν καὶ ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια ἁπλῆς ἐξηγήσεως (1).

«Μία ὀδοντίατρος ὑπόσχεται εἰς τὴν ἀδελφήν της νὰ τὴν ἐξετάσῃ κάποτε, διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν αἱ πλάγιαι ἐπιφάνειαι δύο ἐκ τῶν γομφίων της ἐφάπτονται (ἐὰν ὑπάρχῃ δηλαδὴ μεταξύ των διάστημα ὅπου νὰ δύνανται νὰ παραμείνουν καὶ νὰ ἀποσυντεθοῦν τὰ ὑπολείμματα τῶν τροφῶν). Ἀλλ' ἡ ὀδοντίατρος ἀργεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν της καὶ ἡ ἀδελφή της λέγει ἀστεϊζομένη: «Ἐξετάζει τώρα μίαν συνάδελφόν της, ἀλλὰ τὴν ἀδελφήν της τὴν ἀφίνει πάντοτε νὰ

(1) Αὐτόθι.

περιμένη». Τέλος, ή όδοντίατρος άποφασίζει νά έκτελέση τήν έξέτασιν τήν όποίαν ύπεσχέθη. Εύρίσκει ότι εἷς τῶν γομφίων ἔχει μίαν τερηδόνα καὶ λέγει : «δὲν ἐπίστευα ὅτι τὸ δόντι εἶναι τόσο χαλασμένο : ἐνόμιζα ὅτι ἁπλῶς δὲν ὑπῆρχαν *μετρητὰ* (kontan)... δὲν ὑπῆρχεν ***ἐπαφή,*** ἤθελα νὰ πῶ (Kontakt): «Βλέπεις, τῆς ἀπήντησε γελῶσα ἡ ἀδελφή της, μόνον ἀπὸ τσιγκουνιὰ μὲ ἄφησες νὰ περιμένω περισσότερο ἀπὸ τὰς ἀσθενεῖς ποὺ σὲ πληρώνουν!»

(Δὲν ἔχω ἀσφαλῶς τὸ δικαίωμα νὰ ὑπεισέλθω εἰς τὰς σκέψεις τῆς ἐν λόγῳ νέας οὔτε νὰ ἐξαγάγω συμπεράσματα, ἀλλ' ἀκούων τὴν διήγησιν τῆς παρoδρομῆς αὐτῆς ἐσυλλογίσθην ὅτι αἱ δύο αὐταὶ χαριτωμέναι καὶ εὐγενεῖς νέαι εἶναι ἄγαμοι καὶ γνωρίζουν ἐλαχίστους νέους· καὶ διηρωτήθην μήπως θὰ εἶχαν περισσοτέραν ***ἐπαφὴν*** μὲ νέους, ἐὰν εἶχον περισσότερα *μετρητά).*

Ἰδοὺ μία ἄλλη παραδρομή, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀκουσίαν ὁμολογίαν. Τὴν παραλαμβάνω ἀπὸ τὸν Θ. Ράϊκ (¹).

«Μία νέα ἐπρόκειτο νὰ μνηστευθῇ ἕνα νέον, ὁ ὁποῖος δὲν τῆς ἦτο διόλου συμπαθής. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν κάποιαν συμπάθειαν μεταξὺ τῶν δύο νέων, οἱ γονεῖς συμφωνοῦν νὰ γίνῃ μία συνάντησις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παρευρίσκοντο καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ἡ νέα ἔχει ἀρκετὸν τὰκτ καὶ ψυχραιμίαν ὥστε νὰ μὴ ἀφίνῃ τὸν ὑποψήφιον μνηστῆρα, ὁ ὁποῖος εἶναι περιποιητικώτατος, νὰ ἀντιληφθῇ τὰ πᾶν ἄλλο ἢ εὐμενῆ αἰσθήματά της ἀπέναντί του. Ἐν τούτοις, ὅταν ἡ μητέρα της τὴν ἠρώτησε πῶς τῆς φαίνεται ὁ νέος, αὐτὴ ἀπήντησεν εὐγενῶς : «εἶναι καθ' ὅλα ***ἀντιπαθής»*** (liebenswidrig, ἀντὶ ***ἀξιέραστος,*** liebenswürdig).

Ὄχι ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ τῆς ἀπόψε-

(¹) Αὐτόθι.

ως αὐτῆς εἶναι μία ἄλλη παραδρομὴ τὴν ὁποίαν ὁ Ο. Ράνκ περιγράφει (Internat. Zeitschr. f. Psychoanal.) ὡς «πνευματικὴν παραδρομήν».

«Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐγγάμου κυρίας, ἡ ὁποία ἀρέσκεται ἀκούουσα ἀνέκδοτα καὶ δὲν περιφρονεῖ τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας, ὅταν αὗται ἀνταμοίβωνται δι' ἀντιστοίχων δώρων. Κάποτε ἕνας νέος, ἐπιδιώκων τὴν εὔνοιάν της, τῆς διηγεῖται, ὄχι ἀσκόπως, τὴν ἀκόλουθον γνωστὴν ἱστορίαν: «Κάποιος ἔμπορος ἐπιζητεῖ τὸν ἔρωτα τῆς κάπως σεμνῆς συζύγου τοῦ φίλου καὶ συνεταίρου του· αὐτὴ τέλος ὑπόσχεται νὰ τοῦ παραδοθῇ ἀντὶ χιλίων φιορινίων. Ἐπειδὴ ὁ σύζυγος τῆς κυρίας αὐτῆς ἐπρόκειτο τότε νὰ ἀπουσιάσῃ, ὁ συνεταῖρος του τοῦ δανείζεται χίλια φιορίνια, ὑποσχόμενος νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπομένην εἰς τὴν σύζυγόν του. Ἐννοεῖται ὅτι ὅταν τῆς παρέδωσε τὸ ποσὸν αὐτόν, ἀπέκρυψε τὴν προέλευσίν του, καὶ τὴν ἄφησε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ὑπεσχημένης ἀμοιβῆς. Ὅταν ὁ σύζυγος ἐπέστρεψε καὶ τῆς ἐζήτησε τὰ χίλια φιορίνια, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ τῆς δώσῃ ὁ συνεταῖρος του, αὐτὴ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκαλύφθη καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία τελειώνει ὄχι μόνον πρὸς ὑλικήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἠθικὴν ζημίαν της». Ὅτε ὁ νέος, ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ὁ ἐραστὴς λέγει εἰς τὸν συνεταῖρόν του: «Θὰ ***πληρώσω*** αὔριον αὐτὸ τὸ ποσὸν εἰς τὴν γυναῖκα σου», ἡ συνομιλήτριά του, τὸν διακόπτει, διὰ τῶν χαρακτηρικῶν αὐτῶν λέξεων: «Μὰ αὐτὴν τὴν ἱστορία δὲν μοῦ τὴν ἔχετε ***ξαναπληρώσει.....ξαναδιηγηθεῖ*** ἤθελα νὰ πῶ». Δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμολογήσῃ σαφέστερον, ἐκτὸς ἐὰν ἐξεφράζετο ἀπεριφράστως, ὅτι ἦτο διατεθημένη νὰ παραδοθῇ ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὅρους».

«Ὁ Β. Τάουσκ δημοσιεύει (ἐν Internat. Zeitschr. f. Pshychoanalyse, Δ' 1916) ὡραίαν περίπτωσιν ἀκουσίας ὁμολογίας ἄνευ συνεπειῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «***Ἡ πίστις τῶν πατέρων***».

«Ἐπειδὴ ἡ μνηστή μου ἦτο Χριστιανή, διηγεῖται ὁ Α., καὶ δὲν ἤθελε νὰ προσηλυτισθῇ εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν, ἠναγκάσθην νὰ προσηλυτισθῶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊσμὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ νυμφευθῶ. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ θρησκείας δὲν συνετελέσθη χωρὶς ἐσωτερικὴν πάλην, ἀλλ' ὁ σκοπός μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐδικαίωνε τὸν προσηλυτισμὸν αὐτόν, καὶ τοῦτο τόσῳ μᾶλλον, ὅσον δὲν εἶχον θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ ἐξωτερικὸς μόνον δεσμὸς μὲ συνέδεε πρὸς τὸν ἰουδαϊσμόν. Παρὰ τὸν προσηλυτισμόν μου ὅμως, οὐδέποτε ἀπεκήρυξα τὸν ἰουδαϊσμὸν καὶ μεταξὺ τῶν γνωστῶν μου ἐλάχιστοι γνωρίζουν ὅτι μετέβαλα θρησκείαν.

»Ἀπὸ τὸν γάμον μου ἀπέκτησα δύο υἱούς. Καὶ οἱ δύο ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὸ χριστιανικὸν δόγμα. Ὅτε τὰ παιδιά μου ἔφθασαν εἰς κάποιαν ἡλικίαν, τὰ ἐπληροφόρησα περὶ τῆς ἑβραϊκῆς καταγωγῆς των, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν τὰς ἀντισημητικὰς ἐπιδράσεις τοῦ σχολείου καὶ χρησιμοποιήσουν τὴν παράλογον καὶ ἄσκοπον ἀφορμὴν διὰ νὰ στραφοῦν κατὰ τοῦ πατρός των.

»Πρό τινων ἐτῶν παρεθέριζα μὲ τοὺς υἱούς μου, οἱ ὁποῖοι ἐφοίτων τότε εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ Δ., εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς διδασκάλου. Μίαν ἡμέραν ἡ σύζυγος τοῦ διδασκάλου (καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της διέκειντο φιλικῶς πρὸς ἡμᾶς), ἀγνοοῦσα τὴν ἑβραϊκήν μας καταγωγήν, κατηγόρησε μὲ ἀρκετὴν δριμύτητα τοὺς Ἑβραίους. Ὤφειλα νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν πρόκλησιν, διὰ νὰ δώσω εἰς τὰ παιδιά μου τὸ παράδειγμα τοῦ «θάρρους τῆς γνώμης», ἀλλ' ὑπεχώρησα πρὸ τῶν δυσαρέστων ἐξηγήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς θὰ ἐπηκολούθουν τὴν ὁμολογίαν μου. Μὲ συνεκράτησεν ἐπίσης ὁ φόβος μήπως ἠναγκαζόμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ὡραῖον μέρος τὸ ὁποῖον εἴχομεν εὕρει καὶ καταστρέψωμεν τὰς ἤδη ἀρκετὰ βραχείας διακοπὰς ἐμοῦ καὶ τῶν παιδιῶν μου, ἐν ᾗ περι-

πτώσει οἱ ἰδιοκτῆται, μανθάνοντες ὅτι εἴμεθα Ἑβροῖοι, ἐτήρουν ἀπέναντί μας ἐχθρικὴν στάσιν.

»Φοβούμενος ἐν τούτοις ὅτι τὰ παιδιά μου δὲν θὰ ἐσκέπτοντο ὅπως ἐγώ, ὅτι δὲν θὰ συνεκρατοῦντο καὶ ὅτι ἐν τέλει θὰ ἐπρόδιδον μὲ ἁπλοϊκὴν εἰλικρίνειαν τὴν μοιραίαν ἀλήθειαν, ἐὰν ἐξηκολούθουν νὰ παρίστανται κατὰ τὴν συζήτησιν, ἀπεφάσισα νὰ τὰ ἀπομακρύνω, καὶ νὰ τὰ στείλω εἰς τὸν κῆπον.

»Πηγαίνετε εἰς τὸν κῆπον Ἑβραῖοι (Juden)», τοὺς εἶπα· ἀλλὰ διώρθωσα ἀμέσως τοὺς λόγους μου: «παιδιὰ (Jungen)». Ἔτσι ἐχρειάσθη νὰ κάμω μίαν παραδρομήν, διὰ νὰ ἐκφράσω τὸ «θάρρος τῆς γνώμης». Ἀσφαλῶς οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἀντελήφθησαν τὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς καὶ δὲν ἐξήγαγον κανὲν συμπέρασμα· ἐγὼ ὅμως ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἀρνεῖται κανεὶς ἀτιμωρητὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, ὅτε εἶναι ὁ ἴδιος υἱὸς καὶ ἔχει υἱούς».

Ἰδοὺ καὶ μία ὀλιγώτερον ἀβλαβὴς περίπτωσις, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἀνέφερον, ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ὁ δικαστὴς δὲν τὴν εἶχεν ὑποδείξει διὰ τὴν συλλογὴν αὐτήν:

«Ἕνας ἔφεδρος, κατηγορούμενος ἐπὶ διαρρήξει, ἀπαντᾷ εἰς μίαν ἐρώτησιν ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς του καταστάσεως: «Ἐξακολουθῶ νὰ ἀνήκω εἰς τὴν ἐθνοφρουράν, διότι ἀκόμη δὲν ἀπελύθην ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν». Αὐτὸ τουλάχιστον ἤθελε νὰ εἴπῃ, ἀντὶ ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὀρθὴν λέξιν Dienststellung (ὑπηρεσία) ἔκαμεν παραδρομὴν καὶ εἶπε Diebstellung (Dieb=κλέπτης).

Ἡ παραδρομὴ εἶναι ἀρκετὰ διασκεδαστική, ὅταν δι' αὐτῆς ὁ ἀσθενὴς ἐπιβεβαιοῖ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀντιρρήσεως ὅ,τι ὁ ἰατρὸς ζητεῖ νὰ διαπιστώσῃ κατὰ τὴν ψυχαναλυτικὴν ἐξέτασιν. Κάποτε ἠσχολούμην μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνείρου ἑνὸς ἀσθενοῦς μου. Εἰς τὸ ὄνειρον αὐτὸ εἶχε παρουσιασθῆ τὸ ὄνομα

Jauner. Ὁ ἀσθενὴς ἐγνώριζε κάποιο ἄτομον φέρον τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ διὰ ποῖον λόγον τὸ ἄτομον αὐτὸ εἶχε ἀναμιχθῆ εἰς τὸ ὄνειρόν του. Τὸν ἠρώτησα μήπως τοῦτο συνέβαινε λόγῳ τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ τοῦ ὀνόματος Jauner καὶ τῆς ὕβρεως Gauner (ἀπατεών). Ὁ ἀσθενὴς τὸ ἠρνήθη διαρρήδην καὶ μὲ θυμόν, ἀλλ' ἐνῷ ἠρνεῖτο ὑπέπεσεν εἰς νέαν παραδρομήν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ γράμμα g ἀντεκατεστάθη ὁμοίως διὰ τοῦ j : μοῦ εἶπεν ὅτι ἡ ὑπόθεσίς μου ἦτο παρακεκινδυνευμένη (gewagt). 'Αλλ' ἀντὶ νὰ εἴπῃ gewagt, εἶπε jewagt. Μοῦ ἤρκεσε νὰ τοῦ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς παραδρομῆς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐπιτύχω τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἑρμηνείας μου.

Ὅτε εἰς μίαν σοβαρὰν συζήτησιν, εἷς ἐκ τῶν συνομιλητῶν ὑποπίπτει εἰς παρομοίαν παραδρομήν, λέγων τὰ ἀντίθετα τῶν ὅσων ἤθελε νὰ εἴπῃ, τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸν θέτει εἰς μειονεκτικὴν μοῖραν ἔναντι τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος σπανίως ἀφήνει νὰ τοῦ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν του.

Εἰς παρομοίας περιπτώσεις γίνεται πρόδηλον ὅτι κατὰ κανόνα οἱ ἄνθρωποι ἀποδίδουν τὰς παραδρομὰς τόσον τῆς γλώσσης ὅσον καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον, ἐνῷ οὔτε κἂν θεωρητικῶς δὲν υἱοθετοῦν τὰς ἀντιλήψεις μας καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτοὺς δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ παραιτηθοῦν τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα τοὺς παρέχει εἰς ἀναλόγους περιπτώσεις ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων διὰ τὰς παραδρομάς. Ὁ γέλως καὶ ἡ εἰρωνία τοὺς ὁποίους προκαλοῦν αἱ παραδρομαὶ αὐταὶ τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμὴν ἀποτελοῦν μίαν ἔνδειξιν εἰς βάρος τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ τοιαῦτα λάθη δὲν ἔχουν ψυχαναλυτικὴν ἀξίαν. Ὁ ἴδιος ὁ καγκελλάριος φὸν Μπύλω, θέλων νὰ σώσῃ μίαν

κατάστασιν καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν αὐτοκράτορά του (Νοέμβριος 1907), διέπραξε τὴν ἀκόλουθον παραδρομήν, δώσας ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς ἀντιπάλους του :

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σήμερον, τὴν νέαν κατάστασιν τὴν ὁποίαν ἐνεκαινίασεν ὁ Γουλιέλμος Β΄, δὲν δύναμαι εἰμὴ νὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι καὶ πρὸ ἔτους εἶπον, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἦτο *σφαλερὸν καὶ ἄδικον νὰ γίνεται λόγος περὶ κύκλου ὑπευθύνων συμβούλων ἐμπνεόντων τὸν αὐτοκράτορά μας* (ζωηραὶ κραυγαί : *ἀνευθύνων!)*... ἤθελα νὰ εἴπω *ἀνευθύνων* συμβούλων. Συγχωρήσατε τὴν παραδρομὴν αὐτὴν τῆς γλώσσης». (Γέλωτες).

Χάρις εἰς τὴν σωρείαν τῶν ἀρνήσεων, ἡ φράσις αὕτη τοῦ πρίγκιπος φὸν Μπύλω ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ ἀπαρατήρητος δι' ἓν μέρος τοῦ κοινοῦ· ἐξ ἄλλου ἡ συμπάθεια τῆς ὁποίας ἔχαιρεν ὁ ρήτωρ καὶ τὸ δυσχερὲς ἔργον του, τὸ ὁποῖον ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, συνετέλεσαν ὥστε οὐδεὶς νὰ σκεφθῇ νὰ ἐκμεταλλευθῇ εἰς βάρος του τὴν παραδρομὴν αὐτήν. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιον μὲ μίαν ἄλλην παραδρομήν, ἡ ὁποία ἐγένετο ἓν ἔτος βραδύτερον εἰς τὴν ἰδίαν αἴθουσαν τοῦ Ράϊχσταγ ὑπὸ ἑνὸς βουλευτοῦ, ὁ ὁποῖος θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἡ ἀλήθεια «ἀπεριφράστως» ἐπρόδωσε παρὰ τὴν θέλησίν του τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα τῆς πιστῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ψυχῆς του.

«Βουλευτὴς Λάττμαν (τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνικοῦ κόμματος) : Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς διακοινώσεως, ὀφείλομεν νὰ βασισθῶμεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν ἐργασιῶν μας. Διὰ τοῦτο τὸ Ράϊχσταγ δικαιοῦται νὰ ἐπιδόσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα παρομοίαν διακοίνωσιν. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἑνότης τῶν πόθων καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπαιτεῖ ἐπίσης ὅπως συμφωνήσωμεν ἐπὶ τῶν ἀληθειῶν τὰς ὁποίας θέλομεν νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐὰν ὀφείλωμεν νὰ πράξωμεν τοῦτο λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν

τὰ φιλομοναρχικά μας αἰσθήματα, δικαιούμεθα ἐπίσης νὰ πράξωμεν τοῦτο *προσκυνητῶς* (rückgratlos). (Θορυβώδεις γέλωτες παρατεινόμενοι ἐπὶ πολλὰ λεπτά). Κύριοι, δὲν ἤθελα νὰ εἴπω *προσκυνητῶς* ἀλλ' *ἀπεριφράστως* (rückhaltlos) καὶ θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τὰς ὁποίας διερχόμεθα, ὁ αὐτοκράτωρ θὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν εἰλικρινῆ ταύτην ἐκδήλωσιν τοῦ λαοῦ του».

Ἡ ἐφημερὶς «Ἐμπρὸς» δὲν παρέλειψεν εἰς τὸ φύλλον τῆς 12 Νοεμβρίου 1906 νὰ τονίσῃ τὴν ψυχολογικὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς αὐτῆς :

«Προσκυνητῶς πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου».

«Οὐδέποτε βουλευτὴς ἐχαρακτήρισε τόσον καλῶς δι' ἀκουσίας ὁμολογίας τὴν στάσιν του καὶ τὴν στάσιν τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς ἔναντι τοῦ μονάρχου, ὅσον ὁ ἀντισημίτης Λάττμαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐπερωτήσεως ἐδήλωσε παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν του, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του ἤθελον νὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα *προσκυνητῶς*.

«Οἱ θορυβώδεις γέλωτες τοὺς ὁποίους προεκάλεσαν οἱ λόγοι του ἐκάλυψαν τὴν συνέχειαν τῶν λόγων του καὶ ὁ δυστυχὴς ἤρχισε ψελλίζων νὰ δικαιολογῆται καὶ νὰ ἐξηγῇ ὅτι ἤθελε νὰ εἴπῃ *ἀπεριφράστως*».

Εἰς τὸν «Βαλλενστάϊν» (Πικκολόμινι Α', στ') εὑρίσκομεν ὡραῖον παράδειγμα παραδρομῆς ἀποβλέπον ὄχι τόσον εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ὁμιλοῦντος, ὅσον εἰς τὸ νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἔξω τῆς σκηνῆς ἀκροατήν. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς ὁ ὁποῖος τὸ χρησιμοποιεῖ ἐγνώριζε καλῶς τὸν μηχανισμὸν καὶ τὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς. Εἰς τὴν προηγουμένην σκηνήν, ὁ Μὰξ Πικκολόμινι εἶχεν ὑποστηρίξει μὲ πάθος τὸν δοῦκα, θαυμάζων τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅταν ἐταξείδευσε διὰ νὰ συνοδεύσῃ εἰς τὸ στρα-

τόπεδον τὴν κόρην τοῦ Βαλλενστάϊν. Ὁ πατήρ του καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τῆς αὐλῆς τὸν παρακολουθοῦν περίλυποι. Καὶ ἡ σκηνὴ συνεχίζεται :

Κβέστεμπεργκ.—Ἀλλοίμονό μας ! Τί εἶν' αὐτὰ φίλοι ; Θὰ τὸν ἀφίσουμε τάχα νὰ φύγῃ, μὲ τέτοια χίμαιρα στὸ νοῦ, χωρὶς νὰ τοῦ ἀνοίξουμε ἀμέσως τὰ μάτια ;

Ὀκτάβιος *(συνέρχεται ἀπὸ βαθειὰ σκέψη)*.—Τὰ δικά μου μάτια εἶν' ἀνοιχτά, κι' αὐτὸ ποὺ βλέπω δὲν μὲ κάνει καθόλου νὰ χαίρουμαι.

Κβέστεμπεργκ.—Τί τρέχει φίλε ;

Ὀκτάβιος.—Καταραμένο ταξεῖδι.

Κβέστεμπεργκ.—Γιατί ; Τί τρέχει ;

Ὀκτάβιος.— Ἐλᾶτε ! Πρέπει ν' ἀκολουθήσω, χωρὶς νὰ χάνω καιρό, τὸν θλιβερὸ δρόμο ποὺ βλέπουν τὰ μάτια μου...Ἐλᾶτε *(θέλει νὰ τὸν τραβήξῃ)*.

Κβέστεμπεργκ.— Τί πάθατε ; Ποῦ θέλετε νὰ πᾶτε ;

Ὀκτάβιος *(βιαστικός)*.—Σ' αὐτήν !

Κβέστεμπεργκ.—Σέ...

Ὀκτάβιος *(συνέρχεται)*.—Στὸν δοῦκα ! Πᾶμε ! κτλ·

Ἡ μικρὰ αὐτὴ παραδρομή : «σ' αὐτήν», ἀντὶ «σ' αὐτὸν» γίνεται διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ὅτι ὁ πατὴρ ἀντελήφθη τοὺς λόγους τῶν ἀπόψεων τοῦ υἱοῦ του, ἐνῷ ὁ αὐλικὸς παραπονεῖται διότι «δὲν καταλαβαίνει γρῦ ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰνίγματα».

Ὁ Ὄττο Ρὰνκ ἀνεῦρεν εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ ἓν ἄλλο παράδειγμα ποιητικῆς χρησιμοποιήσεως τῆς παραδρομῆς. Ἀναφέρω τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Ρὰνκ κατὰ τὸ Zentralbl. f. Psychoanalyse, A, 3.

«Εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ [1]

---

[1] Ἑλληνικὴ μετάφρασις Α. Πάλλη, «Ἄπαντα Σαίξπηρ» ἀριθ. 2, Ἐκδόσεις Γκοβόστη.

(πρᾶξις γ', σκηνὴ β') ἀνευρίσκεται περίπτωσις παραδρομῆς ἄριστα δικαιολογημένης ἀπὸ ποιητικῆς ἀπόψεως καὶ θαυμασίως τοποθετημένης ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως· ὅπως καὶ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον παρετήρησεν ὁ Φρόϋντ εἰς τὸν «Βαλλενστάϊν», ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ποιηταὶ γνωρίζουν ἄριστα τὸν μηχανισμὸν καὶ τὸ νόημα τῆς παραδρομῆς καὶ προϋποθέτουν ὅτι καὶ ὁ ἀκροατὴς τὸ ἀντιλαμβάνεται. Πιεζομένη ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ ἐκλέξῃ διὰ κλήρου ἕνα σύζυγον, ἡ Πόρσια κατώρθωσεν ἕως τώρα χάρις εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς τύχης νὰ ἀποφύγῃ ὅλους τοὺς μνηστῆρας τοὺς ὁποίους δὲν συνεπάθη. Τέλος εὗρεν εἰς τὸν Βασάνην τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον συμπαθεῖ, καὶ φοβεῖται μήπως καὶ αὐτὸς ἐκλέξει τὸν κακὸν κλῆρον. Θέλει λοιπὸν νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι καὶ τότε ἀκόμη θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι βέβαιος διὰ τὸν ἔρωτά της, ἀλλ' ὅτι ὁ ὅρκος της τὴν ἐμποδίζει νὰ τοῦ τὸ ὑποδείξῃ. Ἐνῷ ὑφίσταται τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν πάλην, ὁ ποιητὴς τὴν κάμνει νὰ λέγῃ εἰς τὸν προσφιλῆ της ὑποψήφιον :

«Σὲ παρακαλῶ : μεῖνε· μεῖνε μιὰ-δυὸ μέρες, πρὶν δοκιμάσεις τὴν τύχη σου, γιατὶ ἂν δὲν διαλέξῃς τὸ σωστὸ κουτί, θὰ χάσω τὴ συντροφιά σου. Περίμενε λοιπόν. Κάτι μοῦ λέει (μὰ αὐτὸ τὸ κάτι δὲν εἶναι ἡ ἀγάπη) πὼς θὰ στενοχωρηθῶ ἂν σὲ χάσω... Θὰ μποροῦσα νὰ σὲ βοηθήσω, νὰ σοῦ δείξω πῶς θὰ διαλέξῃς, μὰ θὰ πατοῦσα τὸν ὅρκο μου, καὶ δὲν θὰ τὸ ἤθελα αὐτό. Ἔτσι μπορεῖ νὰ μὴ γίνω δική σου. Καὶ τότε θὰ μὲ κάμῃς νὰ λυπᾶμαι ποὺ δὲν ἔκαμα τὴν ἁμαρτία νὰ πατήσω τὸν ὅρκο μου. Ἄ, αὐτὰ τὰ μάτια ποὺ μοῦ ἔφεραν τόση ταραχὴ καὶ μὲ χωρίσανε σὲ δυὸ κομμάτια : ***Τὸ ἕνα ποὺ σοῦ ἀνήκει, τὸ ἄλλο ποὺ εἶναι δικό σου... δικό μου,*** ἤθελα νὰ πῶ. Μὰ ἂν εἶναι δικό μου εἶναι καὶ δικό σου, καὶ ἔτσι εἶμαι ὁλόκληρη δική σου».

»Τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸ ὁποῖον ἡ Πόρσια ἠθέλησεν ἁπλῶς νὰ ὑποδείξῃ, διότι κατ' οὐσίαν ἔπρεπε νὰ

τὸ ἀποσιωπήσῃ, νὰ μὴ εἴπῃ ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐκλογῆς ἦτο *ὁλόκληρη* δική του καὶ τὸν ἠγάπα, ὁ συγγραφεὺς μὲ θαυμασίαν ψυχολογικὴν λεπτότητα, τὸ ἀφίνει νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὴν παραδρομήν, καὶ διὰ τοῦ τεχνάσματος αὐτοῦ κατορθώνει νὰ καθησυχάσῃ τὴν βασανιστικὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἐραστοῦ καὶ τὴν ἐξ ἴσου ἔντονον ἀδημονίαν τῶν θεατῶν περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐκλογῆς».

Λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει αὐτὴ ἡ ἐκ τῶν προτέρων συμφωνία τῶν μεγάλων ποιητῶν εἰς τὰς περὶ τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης ἀντιλήψεις μας, θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἀναφέρω καὶ τρίτον παρόμοιον παράδειγμα, κατὰ τὸν Ε. Τζώνς (1).

«Εἰς ἐσχάτως δημοσιευθὲν ἄρθρον του, ὁ Ὄττο Ράνκ (2) ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ ὡραίου παραδείγματος εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Σαίξπηρ θέτει ἓν τῶν προσώπων του, τὴν Πόρσιαν, νὰ κάμνῃ μίαν παραδρομήν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτει τὴν κρυφὴν σκέψιν της εἰς τὸν προσεκτικὸν ἀκροατήν. Ἐδῶ πρόκειται νὰ ἀναφέρω ἀνάλογον παράδειγμα τὸ ὁποῖον παραλαμβάνω ἀπὸ ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου Τζὼρτζ Μέρεντιθ. Ἔχει τὸν τίτλον «Ὁ Ἐγωϊστής». Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἡ ὑπόθεσις τοῦ μυθιστορήματος: Ὁ σὲρ Οὐΐλλομπυ Πάττερν, ἀριστοκράτης θαυμαζόμενος πολὺ ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του, μνηστεύεται τὴν μὶς Κωνσταντίαν Ντάρχαμ. Αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ μνηστήρ της εἶναι ἐγωϊστὴς εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμόν, ἂν καὶ πάντοτε κατώρθωνε νὰ ἀποκρύπτῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν ἐγωϊσμόν του, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν γάμον, φεύγει μὲ ἕνα λοχαγὸν ὀνόματι Ὄξφορντ. Μετά τινα ἔτη

(1) Ein Beispiel von litterarischer, Verwertung des Versprechens, Ze..tralbl. f. Psychoanal. A., 10.

(2) Zentralbl, f. Psychoanalyse, A', 3,σελ. 109.

ὁ ἴδιος ἀριστοκράτης μνηστεύεται τὴν μὶς Κλάρα Μίντλετον. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βιβλίου ἀφιεροῦται εἰς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς πάλης ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὴν ψυχὴν τῆς μὶς Κλάρας Μίντλετον, ὅταν αὐτὴ ἀνακαλύπτῃ εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μνηστῆρος της τὸν ἴδιον ὑπερβολικὸν ἐγωϊσμόν. Ἐξωτερικοὶ λόγοι καὶ τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς τὴν πιέζουν νὰ κρατήσῃ τὸν λόγον της, ἐνῷ συγχρόνως αἰσθάνεται διὰ τὸν μνηστῆρα της ἀποστροφήν, ἡ ὁποία γίνεται διαρκῶς μεγαλυτέρα. Ἐξομολογεῖται ἐν μέρει εἰς τὸν Βέρνον Οὐΐτφορντ (τὸν ὁποῖον καὶ θὰ νυμφευθῇ ἐν τέλει). Ἀλλ' οὗτος, ἐξάδελφος καὶ γραμματεὺς τοῦ μνηστῆρος της, μένει ἐπιφυλακτικός, λόγῳ τιμιότητος ἔναντι τοῦ Πάττερν καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους.

«Εἰς ἕνα μονόλογον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ διὰ τὰς στενοχωρίας της, ἡ Κλάρα ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Ἂν μποροῦσε ἕνας ἀριστοκράτης νὰ μὲ ἰδῇ ὅπως εἶμαι καὶ νὰ μὴ μὲ περιφρονήσῃ, ἀλλὰ νὰ δεχθῇ νὰ μὲ βοηθήσῃ! Ὢχ! νὰ ἐγλύτωνα ἀπὸ τὴ φυλακὴ αὐτὴ μὲ τ' ἀγκάθια της καὶ τοὺς βάτους της! Δὲν ἔχω τὴ δύναμη ν' ἀνοίξω δρόμο μονάχη μου. Εἶμαι δειλή. Νομίζω πὼς ἕνα νεῦμα θὰ μποροῦσε νὰ μὲ κάμῃ ἀλλοιώτικη. Θὰ μποροῦσα νὰ γλυτώσω, νὰ βρῶ ἕνα σύντροφο, κι' ἂς εἶναι τὸ κορμί μου ματωμένο, κι' ἂς μὲ κυνηγάει ἡ περιφρόνηση κι' ἡ κατακραυγή... Ἡ Κωνσταντία ηὗρε ἕνα στρατιωτικό. Ἴσως προσευχήθηκε κι' ἡ προσευχή της ἀκούστηκε. Δὲν ἔκαμε καλά. Μὰ πόσο τὴν ἀγαπάω γιὰ ὅ,τι ἔκαμε! Τὸν λέγανε Χάρρυ Ὄξφορντ... Αὐτὴ δὲν δίστασε· τίναξε τὶς ἁλυσσίδες της καὶ τράβηξε μὲ θάρρος γιὰ τὸν ἄλλον. Μιὰ κοπέλλα μὲ καρδιά. Τί ἰδέα νἄχῃ γιὰ μένα; Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω ἕνα Χάρρυ ***Οὐΐτφορντ***, εἶμαι ὁλομόναχη.

»Ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ἐπρόφερε τὸ ὄνομα ***Οὐΐτ-***

φορντ, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος *Ὄξφορντ,* ᾐσθάνθη τὸ αἷμα νὰ τῆς ἀνεβαίνῃ εἰς τὸ κεφάλι.

»Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ κατάληξις *φορντ,* κοινὴ καὶ εἰς τὰ δύο ὀνόματα, διηυκόλυνε, τὴν σύγχυσιν καὶ δίδει εἰς πολλοὺς ἐπαρκῆ ἐξήγησιν τῆς παραδρομῆς της. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς μᾶς δεικνύει τὸν πραγματικόν, τὸν βαθύτερον λόγον τῆς παραδρομῆς.

«Ἡ ἰδία παραδρομὴ ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἄλλο σημεῖον. Συνοδεύεται ὑπὸ τῆς αὐτομάτου ἐκείνης ἀβεβαιότητος, τῆς ἀποτόμου ἐκείνης μεταβολῆς τοῦ ἀτόμου τὰς ὁποίας μᾶς κατέδειξεν ἡ ψυχανάλυσις καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γιοὺγκ ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ τῶν σκέψεων, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἐμφανίζονται εἰμὴ εἰς τὰς περιπτώσεις παρεμβάσεως ὑποσυνειδήτου σχεδὸν συμπλέγματος. Ὁμιλῶν διὰ τὸν *Οὐΐτφορντ,* λέγει ὁ Πάττερν εἰς ὕφος προστατευτικόν: «Λάθος! Ὁ φουκαρᾶς ὁ Βέρνον δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτα ἐξαιρετικό». Καὶ ἡ Κλάρα ἀπαντᾷ: «Μὰ ἂν ὁ Ὄξφορντ... ὁ Οὐΐτφορντ... μὰ κύττα τοὺς κύκνους σου ποὺ κολυμποῦν στὴ λίμνη. Τί ὡραῖοι ποὺ εἶναι ὅταν θυμώνουν! Τί ἤθελα νὰ σὲ ξυπνήσω; Ἄ, ναί, δὲ βρίσκεις πὼς εἶναι ἐκνευριστικὸ γιὰ ἕναν ἄντρα νὰ βρίσκῃ πὼς ἕναν ἄλλον τὸν θαυμάζουν ὅλοι;» Τοῦτο ὑπῆρξε διὰ τὸν Οὐΐλσμπυ μία ἀπότομος ἀποκάλυψις καὶ ἐσηκώθη ἐκνευρισμένος.

»Εἰς ἄλλο πάλιν σημεῖον ἡ Κλάρα προδίδει δι' ἄλλης παραδρομῆς τὴν κρυφήν της ἐπιθυμίαν νὰ συνδεθῇ μὲ τὸν Βέρνον Οὐΐτφορντ. «Ὁμιλοῦσα εἰς ἕνα παιδί, λέγει: «Πὲς ἀπόψε τοῦ κ. Βέρνον... τοῦ κ. Οὐΐτφορντ... κτλ. *

---

* Εἰς τὸν «Ριχάρδον Β'» τοῦ Σαίξπηρ (Β, 2) καὶ τὸν «Δὸν Κάρλον» τοῦ Σίλλερ (Β, 8, παραδρομὴ τοῦ Ἔβολι) ἀνευρίσκομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα παραδρομῶν, τὰ ὁποῖα οἱ ποιηταὶ θεωροῦν ὡς χαρακτηριστικά, ὡς ἔχοντα συνήθως ἀξίαν ἀκουσίας ὁμολογίας. Θὰ ἦτο ἄλλως τε εὐκολώτατον νὰ συμπληρώσωμεν τὸν κατάλογον αὐτόν.

Αἱ ἀπόψεις τὰς ὁποίας ἐκθέτομεν ἐνταῦθα περὶ τῶν παραδρομῶν ἐπιβεβαιοῦνται καὶ εἰς τὰς πλέον ἀσημάντους περιπτώσεις. Ἐπανειλημμένως μοῦ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ καταδείξω ὅτι καὶ αἱ φαινομενικῶς ἁπλούστεραι παραδρομαὶ τῆς γλώσσης ἔχουν τὸ νόημά των καὶ ὅτι δύνανται νὰ λάβουν τὴν ἰδίαν ἐξήγησιν τὴν ὁποίαν λαμβάνουν καὶ αἱ χαρακτηριστικώτεραι περιπτώσεις.

Μία ἀσθενής, ἡ ὁποία παρὰ τὴν συμβουλήν μου, ἔλαβε τὴν ἀνέκκλητον ἀπόφασιν νὰ ἐπιχειρήσῃ βραχεῖαν ἐκδρομὴν εἰς Βουδαπέστην, προσπαθεῖ νὰ μοῦ δικαιολογηθῇ, λέγουσα ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ λείψῃ παρὰ τρεῖς *ἡμέρας*, ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν μοῦ λέγει «τρεῖς *ἑβδομάδας*». Τοιουτοτρόπως μοῦ λέγει ὅτι παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις του, προτιμᾷ νὰ μείνῃ τρεῖς ἑβδομάδας παρὰ τρεῖς ἡμέρας μὲ μίαν συντροφιάν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν τῆς ἁρμόζει.

Μίαν ἑσπέραν θέλων νὰ δικαιολογηθῶ διότι δὲν μετέβην νὰ παραλάβω τὴν γυναίκα μου ἀπὸ τὸ θέατρον. Λέγω : «Ἤμουν ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον εἰς τὰς δέκα καὶ δέκα». Μὲ διορθώνει : «Θέλεις νὰ πῇς δέκα παρὰ δέκα». Εἶναι προφανὲς ὅτι αὐτὸ ἤθελα νὰ εἴπω, διότι ἐὰν εἶχον μεταβῆ εἰς τὰς δέκα καὶ δέκα δὲν θὰ ἤμην δικαιολογημένος. Μοῦ εἶχον εἰπῆ ὅτι ἡ παράστασις θὰ ἔληγε *πρὸ* τῶν δέκα. Ὅτε ἔφθασα πρὸ τοῦ θεάτρου, τὰ φῶτα τῆς εἰσόδου ἦσαν σβυσμένα καὶ κανεὶς δὲν εὑρίσκετο ἐκεῖ. Ἡ παράστασις εἶχε τελειώσει ἐνωρίτερον καὶ ἡ σύζυγός μου εἶχεν ἀναχωρήσει, χωρὶς νὰ μὲ ἀναμείνῃ. Ἐκύτταξα τὸ ὡρολόγιόν μου καὶ εἶδα ὅτι ἦτο δέκα παρὰ πέντε. Ἀλλ' ἐσκέφθην νὰ ἐμφανίσω εἰς τὸ σπίτι μου τὰ πράγματα κάπως εὐνοϊκώτερον δι' ἐμέ, καὶ νὰ εἴπω ὅτι ἦτο δέκα παρὰ δέκα. Δυστυχῶς ἡ παραδρομὴ ἐξουδετέρωσε τὸν σκοπόν μου, καὶ ἀπεκάλυψε τὸ μικρόν μου ψεῦμα, κάμνουσα ὥστε νὰ ἐμφανίσω τὸ λάθος

μου μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι ἦτο εἰς τὴν πραγματικό τητα.

Ἀπὸ τὰς διαταραχὰς αὐτὰς τοῦ λόγου, μεταβαίνομεν εἰς ἄλλας, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ περιγράψωμεν ὡς ἁπλὰς παραδρομάς, διότι ὡς ὁ τραυλισμὸς ἀφοροῦν ὄχι τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μεμονωμένην λέξιν, ἀλλὰ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν τρόπον προφορᾶς ὁλοκλήρου τῆς φράσεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως τῆς κατηγορίας αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ διαταραχὴ τοῦ λόγου μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐσωτερικὴν πάλην. Πράγματι δὲν νομίζω ὅτι δύναταί τις νὰ κάμῃ μίαν παραδρομὴν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀκροάσεως εἰς τὰ ἀνάκτορα, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς σοβαρᾶς ἐκδηλώσεως ἔρωτος, ἢ ὅταν πρόκειται νὰ ὑπερασπίσῃ πρὸ τῶν ἐνόρκων τὴν τιμήν του καὶ τὸ ὄνομά του, εἰς ὅσας, δηλαδὴ περιπτώσεις ὁ ὁμιλῶν εἶναι, ὅπως λέγομεν ἀφωσιωμένος ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ὅ,τι λέγει καὶ κάμνει. Ὀφείλομεν (καὶ τοῦτο συνηθίζομεν νὰ πράττωμεν) νὰ εἰσάγωμεν καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν ἀκόμη τοῦ ὕφους ἑνὸς συγγραφέως, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξηγήσεως ἡ ὁποία μᾶς εἶναι ἀπαραίτητος ὅταν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῶν αἰτίων μιᾶς μεμονωμένης παραδρομῆς. Ὁ σαφὴς καὶ εἰλικρινὴς τρόπος τοῦ γράφειν μαρτυρεῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅποτε εὑρίσκομεν μίαν βεβιασμένην, μίαν στρυφνήν, μίαν πλαγίαν ἔκφρασιν, δυνάμεθα, χωρὶς φόβον πλάνης, νὰ εἴπωμεν ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ περιπεπλεγμένων καὶ ἀσαφῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκθέτονται ἄνευ βεβαιότητος, καὶ μὲ κάποιαν ὀπισθοβουλίαν κριτικοῦ *.

---

* Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement
Et les mots pour le dire arrivent aisement
[Ὅ,τι νοώθεις καλά, τὸ ἐκθέτεις καθαρά, καὶ τὰ λόγια ποὺ θέλεις γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσῃς, ἔρχονται εὔκολα].
Μ π ο υ α λ ώ. Ποιητικὴ τέχνη.

'Αφ' ἧς ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου, ξένοι, φίλοι καὶ συνάδελφοι ἤρχισαν νὰ προσέχουν τὰς παραδρομὰς τὰς ὁποίας ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσουν εἰς τὰς χώρας των. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, εὗρον ὅτι οἱ νόμοι τῆς παραδρομῆς ἦσαν οἱ ἴδιοι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Διὰ τοῦτο ἠδυνήθησαν νὰ ἀνατρέξουν εἰς τὰς ἰδίας ἐξηγήσεις τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησα καὶ ἐγὼ εἰς τὰ παραδείγματά μου. Θὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἓν παράδειγμα μεταξὺ πολλῶν.

Ὁ δόκτωρ Α. Α. Μπρὶλλ (ἐκ Νέας Ὑόρκης) διηγεῖται: «Ἕνας φίλος περιέγραφεν εἰς ἐμὲ τὰ συμπτώματα ἑνὸς νευροπαθοῦς καὶ ἤθελε νὰ μάθῃ κατὰ πόσον θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν ὠφελήσω. Παρετήρησα νομίζω ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ κατώρθωνα νὰ ἐξαφανίσω πάντα τὰ συμπτώματά του διὰ τῆς ψυχαναλύσεως, διότι ἐπρόκειτο περὶ *μακροχρονίου* (durable) νόσου, ἐνῷ ἤθελα νὰ εἴπω θεραπευσίμου (curable!» («A. contribution to the Psychology. of Everyday Life», ἐν Psychotherapy. τομ, Γ', ἀρ. 1, 1909),

Ἐν τέλει θὰ προσθέσω διὰ τοὺς ἀναγνώστας ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν φοβοῦνται νὰ καταβάλουν μίαν προσπάθειαν, καὶ εἶναι κάπως ἐξοικειωμένοι πρὸς τὴν ψυχανάλυσιν, ἓν παράδειγμα τὸ ὁποῖον καταδεικνύει μέχρι ποίων ἀδύτων τῆς ψυχῆς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡ ἀνάλυσις μιᾶς παραδρομῆς.

Λ. Γέκελς (Internat. zeitschr f. Psychoanalyse, A, 1913).

«Τὴν 11 Δεκεμβρίου μία φίλη κυρία μὲ ἐρωτᾷ πολωνιστὶ εἰς ὕφος κάπως προκλητικὸν καὶ ἰταμόν: «*Γιατί εἶπα σήμερα πὼς εἶχα δώδεκα δάκτυλα ;*»

Τὴν ἐκάλεσα νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν σκηνὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν αὐτὴν τὴν παρατήρησιν. Ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, διὰ νὰ κάμῃ μίαν ἐπίσκεψιν, μὲ τὴν κόρην της, μίαν παράφρονα, τῆς ὁποίας ἡ νόσος, εὑρισκομένη εἰς τὴν ἀρχήν, εἶχεν ὑποχωρή-

σει προσωρινῶς. Ἡ κυρία διέταξε τὴν κόρην της νὰ ἀλλάξῃ μπλούζαν, καὶ ἡ κόρη της ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν εἰς γειτονικὸν δωμάτιον». Ὅτε ἐπανῆλθεν, εἶδε τὴν μητέρα της νὰ περιποιῆται τὰ νύχια της. Καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ ἑξῆς διάλογος :

Ἡ κόρη.— Βλέπεις ! ἐγὼ ἑτοιμάσθηκα κιόλας, καὶ σὺ δὲν εἶσαι ἀκόμη ἕτοιμη.

Ἡ μητέρα.— Ἐσὺ δὲν εἶχες παρὰ νὰ ἀλλάξῃς μιὰ μπλούζα καὶ ἐγὼ ἔχω νὰ φτιάξω ***δώδεκα*** νύχια.

Ἡ κόρη.— Πῶς ;

Ἡ μητέρα (*ἐκνευρισμένη*). — Μὰ βέβαια, ἀφοῦ ***ἔχω δώδεκα δάκτυλα.***

«Εἰς ἕνα συνάδελφον ὁ ὁποῖος παρευρίσκεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διηγήσεως αὐτῆς καὶ ὁ ὁποῖος τὴν ἐρωτᾷ ποίαν ἰδέαν τῆς φέρει κατὰ νοῦν ὁ ἀριθμὸς *12* ἀπαντᾷ ἀμέσως καὶ εἰς ὕφος ἀποφασιστικόν: ***Τὸ δώδεκα δὲν εἶναι γιὰ μένα ἡμερομηνία***».

«Τὰ ***δάκτυλα*** φέρουν κατὰ νοῦν τὸν ἑξῆς συνειρμὸν ἰδεῶν : Εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συζύγου μου ὅλοι ἔχουν ἕξη δάκτυλα εἰς τὸ κάθε πόδι. Μόλις ἐγεννῶντο τὰ παιδιά μας, ἐκυττούσαμε μήπως εἶχαν ἕξη δάκτυλα». Διὰ λόγους ἀσχέτους πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, ἡ ἀνάλυσις δὲν ἐσυνεχίσθη ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

» Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης—ἦτο ἡ 12η Δεκεμβρίου—ἡ κυρία μὲ ἐπισκέπτεται ἐκ νέου καὶ μοῦ λέγει μὲ προφανῆ συγκίνησιν : «Φαντασθῆτε τὶ μοῦ συνέβη : σήμερα εἶναι τὰ γενέθλια τοῦ θείου τοῦ συζύγου μου· ἐπὶ 20 ἔτη δὲν παραλείπω ποτὲ νὰ τοῦ γράψω ἀπὸ τὴν παραμονὴν τὴν 11 Δεκεμβρίου, διὰ νὰ τοῦ στείλω τὰς εὐχάς μου· ἐφέτος τὸ ἐλησμόνησα καὶ ἠναγκάσθην νὰ τοῦ τηλεγραφήσω».

«Ἐνθυμοῦμαι καὶ ὑπενθυμίζω εἰς τὴν κυρίαν μὲ ποίαν βεβαιότητα ἀπήντησε τὴν προτεραίαν εἰς τὸν συνάδελφόν μου ὅτι τὸ «δώδεκα» δὲν ἦτο δι' αὐτὴν ἡμερομηνία, ἐνῷ ἡ ἐρώτησίς του ἦτο κατ' οὐσίαν

τοιαύτη ὥστε νὰ τῆς ὑπενθυμίσῃ τὰ γενέθλια τοῦ θείου».

»῾Ομολογεῖ τότε ὅτι ὁ θεῖος αὐτὸς εἶναι θεῖος τὸν ὁποῖον περιμένει νὰ κληρονομήσῃ· ὅτι πάντοτε ὑπελόγισεν ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι τὴν σκέπτεται ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται σήμερον, διότι εἶναι πολὺ στενοχωρημένη ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

«῎Ετσι ἐσκέφθη ἀμέσως τὸν θεῖον της καὶ τὸν θάνατόν του, ὅτε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μία φίλη της, ρίπτουσα τὰ χαρτιὰ τῆς προέβλεψεν ὅτι συντόμως θὰ εἶχε πολλὰ χρήματα. ᾿Αμέσως τῆς ἦλθε κατὰ νοῦν ὅτι ὁ μόνος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον αὐτὴ καὶ τὰ παιδιά της ἠδύναντο νὰ λάβουν χρήματα ἦτο ὁ θεῖος· καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐνεθυμήθη ὅτι ἡ σύζυγος αὐτοῦ τοῦ θείου εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῆ νὰ ἀφήσῃ κάτι εἰς τὰ παιδιά της· ἀλλ' ἀπέθανεν ἄνευ διαθήκης καὶ ἴσως νὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν σύζυγόν της νὰ κάμῃ τὰ δέοντα.

«῾Η ἐπιθυμία της ὅπως ὁ θεῖος ἀποθάνῃ ἦτο τόσον ἔντονος, ὥστε εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ὁποία ἔρριπτε τὰ χαρτιά : «Μπορεῖτε νὰ κάμετε ἕνα ἄνθρωπον νὰ γίνῃ φονηᾶς.»

«Κατὰ τὰς τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας αἱ ὁποῖαι ἐμεσολάβησαν μεταξὺ τῆς προφητείας καὶ τῶν γενεθλίων τοῦ θείου, ἀνεζήτησεν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς πόλεως ὅπου διαμένει αὐτὸς τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου του.

«Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐκπληκτικὸν πῶς πρὸ τῆς ἐντόνου αὐτῆς ἐπιθυμίας τοῦ θανάτου, τὰ γενέθλια τοῦ θείου καὶ ἡ ἡμερομηνία της ὑπέστησαν τοιαύτην ἀπώθησιν ὥστε ἡ κυρία ὄχι μόνον ἐλησμόνησε τὴν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἐτῶν ἐξετέλει τακτικῶς, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δὲν τὴν ἐνεθυμήθη μετὰ τὴν ἐρώτησιν τοῦ συναδέλφου μου.

῾Ο ἀπωθηθεὶς ἀριθμὸς «*δώδεκα*» εὗρε μίαν διό-

δον χάρις είς τὴν παραδρομὴν τῶν «δώδεκα δακτύλων» καὶ ἔτσι ***συνετέλεσεν*** εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς παραδρομῆς.

«Λέγω ***συνετέλεσε*** διότι ὁ παράδοξος συνειρμὸς ἰδεῶν τὸν ὁποῖον φέρει κατὰ νοῦν ἡ λέξις «δάκτυλοι», μᾶς κάμνει νὰ ὑποπτευθῶμεν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων αἰτίων. Μᾶς ἐξηγεῖ ἐπίσης διατὶ ὁ ἀριθμὸς ***δώδεκα*** παρεμόρφωσε μίαν ἀσήμαντον φρᾶσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ γίνῃ λόγος περὶ δέκα δακτύλων.

«Ἰδοὺ ποῖος ἦτο ὁ συνειρμὸς οὗτος : εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συζύγου μου ὅλοι ἔχουν ἓξ δάκτυλα εἰς κάθε πόδι.

«Ἕξ δάκτυλα ἀποτελοῦν κάποιαν ἀνωμαλίαν, ἕνα παιδὶ μὲ ἓξ δάκτυλα εἶναι λοιπὸν ***ἕνα*** παιδὶ παθολογικὸν καὶ δύο φορὰς ἓξ (δώδεκα) δάκτυλα ἀντιστοιχοῦν εἰς ***δύο*** παθολογικὰ παιδιά.

«Καὶ τοῦτο πράγματι συνέβαινε μὲ τὴν κυρίαν αὐτήν.

«Ἐνυμφεύθη νέα καὶ ἀπέκτησεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκκεντρικός, παθολογικὸς ἄνθρωπος καὶ ηὐτοκτόνησεν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον του, δύο παιδιά, διὰ τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἰατροὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶχον βαρεῖαν κληρονομικότητα καὶ ὅτι ἦσαν παθολογικά.

»Ἡ μεγαλυτέρα κόρη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν της, κατόπιν βαρείας κρίσεως κατατονίας· ὀλίγον βραδύτερον ἡ μικροτέρα, προσεβλήθη καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν ἥβην ἀπὸ βαρεῖαν νεύρωσιν.

»Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παθολογικὴ κατάστασις τῶν παιδιῶν παραλληλίζεται πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἀποθάνῃ ὁ θεῖος καὶ συγχέεται πρὸς τὸ ἰσχυρῶς ἀπωθηθὲν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγαλυτέραν ψυχικὴν ἔντασιν, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διΐδωμεν ὅτι μία ἄλλη αἰτία προκαλέσασα τὴν παραδρομὴν ἦτο ***ἡ ἐπι-***

θυμία τοῦ θανάτου τῶν παθολογικῶν αὐτῶν παιδιῶν.

»Ἡ προέχουσα σημασία τοῦ ἀριθμοῦ *δώδεκα* ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιθυμίας θανάτου ὀφείλεται ἀκόμη καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν φαντασίαν τῆς κυρίας αὐτῆς ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ θείου της συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου. Ὁ σύζυγός της ηὐτοκτόνησε τὴν 13ην, τὴν ἑπομένην δηλαδὴ τῶν γενεθλίων τοῦ θείου, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος εἶπεν εἰς τὴν ἀποτόμως χηρεύσασαν : «Καὶ νὰ συλλογίζεται κανεὶς πῶς χθὲς μόλις, ὅταν ἦλθε νὰ μᾶς δῇ ἦτο τόσον καλὸς καὶ τόσον περιποιητικός. καὶ σήμερα !...»

»Θὰ προσθέσω ἀκόμη ὅτι ἡ κυρία αὐτὴ εἶχε πολλοὺς πραγματικοὺς λόγους νὰ ἐπιθυμῇ τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα δὲν τῆς ἔδιδον καμμίαν χαράν, ἀλλ' ἦσαν δι' αὐτὴν αἰτία θλίψεως καὶ στενοχωριῶν, ἀφοῦ ἡ παρουσία των τὴν ἐξηνάγκαζεν εἰς ὑποχρεωτικὴν χηρείαν καὶ τῆς ἐπέβαλλε νὰ παραιτηθῇ παντὸς ἐρωτικοῦ αἰσθήματος.

»Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν κατέβαλλεν ἐξαιρετικὸν κόπον διὰ νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν δυσαρεσκείας εἰς τὴν κόρην της, μὲ τὴν ὁποίαν προετίθετο νὰ μεταβῇ εἰς ἐπίσκεψιν : καὶ εἶναι γνωστὸν τὶ ὑπομονὴ καὶ τὶ ἀφοσίωσις χρειάζεται διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ κανεὶς αὐτό, ὅταν ἔχῃ νὰ κάμῃ μὲ μίαν μανιακὴν καὶ πόσας ἐκδηλώσεις ἐκνευρισμοῦ πρέπει νὰ συγκρατήσῃ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅ,τι τοῦ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκόν του.

»Ἡ ἔννοια τῆς προκειμένης παραδρομῆς εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ ἑξῆς :

»Νὰ ἀποθάνῃ ὁ θεῖος, νὰ ἀποθάνουν τὰ παθολογικὰ παιδιὰ (μὲ ἄλλας λέξεις νὰ ἐξαλειφθῇ ὅλη ἡ παθολογικὴ οἰκογένεια), ἀλλὰ νὰ κληρονομήσω τὰ χρήματά των.

»Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ παραδρομὴ παρουσιά-

ζει μερικοὺς χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνευρίσκονται συχνὰ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν μιᾶς παραδρομῆς, καὶ δή :

»1) Τὴν ὕπαρξιν δύο αἰτίων συμπεπυκνωμένων εἰς ἓν στοιχεῖον.

»2) Ἡ ὕπαρξις τῶν δύο τούτων αἰτίων ἐκδηλοῦται εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμὸν τῆς παραδρομῆς (δώδεκα νύχια, δώδεκα δάκτυλα).

»3) Μία ἀπὸ τὰς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ δώδεκα, ἡ ἰδέα τῶν δώδεκα δακτύλων, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀνωμαλίαν τῶν παιδιῶν, ἀντιστοιχεῖ εἰς ἔμμεσον παράστασιν· ἡ ψυχικὴ ἀνωμαλία παρίσταται δι᾽ ἀνωμαλίας σωματικῆς, τὸ ἀνώτερον παρίσταται διὰ τοῦ κατωτέρου.

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΡΓΑ ΦΡΟΫΝΤ:

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ψυχανάλυσιν	Δρχ.	15
Περὶ πολέμου καὶ θανάτου	»	15
Ψυχοπαθολογία τῆς καθ'ἡμέραν ζωῆς	»	15
Ψυχαναλυτικὴ ἑρμηνεία τοῦ ὀνείρου	»	15
Τὸ 'Εγὼ καὶ τὸ 'Εκεῖνο	»	15
'Ομαδικὴ καὶ 'Ατομικὴ ψυχολογία	»	15
Τοτὲμ καὶ Ταμποῦ	»	30
Τὸ ἄγχος καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἐνστίκτων	»	15
Τὸ μέλλον μιᾶς αὐταπάτης	»	15

ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ:

'Ο Φρόϋντ καὶ τὸ Μέλλον	»	15

Α. ΑΝΤΛΕΡ:

'Ο Νευρικὸς χαρακτὴρ	»	30

ΣΤΑΟΥΜΠ:

'Εγκληματολογία καὶ Ψυχανάλυσις	»	15

ΧΑΒΕΛΟΚ ΕΛΛΙΣ:

'Η Γενετήσιος διαστροφὴ	»	10

ΔΡΧ. 30